

ΚΥΠΡΟΣ: ΑΝΑΣΤΡΟΦΗ ΤΗΣ ΔΙΟΛΙΣΘΗΣΗΣ ΠΡΟΣ ΤΗ ΔΙΧΟΤΟΜΗΣΗ

Ευρώπη / Μελέτη Ν°190 – 10 Ιανουαρίου 2008

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΣΥΝΟΨΗ ΚΑΙ ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ	i
I. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1
II. ΟΙ ΕΙΡΗΝΕΥΤΙΚΕΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ	3
Α. Το ΣΧΕΔΙΟ ΑΝΑΝ	4
Β. Η ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΤΗΣ 8 ^{ΗΣ} ΙΟΥΛΙΟΥ 2006.....	6
III. ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΕΥΚΑΙΡΙΑ ΤΟ 2008	8
Α. ΕΠΑΝΕΝΑΡΞΗ ΤΩΝ ΣΥΝΟΜΙΛΙΩΝ	9
Β. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΟΗΕ	9
Γ. ΕΠΙΤΕΥΞΗ ΤΟΥ ΣΩΣΤΟΥ ΣΧΗΜΑΤΟΣ.....	10
Δ. ΝΕΑ ΕΥΘΥΝΗ ΤΗΣ ΕΕ.....	11
Ε. ΤΟ ΠΡΟΣΘΕΤΟ ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟ ΤΗΣ ΤΕΛΩΝΕΙΑΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΕΕ-ΤΟΥΡΚΙΑΣ	13
ΣΤ. Ο ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ ΓΙΑ ΤΟ ΑΠ' ΕΥΘΕΙΑΣ ΕΜΠΟΡΙΟ	14
Ζ. ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΓΙΑ ΕΝΑ ΚΡΑΤΟΣ.....	15
1. Διζωνικότητα	15
2. Ασφάλεια και εδαφικό.....	16
3. Περιουσίες	17
4. Έποικοι και πρόσφυγες.....	18
IV. ΑΝΑΔΙΑΤΥΠΩΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΕΡ ΜΙΑΣ ΔΙΕΥΘΕΤΗΣΗΣ	19
Α. ΕΛΛΗΝΟΚΥΠΡΙΑΚΑ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΑ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ	19
Β. ΤΟΥΡΚΟΚΥΠΡΙΑΚΑ ΟΦΕΛΗ.....	21
Γ. ΕΠΑΝΕΝΑΡΞΗ ΤΗΣ ΣΥΓΚΛΙΣΗΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΜΕ ΤΗΝ ΕΕ.....	22
Δ. ΔΙΑΤΗΡΗΣΗ ΤΟΥ ΜΕΡΙΣΜΑΤΟΣ ΕΙΡΗΝΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ.....	23
Ε. ΑΦΑΙΡΕΣΗ ΤΟΥ ΚΥΠΡΙΑΚΟΥ ΕΜΠΟΔΙΟΥ ΑΠΟ ΤΑ ΓΡΑΝΑΖΙΑ ΤΗΣ ΕΕ.....	23
V. Η ΔΙΟΛΙΣΘΗΣΗ ΠΡΟΣ ΤΗ ΔΙΧΟΤΟΜΗΣΗ	25
Α. ΑΝΟΙΚΤΑ ΣΥΝΟΡΑ, ΚΛΕΙΣΤΑ ΜΥΑΛΑ	25
Β. Η ΜΑΓΕΙΑ ΤΗΣ ΕΕ ΑΣΤΟΧΕΙ.....	27
Γ. Η ΤΟΥΡΚΟΚΥΠΡΙΑΚΗ ΟΙΚΟΔΟΜΙΚΗ ΕΚΡΗΣΗ	29
Δ. ΑΠΟΓΟΗΤΕΥΣΗ ΣΤΗΝ ΑΓΚΥΡΑ	29
Ε. Η ΕΛΛΑΔΑ ΣΤΟ ΠΕΡΙΘΩΡΙΟ	31
ΣΤ. ΑΝΟΙΧΤΗ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ ΓΙΑ ΔΙΧΟΤΟΜΗΣΗ	31
Ζ. «ΤΑΪΒΑΝΟΠΟΙΗΣΗ».....	33
VI. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ	35
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ	
Α. ΧΑΡΤΗΣ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ	36
Β. ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΟ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ.....	37

ΚΥΠΡΟΣ: ΑΝΑΣΤΡΟΦΗ ΤΗΣ ΔΙΟΛΙΣΘΗΣΗΣ ΠΡΟΣ ΤΗ ΔΙΧΟΤΟΜΗΣΗ

ΣΥΝΟΨΗ ΚΑΙ ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ

Το 2008 πρέπει να καταβληθεί άλλη μία μείζων προσπάθεια, με την έντονη ενθάρρυνση των Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ) και της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ), για να επιλυθεί η μακροχρόνια διένεξη μεταξύ των μελών των εθνότητων, ελληνικής και τουρκικής στην Κύπρο και να επιτευχθεί συνολική διευθέτηση για να ενοποιηθεί ξανά το νησί. Όλες οι πλευρές έχουν πολλά να κερδίσουν από μια τέτοια διευθέτηση. Για τους Ελληνοκυπρίους, θα έδινε τέλος στη χρονίζουσα ανασφάλεια, θα τους πρόσφερε πρόσβαση στην τουρκική οικονομία, τη δυναμικότερη της περιοχής, και θα αύξανε την αξία του κλάδου υπηρεσιών τους ως κόμβου για την ανατολική Μεσόγειο. Για τους Τουρκοκυπρίους, θα σημάνει ότι θα είναι σε θέση να απολαύσουν τα οφέλη της ιδιότητας του μέλους της ΕΕ, τα οποία σήμερα σε μεγάλο βαθμό στερούνται. Για την ΕΕ, το ανεπίλυτο πρόβλημα της Κύπρου παρεμποδίζει σήμερα τη λειτουργία της σε ζητήματα πολύ διαφορετικά μεταξύ τους, όπως η συνεργασία με το ΝΑΤΟ στο Αφγανιστάν και οι εισαγωγές παπουτσιών από την Κίνα. Και για την Τουρκία, μια διευθέτηση θα υπερέβαινε ένα μείζον εμπόδιο για τη σύγκλιση της με την ΕΕ.

Αν αποτύχει μια τέτοια προσπάθεια, η εναλλακτική έκβαση πιθανότατα θα είναι η διχοτόμηση. Η κίνηση προς αυτήν την κατεύθυνση έχει επιταχυνθεί από το 2004 και μετά, όταν το Σχέδιο Ανάν του ΟΗΕ, σε μια ειρωνική αντιστροφή των μακρόχρονων θέσεων, έγινε αποδεκτό από τους Τουρκοκυπρίους αλλά κατέρρευσε λόγω της απόρριψης από τους Ελληνοκυπρίους, και η ελληνοκυπριακή κυβέρνηση εισήλθε στην ΕΕ ως η μόνη εκπρόσωπος του διαιρεμένου νησιού. Αν και δεν έχει υπάρξει σχεδόν καθόλου αιματοχυσία μετά την τουρκική εισβολή του 1974 και το ενδεχόμενο βίαιης σύγκρουσης παραμένει εξαιρετικά απίθανο, τα γεγονότα του 2004 κατέστησαν παρωχημένη τη βολική πεποίθηση ότι το σχετικά γαλήνιο στάτους κβο μπορεί να διατηρηθεί επ' αόριστον.

Αν δεν εξευρεθεί διευθέτηση, η διεργασία που τοπικά αποκαλείται «ταϊβανοποίηση» αναπόφευκτα θα επιταχυνθεί, παγιώνοντας τη διχοτόμηση. Όλες οι πλευρές χρειάζεται να εστιάσουν εντονότερα απ' ό,τι μέχρι σήμερα στα μειονεκτήματα αυτού του

ενδεχομένου. Οι Ελληνοκύπριοι θα βιώσουν αυξανόμενη διεθνή ανοχή για την αυτοανακηρυχθείσα Τουρκική Δημοκρατία της Βόρειας Κύπρου, απώλεια σημαντικών εδαφών που ο βορράς θα επέστρεφε στο πλαίσιο οποιασδήποτε διευθέτησης, μόνιμη παραμονή τουρκικών στρατευμάτων, επιτάχυνση της τουρκοκυπριακής οικοδομικής έκρηξης σε περιουσίες ελληνικής ιδιοκτησίας, και άφιξη περισσότερων Τούρκων εποίκων στο νησί. Οι Τουρκοκύπριοι θα βιώσουν βραδύτερη ανάπτυξη, δυσκολότερο αγώνα εναντίον των εγκληματικών στοιχείων που εκμεταλλεύονται την απομόνωσή τους, και επ' αόριστον αναστολή πολλών από τα δικαιώματά τους ως πολιτών της ΕΕ. Η Τουρκία θα αντιμετωπίσει ταραγμένη ατμόσφαιρα σε μεγάλο φάσμα των συναλλαγών της με την ΕΕ και στο ΝΑΤΟ, καθιστώντας για τους ηγέτες της πολύ δυσκολότερο να επιδιώξουν επιπρόσθετες οικονομικές, νομικές και διοικητικές μεταρρυθμίσεις.

Οποιαδήποτε συνολική διευθέτηση επανένωσης θα χρειαστεί να βασίζεται στις αρχές της διζωνικότητας και της δικαιοδικότητας, τις οποίες από μακρού κατανοούν τα εμπλεκόμενα μέρη και οι οποίες βρίσκονται στο επίκεντρο των προηγούμενων προσπαθειών διαμεσολάβησης του ΟΗΕ. Αμφότερες οι πλευρές μπορούν να αποδεχτούν τουλάχιστον τα δύο τρίτα τού, έκτασης 9.500 σελίδων, σχεδίου Ανάν του ΟΗΕ, και μπορούν εύκολα να διαβλεφθούν λύσεις για τα εκκρεμή διαφιλονικούμενα ζητήματα αρκεί, όπως πάντα, να μπορέσουν οι δύο πλευρές να συγκεντρώσουν την πολιτική βούληση ώστε να επιδοθούν σε σοβαρές διαπραγματεύσεις. Αυτό θα απαιτήσει μια νέα αρχή: από τον Μάρτιο του 2006, όταν το Crisis Group εξέδωσε την πρώτη του μελέτη για την Κύπρο, έχει καταστεί εμφανές ότι έχει περιέλθει πλήρως σε αδιέξοδο η, αρχικά πολλά υποσχόμενη, διεργασία, που βασίστηκε στη Συμφωνία της 8^{ης} Ιουλίου 2006 μεταξύ των ηγετών των δύο κοινοτήτων του νησιού.

Το διάστημα που θα ακολουθήσει τις ελληνοκυπριακές προεδρικές εκλογές του Φεβρουαρίου 2008 μπορεί να προσφέρει σε αμφότερες τις κοινότητες μια ευκαιρία να εδραιώσουν εκ νέου τη βούλησή τους να προβούν

σε ουσιαστικές διαπραγματεύσεις. Αν και υπάρχει σήμερα σε πολλές πλευρές ευνόητος σκεπτικισμός ως προς το κατά πόσον θα είναι ευνοϊκή για τέτοιες διαπραγματεύσεις οποιαδήποτε πιθανή έκβαση αυτής της εκλογής, είναι σημαντικό να μην προκαταληφθεί αυτό το ζήτημα. Στις ερχόμενες εβδομάδες πρέπει να καταβληθούν οι μέγιστες προσπάθειες, στο εσωτερικό και το εξωτερικό, για επικέντρωση στα ουσιαστικά ζητήματα που διακυβεύονται –τα μειονεκτήματα μιας επιταχυνόμενης κίνησης προς τη διχοτόμηση και τα πλεονεκτήματα μιας συνολικής διευθέτησης για επανένωση– και στη διεργασία με την οποία θα μπορούσαν ενδεχομένως να κινηθούν οι διαπραγματεύσεις. Η παρούσα μελέτη είναι γραμμένη με αυτό το πνεύμα.

Η ιδεώδης έκβαση θα ήταν οι ηγέτες των δύο πλευρών, το συντομότερο δυνατόν μετά τις εκλογές, να συναντηθούν και να δηλώσουν στον ΟΗΕ μια ουσιαστική δέσμευση για την επανέναρξη των συνομιλιών, υποστηρίζοντάς την με μονομερή μέτρα οικοδόμησης εμπιστοσύνης (ΜΟΕ). Ο ΟΗΕ πρέπει τότε να προχωρήσει στη δημιουργία αποστολής για να εδραιώσει ένα πλαίσιο για μετέπειτα απ' ευθείας συνομιλίες μεταξύ των ηγετών. Σε εκείνο το σημείο η Τουρκία πρέπει μονομερώς να ανοίξει τους λιμένες και τα αεροδρόμιά της στους Ελληνοκυπρίους, και γρήγορα να ακολουθήσουν ενέργειες από τους Ελληνοκυπρίους για να αφαιρέσουν τα εμπόδια που έχουν δημιουργήσει στο απ' ευθείας εμπόριο της ΕΕ με τους Τουρκοκυπρίους. Τέτοια μέτρα, όσο κι αν αναμφίβολα θα είναι δύσκολο να επιτευχθούν, στο σύνολό τους θα δημιουργούσαν μια ατμόσφαιρα, στην οποία οι διαπραγματεύσεις θα είχαν ρεαλιστική πιθανότητα επιτυχίας.

ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ

Να ξεκινήσουν εκ νέου διαπραγματεύσεις μετά τις ελληνοκυπριακές προεδρικές εκλογές του Φεβρουαρίου 2008

1. Οι ηγέτες των Ελληνοκυπρίων και των Τουρκοκυπρίων πρέπει να εκφράσουν από κοινού τη βούλησή τους να επιδοθούν εκ νέου σε συνομιλίες με τη μεσολάβηση του ΟΗΕ για συνολική διευθέτηση. Ο ΟΗΕ πρέπει να ενισχύσει την ομάδα του στην Κύπρο και να στείλει προσωπικότητα κύρους για αποστολή αξιολόγησης.

Να εδραιωθεί περιβάλλον ευνοϊκό για επιτυχείς διαπραγματεύσεις

2. Η ελληνοκυπριακή διοίκηση, ως μονομερές ΜΟΕ, πρέπει να συμφωνήσει στην εφαρμογή από την ΕΕ του Κανονισμού της για το Απ'

Ευθείας Εμπόριο έτσι ώστε να επιτραπεί στα τουρκοκυπριακά προϊόντα να πωλούνται κατ' ευθείαν στην ΕΕ.

3. Η τουρκοκυπριακή διοίκηση, ως μονομερές ΜΟΕ, πρέπει να παγώσει τις οικοδομικές δραστηριότητες σε περιουσίες ελληνοκυπριακής ιδιοκτησίας
4. Η Τουρκία, ως μονομερές ΜΟΕ, πρέπει να εφαρμόσει τη δέσμευσή της στο Πρόσθετο Πρωτόκολλο του 2005 της Τελωνειακής Ένωσης ΕΕ-Τουρκίας να ανοίξει τους θαλάσσιους λιμένες και τους αερολιμένες της σε ελληνοκυπριακή χρήση, και οι πολιτικοί και στρατιωτικοί ηγέτες της πρέπει να δεσμευτούν σταθερά στην επανένωση της Κύπρου ως δικαιοδική, δίζωνική ομοσπονδία και στην εν τέλει πλήρη απομάκρυνση των τουρκικών στρατευμάτων μετά από μια διευθέτηση.

Να διατηρηθεί η κεκτημένη ταχύτητα στις διαπραγματεύσεις

5. Αμφότερες οι κυπριακές διοικήσεις πρέπει να άρουν τα κωλύματα που εμποδίζουν την ΕΕ να εργάζεται ελεύθερα στις περιοχές υπό τουρκοκυπριακή διοίκηση. Οι Ελληνοκύπριοι πρέπει ενεργά να αποθαρρύνουν τις διακρίσεις σε βάρος των τουρκοκυπριακών προϊόντων και διαφημίσεων στα ελληνοκυπριακά μέσα ενημέρωσης και το εμπόριο και να συνεργαστούν ουσιαστικά με την τουρκοκυπριακή αστυνομία, τις υπηρεσίες δημόσιας υγείας, και άλλες υπηρεσίες που ασχολούνται με ζητήματα καθημερινότητας.
6. Η τουρκοκυπριακή διοίκηση πρέπει να θέσει τέλος στην παρενόχληση των εμπόρων που επιδιώκουν να πραγματοποιήσουν εξαγωγές μέσω ελληνοκυπριακών λιμένων και να επιτρέψουν να προχωρήσουν δικαιοδικά έργα χρηματοδοτούμενα από την ΕΕ, ιδίως για την ενθάρρυνση κοινών επιχειρηματικών πρωτοβουλιών βασισμένων σε κοινά συμφέροντα με τον ελληνοκυπριακό ιδιωτικό τομέα και την επανάληψη των συναντήσεων της κοινωνίας των πολιτών.
7. Ο ΟΗΕ και η ΕΕ πρέπει να αναπτύξουν και να εμβαθύνουν τη συνεργασία για διακοινοτικές συναντήσεις, ιδίως για να αυξήσουν τις ευκαιρίες διαλόγου για τα οικονομικά, κοινωνικά και πολιτικά οφέλη της επανένωσης.
8. Η Τουρκία πρέπει:
 - (α) να διερευνήσει όλους τους τρόπους ώστε να κατευνάσει τις φοβίες των

- Ελληνοκυπρίων, μεταξύ άλλων αποφεύγοντας την πραγματοποίηση στρατιωτικών ασκήσεων κοντά στην Πράσινη Γραμμή και στρατιωτικών πτήσεων σε διεθνώς αναγνωρισμένο ελληνικό ή ελληνοκυπριακό εναέριο χώρο,
- (β) να αποδεχθεί, αμέσως μόλις υπάρξει σημαντική διαπραγματευτική πρόοδος, την παρακολούθηση του αριθμού των στρατευμάτων της στο νησί μέσω διεθνούς φορέα, και
- (γ) να ενθαρρύνει τους Τούρκους αξιωματούχους, επιχειρηματίες και διανοούμενους να αναπτύξουν σχέσεις με τους Ελληνοκυπρίους ώστε να οικοδομηθεί εμπιστοσύνη προς υποστήριξη των διαπραγματεύσεων.
9. Η Ελλάδα πρέπει να εξηγήσει σε όλα κράτη-μέλη της ΕΕ τους δυνητικούς κινδύνους της μη επίλυσης του Κυπριακού ως προετοιμασία για συνολικές συνομιλίες το 2008 και να ενθαρρύνει τους Ελληνοκυπρίους να μιμηθούν τη δική της ύφεση με την Άγκυρα από το 1999.
10. Τα θεσμικά όργανα και τα κράτη-μέλη της ΕΕ πρέπει έντονα να στηρίζουν την επανέναρξη των συνομιλιών για το Κυπριακό εντός του 2008, παρακολουθώντας τες στενά, έτσι ώστε να είναι σε ετοιμότητα να αντιδράσουν σε τυχόν απειλούμενη κατάρρευσή τους, να εξηγήσουν στο κοινό και τις πολιτικές ελίτ στην Ευρώπη με ποιο τρόπο το Κυπριακό τραυματίζει την κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφαλείας, και να ενθαρρύνουν τη Ρωσία να χρησιμοποιήσει την επιρροή της στο νησί για να ενθαρρύνει διευθέτηση.
11. Οι ΗΠΑ πρέπει να συνεργαστούν με τις ευρωπαϊκές πρωτεύουσες και με τα άλλα μέλη του Συμβουλίου Ασφαλείας για να αναδείξουν τους κινδύνους της μη επίλυσης του Κυπριακού.

**Λευκωσία / Κωνσταντινούπολη / Βρυξέλλες,
10 Ιανουαρίου 2008**

ΚΥΠΡΟΣ: ΑΝΑΣΤΡΟΦΗ ΤΗΣ ΔΙΟΛΙΣΘΗΣΗΣ ΠΡΟΣ ΤΗ ΔΙΧΟΤΟΜΗΣΗ

I. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το σύγχρονο πρόβλημα της Κύπρου έχει πλέον ηλικία μεγαλύτερη των πενήντα ετών και βρίσκεται σε διπλωματικό αδιέξοδο για διάστημα μεγαλύτερο των τριών δεκαετιών.¹ Οι εντάσεις μεταξύ των κοινοτήτων σε αυτό το νησί της ανατολικής Μεσογείου αναπτύχθηκαν στη δεκαετία του 1950 καθώς άρχισε να φθίνει η βρετανική αποικιακή διακυβέρνηση² και κλιμακώθηκαν σε βία και εθνοκάθαρση το 1963-1964. Η διακοινοτική αναταραχή έφτασε σε τραυματικό αποκορύφωμα το 1974 με πραξικόπημα με την υποστήριξη της Ελλάδας και επακόλουθη εισβολή από την Τουρκία που διαίρεσε βιαίως το νησί. Από τότε, η αιματοχυσία έχει σχεδόν εντελώς σταματήσει. Η Ειρηνευτική Δύναμη του ΟΗΕ (UNFICYP) διασφαλίζει τη συνύπαρξη Ελλήνων και Τούρκων κατοίκων με σχεδόν τίποτε χειρότερο από λεκτικούς διαξιφισμούς, αν και κάθε λίγα χρόνια έχουν υπάρξει ταραχές που έχουν αποδείξει ότι η παρουσία τους είναι ανεκτίμητη. Στην Κύπρο ζουν σήμερα λίγο περισσότεροι από ένα εκατομμύριο άνθρωποι, περίπου 80% Ελληνοκύπριοι και 20% Τουρκοκύπριοι.³

Εξωτερικοί παίκτες είχαν πάντα σημαντική ανάμιξη.⁴ Επισήμως, η Βρετανία, η Ελλάδα και η Τουρκία εξακολουθούν να είναι εγγυήτριες δυνάμεις με βάση τις συμφωνίες που συνήφθησαν με την ανεξαρτησία του νησιού το 1960. Οι ειρηνευτικές δυνάμεις αφίχθησαν το 1964, και ο ΟΗΕ σχεδόν πάντοτε διαμεσολάβησε στις διαπραγματεύσεις για διευθέτηση. Αφότου η ελληνοκυπριακή κυβέρνηση έγινε μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) το 2004, η ΕΕ έγινε επίσης στην πράξη μέρος της διένεξης.

Ένα εμπόδιο για την ειρήνευση είναι οι πολύ διαφορετικές εκδοχές της ιστορίας του νησιού που υιοθετούν Ελληνοκύπριοι και Τουρκοκύπριοι, τους οποίους, παρά τις ομοιότητές τους και τη συμβίωση αιώνων, χωρίζουν τόσο η γλώσσα όσο και η θρησκεία (ορθόδοξοι χριστιανοί, μουσουλμάνοι). Αυτό έχει χτίσει ένα τείχος δυσπιστίας, το οποίο επιδεινώνουν παραπλανητικά σχολικά βιβλία και η σχεδόν πλήρης απουσία άμεσης επικοινωνίας από το 1974 και μετά μεταξύ Ελληνοκυπρίων και Τουρκίας.

Οι Ελληνοκύπριοι εμφανίζουν την ιστορία του νησιού ως εθνικά και πολιτισμικά ελληνική, και παραμερίζουν άλλες μαρτυρίες και την υπαγωγή του νησιού σε πολλούς επικυρίαρχους.⁵ Οι Τουρκοκύπριοι διεκδικούν ίσο μερίδιο της ιστορίας με βάση τους πολλούς αιώνες

¹ Βλ. τη Μελέτη Ν°171 της Crisis Group για την Ευρώπη, *Το Αδιέξοδο της Κύπρου: Ποιο είναι το επόμενο βήμα;*, 8 Μαρτίου 2006. Για περισσότερες πληροφορίες για το ιστορικό, βλ. Andrew Borowiec, *Cyprus, A Troubled Island* (Westport, 2000) και Joseph S. Joseph, *Cyprus: Ethnic Conflict and International Politics* (Λονδίνο, 1999).

² Η Οθωμανική Κύπρος έγινε βρετανικό προτεκτοράτο το 1878. Το Λονδίνο προσάρτησε το νησί το 1914 και το κήρυξε αποικία τού στέμματος το 1925.

³ Η τελευταία ακριβής αναλογία πριν το 1974 ήταν 77,1% Ελληνοκύπριοι, 18,2% Τουρκοκύπριοι. Ο επίσημος ελληνοκυπριακός πληθυσμός στα τέλη του 2006 ήταν 778.700. Τουρκοκυπριακή απογραφή τον Απρίλιο του 2006 μέτρησε 178.000 πολίτες της αυτοανακηρυχθείσας Τουρκικής Δημοκρατίας της Βόρειας Κύπρου, από τους οποίους η ελληνοκυπριακή κυβέρνηση αναγνωρίζει μόνο 88.900 ως Τουρκοκυπρίους. Υπάρχουν τουλάχιστον 100.000 κάτοικοι της βόρειας Κύπρου από την ηπειρωτική Τουρκία. Οι ταραχές στην Κύπρο έχουν προκαλέσει μεγάλη μετανάστευση στο εξωτερικό, με διασπορά που αριθμεί συνολικά ίσως το μισό του αριθμού των Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων στο νησί.

⁴ «Το ρητό ότι η γεωγραφία είναι η μητέρα της ιστορίας λίγα καλύτερα παραδείγματα μπορεί να έχει από την Κύπρο ... από τους πρώτους ιστορικούς χρόνους μέχρι ουσιαστικά σήμερα, χειραγωγείται από τα γύρω κράτη. Το πεπρωμένο της υπήρξε εκείνο του θηράματος», Alan James, *Keeping the Peace in the Cyprus Crisis of 1963-64* (Λονδίνο, 2002).

⁵ Ο βετεράνος Ελληνοκύπριος διαπραγματευτής και πρώην Πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας Γιώργος Βασιλείου, ο οποίος εργάστηκε σκληρά για την εξεύρεση συμβιβαστικών λύσεων κατά τις δεκαετίες του 1980 και 1990, λέει ότι η αίσθηση δικαιωματικής ιδιοκτησίας που τρέφει η κοινότητά του βρίσκεται πίσω από την αποτυχία των επιδόσεων Ελληνοκυπρίων ειρηνευτών όπως ο ίδιος. «Η δριμύτητα των επιθέσεων εναντίον μου ήταν απίστευτη. [Τους άλλους] τους τρομάζει μέχρι θανάτου μια λύση. Δεν θέλουν ομοσπονδία. ... Εμείς οι Ελληνοκύπριοι σκεφτόμαστε την Κύπρο ως ελληνικό νησί. Οι Τουρκοκύπριοι είναι οι *muhallebeci* [πωλητές ρυζόγαλου], φτωχοί, που κάνουν δουλειές του ποδαριού, παιδιά ενός κατώτερου θεού. Μας είναι πολύ δύσκολο να αποδεχθούμε την πολιτική ισότητα», συνέντευξη στην Crisis Group, Λευκωσία, Οκτώβριος 2007.

διαβίωσής τους εκεί, καθώς και την κληρονομιά και τα μνημεία των 307 ετών οθωμανικής τουρκικής διακυβέρνησης, ενός από τα μεγαλύτερα χρονικά διαστήματα που πέρασε το νησί κάτω από τον ίδιο αφέντη.

Καθώς η Βρετανία ετοιμαζόταν να εγκαταλείψει την Κύπρο, η ελληνοκυπριακή πλειονότητα του 78% επιδίωξε (και πολέμησε γι' αυτήν) Ένωση – πανελλήνια ένωση με την Ελλάδα. Η τουρκοκυπριακή μειονότητα του 18% επιδίωξε ταξίμ – διαίρεση του νησιού και προστασία του τμήματός τους από την Τουρκία.⁶ Οι διαπραγματεύσεις που προέκυψαν κληροδότησαν στη νέα δημοκρατία το 1960 ένα από τα πλέον περίπλοκα μεταποικιακά συνταγματικά καθεστάτα. Εν μέρει επειδή καμία από τις δύο πλευρές δεν ήταν αληθινά αφοσιωμένη σε αυτό το σύστημα, ποτέ δεν λειτούργησε καλά και κατέρρευσε μέσα σε τρία χρόνια.

Οι Ελληνοκύπριοι εμφανίζουν την περίοδο μεταξύ 1960 και 1974 ως περίοδο εθνοτικής αρμονίας.⁷ Κατά την άποψή τους, οι Τουρκοκύπριοι αποσύρθηκαν μονομερώς από τη συνταγματική κυβέρνηση το 1963. Οι Τουρκοκύπριοι λένε ότι εξαναγκάστηκαν να αποχωρήσουν από ένα μεροληπτικό πακέτο δεκατριών συνταγματικών τροποποιήσεων, το οποίο ακολούθησε η συντριβή της αντίστασής τους.⁸ Μεταξύ 1963 και 1974, 20.000 έως 25.000 Τουρκοκύπριοι, περίπου το ένα τέταρτο της κοινότητας, εκδιώχθηκαν από τα σπίτια τους, μερικές φορές για να ζήσουν σε συνθήκες παρόμοιες με γκέτο. Οι περισσότερες εκδιώξεις έγιναν κατά το πρώτο έτος των συγκρούσεων, μετά το οποίο τα βίαια γεγονότα μεταξύ των κοινοτήτων έπαψαν με την άφιξη των ειρηνευτικών δυνάμεων του ΟΗΕ.⁹ Η τουρκική και τουρκοκυπριακή ιστοριογραφία, ωστόσο, συνήθως χαρακτηρίζει ολόκληρη την

περίοδο ως περίοδο που χαρακτηρίστηκε από εθνικά καθαρή, σφαγές σε χωριά, συλλήψεις ομήρων και τις στερήσεις της ζωής στα γκέτο.¹⁰

Τον Ιούλιο του 1974, το στρατιωτικό καθεστώς που βρισκόταν τότε στην εξουσία στην Αθήνα υποστήριξε ένα πραξικόπημα Ελλήνων αξιωματικών της Κυπριακής Εθνοφρουράς για ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα. Με βάση τις ιδρυτικές συνθήκες του 1960, η Τουρκία επικαλέστηκε δικαίωμα να επέμβει για να αποκαταστήσει το σύνταγμα, παρ' όλο που δεν αναγνώριζε τη νομιμότητα της ελληνοκυπριακής διοίκησης από την κατάρρευση του 1963 και μετά. Εισέβαλε στις 20 Ιουλίου, καταλαμβάνοντας τελικά το 37% του νησιού.¹¹

Το σοκ και ο μόνιμος χαρακτήρας της τουρκικής εισβολής, μαζί με τις συνακόλουθες απώλειες ανθρώπινων ζωών, ήταν τραυματικά για τους Ελληνοκυπρίους.¹² Η εισβολή και το έτος οδυνηρών προσαρμογών που ακολούθησε είχαν ως αποτέλεσμα τον εκτοπισμό 142.000 έως 162.000 Ελληνοκυπρίων, του ενός τρίτου της κοινότητας, από τον βορρά του νησιού στον νότο. Την ίδια στιγμή, 45.000 Τουρκοκύπριοι, τότε περί το 40% της κοινότητας, εγκατέλειψαν τα σπίτια τους με αντίθετη κατεύθυνση. Οι Τουρκοκύπριοι θεωρούν τους εκτοπισμούς ως «ειρηνευτική επιχείρηση», που έδωσε τέλος σε σχεδόν δύο δεκαετίες διακοινοτικών εντάσεων και αιματοχυσίας.

⁶ Για μια ελληνοκυπριακή οπτική, βλ. *Κύπρος: Η Κατάθεσή μου* (Λευκωσία, 1989) του επί μακρόν διαπραγματευτή Γλαύκου Κληρίδη. Για μια τουρκοκυπριακή άποψη, βλ. Pierre Oberling, *The Road to Bellapais* (Boulder, 1982). Το κλασικό έργο *Bitter Lemons* (Λονδίνο, 1957) του Lawrence Duggell καταγράφει το χρονικό της εθνοτικής σύγκρουσης. Το *Echoes from the Dead Zone: Across the Cyprus Divide* (Λονδίνο, 2005) του Γιάννη Παπαδάκη είναι μια θελκτική προσωπική διερεύνηση της σύγκρουσης μεταξύ ελληνικού και τουρκικού εθνικισμού.

⁷ Αυτό αρχίζει να αμφισβητείται. Ο ελευθερόστομος Ελληνοκύπριος ευρωβουλευτής Μάριος Ματσάκης δήλωσε σε εφημερίδα «όλα όσα μας έλεγαν για το ότι ζούσαμε αρμονικά με τους Τουρκοκυπρίους ήταν ένα μεγάλο ψέμα», *Cyprus Mail*, 31 Αυγούστου 2007.

⁸ Για διαφωτιστικά έγγραφα και κείμενα από την πρόωμη περίοδο της σύγκρουσης που προβάλλουν τους ισχυρισμούς της ελληνοκυπριακής κοινότητας, βλ. www.cyprus-conflict.net.

⁹ Περίπου 700 Ελληνοκύπριοι και Αρμένιοι Κύπριοι αναγκάστηκαν επίσης να εγκαταλείψουν τα σπίτια τους.

¹⁰ 191 Τουρκοκύπριοι φονεύθηκαν και 209 εξακολουθούν να αγνοούνται, θεωρούμενοι νεκροί. 133 Ελληνοκύπριοι φονεύθηκαν και 41 εξακολουθούν να αγνοούνται, θεωρούμενοι νεκροί. Οι περισσότεροι θάνατοι σημειώθηκαν κατά τα βίαια γεγονότα του 1963-1964. Βλ. "Quo Vadis Cyrgus", Τουρκικό Ίδρυμα Οικονομικών και Κοινωνικών Μελετών (TESEV), Απρίλιος 2005.

¹¹ Οι Ελληνοκύπριοι υποστηρίζουν ότι ακόμη και αν υπήρχε δικαίωμα επέμβασης, δεν είχε στρατιωτική διάσταση και σε κάθε περίπτωση έπρεπε να είχε περατωθεί όταν κατέρρευσαν τόσο το πραξικόπημα της Κύπρου όσο και η χούντα στην Ελλάδα.

¹² «Αυτή εδώ είναι μια κοινότητα που αισθάνεται ότι τη βίασε η Τουρκία», συνέντευξη στην Crisis Group, ειρηνίστρια Γιούλη Τάκη, Λευκωσία, Οκτώβριος 2007. Οι αριθμοί των απωλειών του 1974 αμφισβητούνται. Μια εκτενής επισκόπηση στο "Quo Vadis Cyrgus", ό.π., καταγράφει 3.500 νεκρούς, τα δύο τρίτα Ελληνοκυπρίους, περιλαμβανομένου του επίσημου αριθμού των 891 Ελληνοκυπρίων στρατιωτών (93 στο πραξικόπημα του Νίκου Σαμψών) και 250 Τουρκοκυπρίων στρατιωτών. Επιπροσθέτως, 1.434 Ελληνοκύπριοι (τα δύο τρίτα στρατιώτες) και 272 Τουρκοκύπριοι εξακολουθούν να αγνοούνται, θεωρούμενοι νεκροί. Άλλοι 494 Τούρκοι στρατιώτες και 163 Έλληνες στρατιώτες (περιλαμβανομένων πέντε που φονεύθηκαν στο πραξικόπημα) έχασαν επίσης τη ζωή τους. Οι ελληνοκυπριακοί αριθμοί αγνοουμένων ποικίλλουν, αλλά η κυβερνητική ιστοσελίδα δηλώνει 1.474, www.cyprus.gov.cy.

Οι διενέξεις για τα δίκαια και τα άδικα δεν έχουν οδηγήσει κάπου τις διάφορες πλευρές. Οι Τουρκοκύπριοι υποστηρίζουν ότι πριν το 1974 τα δικαιώματά τους φαλκιδεύτηκαν. Οι Ελληνοκύπριοι αποκρίνονται ότι μεγάλο μέρος του σημερινού προβλήματος έχει να κάνει με την τουρκική «εισβολή και κατοχή» του 1974. Οι Τούρκοι στρατηγοί αντιτείνουν ότι η επέμβασή τους έδωσε τέλος στην αιματοχυσία μεταξύ των κοινοτήτων και διατηρεί ένα είδος ειρήνης. Η Ελλάδα και η ελληνοκυπριακή κυβέρνηση σημειώνουν ότι σήμερα έχουν τη δύναμη και το τεχνικό δικαίωμα να κρατήσουν την Τουρκία εκτός ΕΕ. Όμως όλοι πρέπει να ξεφύγουν από αυτόν το διάλογο κωφών αν πρόκειται να υπάρξει πρόοδος προς μια λύση.

II. ΟΙ ΕΙΡΗΝΕΥΤΙΚΕΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ

Έχουν υπάρξει διάφορες πρωτοβουλίες από το 1974 και μετά για να επιλυθεί το πρόβλημα της Κύπρου, και πολλές πλευρές έχουν σταθεί υπαίτιες για την αποτυχία τους.¹³ Παρ' όλα αυτά, ενεργώντας μέσα από διαδοχικούς γενικούς γραμματείς του ΟΗΕ, η διεθνής μεσολάβηση έχει εδραιώσει το περίγραμμα μιας διευθέτησης, που περιλαμβάνει μια ανεξάρτητη, κυρίαρχη, δικαιοδική και διζωνική ομοσπονδία, με εδαφικές αναπροσαρμογές· συμβιβασμούς σε τελική φάση για το καθεστώς και τις ιδιοκτησίες των εκτοπισμένων· και διατάξεις για τις ελευθερίες μετακίνησης, κατοικίας και ιδιοκτησίας.¹⁴

Ειρηνευτικά σχέδια έχουν αγγίξει βασανιστικά την επιτυχία περίπου μια φορά κάθε δεκαετία, συνήθως σε στιγμές μείζονος διεθνούς πίεσης. Τα περισσότερα απέτυχαν επειδή οι αντιλήψεις των δύο πλευρών απέχουν τόσο πολύ, ώστε ακόμη και η μέση λύση φαντάζει απαράδεκτη. Η ελληνοκυπριακή πλευρά θεώρησε ότι η ομοσπονδία δύο κρατών που περιγραφόταν στο Σχέδιο Ανάν θα είχε ως αποτέλεσμα μια κυβέρνηση χωρίς «λειτουργικότητα».¹⁵ Οι Τουρκοκύπριοι φοβούνται ότι αν παραδώσουν σε μια κοινή κυβέρνηση υπό

¹³ Ο David Hannay, στο *Cyprus: the Search for a Solution* (Λονδίνο, 2005), καταγράφει λεπτομερώς το μακρό ιστορικό μπλοκαρίσματος της ομοσπονδιακής επανένωσης από τον πρώην ηγέτη των Τουρκοκυπρίων Ραούφ Ντενκτάς. Για αυτοκριτική ενός λιγότερο εμφανούς ελληνοκυπριακού μπλοκαρίσματος μιας λύσης πριν ο Πρόεδρος Παπαδόπουλος την απορρίψει ευθέως, βλ. Νίκου Ρολάνδη, "In the Death Chamber", *Cyprus Mail*, 14 Οκτωβρίου 2007. Παραθέτοντας την επιστολή παραίτησής του ως υπουργού εξωτερικών το 1983 μετά την κατάρρευση των συνομιλιών, είπε, «Έγινε πάρα πολύς λόγος για παγίδα, διχοτομικές τάσεις, για εθνικούς κινδύνους ... θα απομείνουμε μόνοι με ... τις πατριωτικές μας αγορεύσεις και με την τουρκική κατοχή».

¹⁴ Αυτό το περίγραμμα έχει δημιουργηθεί από πολλά στοιχεία, περιλαμβανομένων, μεταξύ άλλων, των συμφωνιών ανεξαρτησίας του 1960 και των Συμφωνιών Κορυφής του 1977 και 1979, του «συνόλου ιδεών» του ΟΗΕ του 1992 και της δουλειάς που έγινε για το Σχέδιο Ανάν το 2004. Οι Συμφωνίες Κορυφής του 1977 και 1979 ήταν αποτέλεσμα διαπραγματεύσεων μεταξύ των ηγετών των δύο κοινοτήτων, η πρώτη από τον Αρχιεπίσκοπο Μακάριο Γ', πρόεδρο της Κύπρου από την ανεξαρτησία το 1960 μέχρι τον θάνατό του το 1977, και τον Ραούφ Ντενκτάς, ηγέτη των Τουρκοκυπρίων από το 1973 μέχρι το 2005, η δεύτερη μεταξύ του Ντενκτάς και του διαδόχου τού Μακαρίου στην προεδρία, Σπύρου Κυπριανού.

¹⁵ «Είναι σαν να προσφέρεις σε κάποιον που του αρέσει η οδήγηση ένα παλιό Σκόντα αντί για μια BMW», συνέντευξη στην Crisis Group, Ελληνοκύπριος αξιωματούχος, Βρυξέλλες, Δεκέμβριος 2007.

ελληνοκυπριακή ηγεσία την εξουσία πάνω στη ζωή τους, η κοινότητά τους θα περιθωριοποιηθεί.

Κατά καιρούς η μία ή η άλλη πλευρά (μερικές φορές και οι δύο), δεν εμπιστεύτηκε ότι η άλλη πλευρά θα τηρούσε μια συμφωνία και κατέληξε στο συμπέρασμα ότι ο χρόνος ήταν με το μέρος της. Ακόμη και οι διαπραγματεύσεις για μικρολεπτομέρειες γρήγορα προσέκρουσαν στα θεμελιώδη διλήμματα. Μόνο μονομερείς χειρονομίες –όπως το άνοιγμα σημείων διέλευσης της Πράσινης Γραμμής από τους Τουρκοκυπρίους το 2003– είχαν την τάση να λειτουργήσουν για την επιστροφή της ομαλότητας στη ζωή των Κυπρίων. Οι απόπειρες για μερικού χαρακτήρα λύσεις και για αμοιβαία μέτρα οικοδόμησης εμπιστοσύνης (MOE) σε γενικές γραμμές ναυάγησαν.

Η υπερηφάνεια, ο φόβος και μερικές φορές μια επιθυμία τιμωρίας πείθουν αμφοτέρους τις πλευρές να μείνουν προσκολλημένες σε αδιάλλακτες θέσεις, παρά το μακροπρόθεσμο κόστος της ανασφάλειας για τους Ελληνοκυπρίους και της διεθνούς αποδοκιμασίας για την Τουρκία.¹⁶ Η φήμη της τουρκικής πλευράς ότι είναι αμετακίνητη αποκτήθηκε επάξια όσο της κοινότητας ηγούταν ο Ραούφ Ντενκτάς. Όταν τα δημοψηφίσματα το 2004 κατέληξαν στην απόρριψη από τους Ελληνοκυπρίους του συμβιβαστικού σχεδίου που συνδέεται με το όνομά του, ο Γενικός Γραμματέας Κόφι Ανάν δήλωσε ότι αν «παραμένουν πρόθυμοι να επιλύσουν το πρόβλημα της Κύπρου μέσω μιας δικαιοδικής, διζωνικής ομοσπονδίας, αυτό πρέπει να επιδειχθεί».¹⁷

Ορισμένοι υπαινίσσονται ότι οι ειρηνευτικές διαδικασίες έχουν γίνει συνήθεια που υποκαθιστά μια λύση. Ο Ελληνοκύπριος ευρωβουλευτής Μάριος Ματσάκης έχει πει ότι «πάρα πολλοί πολιτικοί και άλλοι προτιμούν τη διαιώνιση του Κυπριακού», διότι αν αυτό δεν υπήρχε «θα βρίσκονταν στο δρόμο ψάχνοντας δουλειά».¹⁸

A. ΤΟ ΣΧΕΔΙΟ ΑΝΑΝ

Η εντονότερη από όλες τις ειρηνευτικές διαδικασίες μετά το 1974 ήταν η διάρκειας τεσσαράμισι ετών προσπάθεια που κατέληξε στο σχέδιο που πήρε το όνομά του από τον Κόφι Ανάν.¹⁹ Η πρώτη επίσημη εκδοχή κυκλοφόρησε τον Νοέμβριο του 2002. Η διεθνής κοινότητα έλπιζε ότι η επικείμενη ένταξη της Κύπρου στην ΕΕ πρόσφερε μοναδικού χαρακτήρα πλεονέκτημα, ενώ μεγάλα κράτη φοβούνταν επίσης την εισαγωγή στην ΕΕ των προβλημάτων ενός διαιρεμένου νησιού.²⁰

Η καινοτομία του Σχεδίου Ανάν βρισκόταν περισσότερο στην εξαντλητική του λεπτομέρεια παρά στις διζωνικές, δικαιοδικές του παραμέτρους. Καίριες λέξεις όπως «σύμπραξη» και «πολιτική ισότητα» μεταξύ των δύο κοινοτήτων, μια «κυριαρχία» εκπορευόμενη από αμφοτέρους τις κοινότητες και ο στόχος ενός «κράτους» για την κάθε πλευρά μπορούν να βρεθούν στο «σύνολο ιδεών» του ΟΗΕ του 1992 και ωριότερα. Όταν έφτασε στην πέμπτη και τελική εκδοχή του τον Απρίλιο του 2004, περιλάμβανε 182 σελίδες κύριων άρθρων και οριστικοποιημένων νόμων, με περισσότερες από 9.000 σελίδες προσαρτημένων σχεδίων νόμων και συνθηκών. Με την έντονη υποστήριξη του ΟΗΕ, της ΕΕ και των ΗΠΑ, υποβλήθηκε σε χωριστά δημοψηφίσματα στο νησί τον Απρίλιο του 2004, η πρώτη φορά που ζητήθηκαν ευθέως οι απόψεις των δύο κοινοτήτων.

Ο Ντενκτάς είχε απορρίψει τις τρεις πρώτες εκδοχές του σχεδίου, αλλά η τουρκοκυπριακή θέση άλλαξε καθώς η κοινότητα έφτασε να πιστεύει ότι η σκληρή γραμμή του θα μπορούσε να της στοιχίσει τη μελλοντική ευμάρεια και την ίση θέση με τους

¹⁶ Ένας κορυφαίος Έλληνας εμπειρογνώμονας της εξωτερικής πολιτικής συνόψισε μια ελληνοκυπριακή άποψη του αδιεξόδου ως εξής: «Οι Τούρκοι έχουν τα όπλα. Εμείς έχουμε την ΕΕ. Αν δεν πάρουμε αυτό που θέλουμε, δεν θα το πάρουν ούτε αυτοί», συνέντευξη στην Crisis Group, Αθήνα, Οκτώβριος 2007. Ένας πρώην ανώτερος αξιωματικός της τουρκικής εθνικής υπηρεσίας πληροφοριών είπε, «δεν διαθέτουμε ισχυρή οικονομία, δεν διαθέτουμε διεθνή πολιτική επιρροή, έτσι φυσικά χρησιμοποιούμε τις ένοπλες δυνάμεις μας. Είναι το μόνο πραγματικά ισχυρό εργαλείο που διαθέτουμε», συνέντευξη στην Crisis Group, Αγκυρα, Οκτώβριος 2007.

¹⁷ «Report of the Secretary-General on his mission of good offices in Cyprus», UNSC S/2004/537, 28 Μαΐου 2004.

¹⁸ Συνέντευξη, *Cyprus Mail*, 31 Αυγούστου 2007.

¹⁹ Ο David Hannay, ο ειδικός εκπρόσωπος της Βρετανίας κατά τη διάρκεια της πρωτοβουλίας, δίνει την εκτενέστερη περιγραφή του δρόμου προς το Σχέδιο Ανάν και την απόρριψή του στο έργο του *Cyprus*, ό.π. Βλ. επίσης τα Militiades Hatzopoulos, «Pride and Prejudice in a British View of the Annan Plan Negotiations», *Southeast European and Black Sea Studies* vol. 6, no. 4 (Δεκέμβριος 2006), που υποστηρίζει ότι η προτεραιότητα της Βρετανίας ήταν να διατηρήσει τις κυρίαρχες βάσεις της στην Κύπρο μετά την ένταξη της τελευταίας στην ΕΕ· Claire Palley, *An International Relations Debacle: The UN Secretary-General's Good Offices Mission in Cyprus 1999-2004* (Οξφόρδη, 2005)· και James Ker-Lindsay, *EU Accession and UN Peacemaking in Cyprus* (Λονδίνο, 2006).

²⁰ Η ΕΕ ήταν αρχικά ψυχρή ως προς το να δεχτεί μια διαιρεμένη Κύπρο αλλά άλλαξε γνώμη στα τέλη της δεκαετίας του 1990, λόγω της πίεσης της Αθήνας, της αδιαλλαξίας του Τούρκου Πρωθυπουργού Μεσοút Γιλμάζ και της αλλαγής της βρετανικής πολιτικής από την κυβέρνηση Μπλερ. Συνέντευξη στην Crisis Group, πρώην αξιωματούχος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, Λισαβόνα, Οκτώβριος 2007.

Ελληνοκυπρίους στην ΕΕ. Μετά από πρωτοφανείς διαδηλώσεις στους δρόμους, το κόμμα του Ντενκτάς έχασε τον έλεγχο του τουρκοκυπριακού κοινοβουλίου στις εκλογές του Δεκεμβρίου 2003 από το κόμμα του υποστηρικτή της επανένωσης Μεχμέτ Αλί Ταλάτ. Ο Ντενκτάς έπαψε να παίζει το ρόλο του κορυφαίου Τουρκοκύπριου διαπραγματευτή και στη συνέχεια έχασε την προεδρία από τον Ταλάτ το 2005. Από τον Ιανουάριο του 2004 και μετά, η νέα κυβέρνηση του Κόμματος ΑΚ στην Τουρκία διατύπωσε την πολιτική του «ένα βήμα μπροστά» απέναντι στην Κύπρο για να βοηθήσει τις δικές της προσδοκίες ένταξης στην ΕΕ. Στο δημοψήφισμα, το 65% των Τουρκοκυπρίων ψήφισαν υπέρ του Σχεδίου Ανάν.

Ωστόσο, ήταν δύσκολο να πειστούν οι Ελληνοκύπριοι να αποδεχθούν το σχέδιο.²¹ Αν και θεωρητικά αποδέχονταν μια ομοσπονδιακή λύση από το 1977, έμοιαζαν να μην έχουν μέχρι τώρα εστίασει στο πόσο η πραγματικότητα μιας τέτοιας λύσης διέφερε από τρεις δεκαετίες μαξιμαλιστικής ρητορείας και λατρεμένων μύθων.²² Ο Τάσος Παπαδόπουλος, που κέρδισε την προεδρία από τον υποστηρικτή της λύσης Γλαύκο Κληρίδη το 2003, αγωνίστηκε έντονα κατά του σχεδίου, πληροφορώντας με δάκρυα τους τηλεθεατές ότι αφού «παρέλαβε κράτος» δεν θα «παρέδιδε κοινότητα». Ο Επίτροπος Διεύθυνσης της ΕΕ Γκίντερ Φερχόιγκεν και ο απεσταλμένος του ΟΗΕ Άλβαρο ντε Σότο στερήθηκαν την ευκαιρία να εξηγήσουν τις απόψεις της διεθνούς κοινότητας στην ελληνοκυπριακή τηλεόραση. Καταλήγοντας στο συμπέρασμα ότι το σχέδιο δεν αντιμετώπιζε επαρκώς τις ανησυχίες για την ασφάλειά τους όσον αφορά τις τουρκικές στρατιωτικές απειλές και τη μελλοντική απόσχιση του βορρά, το 76% των Ελληνοκυπρίων το καταψήφισαν.²³

²¹ «Για εμάς αυτό που προσφερόταν χειρότερου τη θέση μας. Η δυναμική της οικονομίας ακινητοποιούνταν, δεν θα μπορούσαμε να μπούμε στην ευρωζώνη. Και έπρεπε να υπήρχε μια λειτουργική ομοσπονδία με χαλαρή διζωνικότητα. Αν οικοδομήσεις το κράτος πάνω σε διαφορετικές ζώνες και εθνότητες, η πιθανότητα να επιβιώσει είναι πολύ περιορισμένη», συνέντευξη στην Crisis Group, Ελληνοκύπριος πανεπιστημιακός Ανδρέας Θεοφάνους, Λευκωσία, Οκτώβριος 2007.

²² «Δεν υπήρξε ποτέ διάλογος για το τι συνεπάγεται αυτό. [Οι προηγούμενοι πολιτικοί] δεν εισέφεραν πληροφόρηση στην κοινωνία. Η στάση είναι: 'εμείς θα πούμε στον κόσμο τι να κάνει'. Οι πάντες ανέβαλλαν τη στιγμή της αλήθειας», συνέντευξη στην Crisis Group, ειρηνίστρια Γιούλη Τάκη, Λευκωσία, 8 Οκτωβρίου 2007. Ο ερευνητής Φίλιππος Σαββίδης σημείωσε ότι «ο κόσμος έλεγε: 'αλλιώς μας λέγατε πως θα ήταν'», συνέντευξη στην Crisis Group, Αθήνα, Οκτώβριος 2007.

²³ Στα αμφιλεγόμενα σημεία του Σχεδίου Ανάν περιλαμβάνονταν το δικαίωμα επέμβασης της Τουρκίας, η άμεση διάλυση της ελληνοκυπριακής κυβέρνησης αλλά

Ο Φερχόιγκεν της ΕΕ δήλωσε ότι η ελληνοκυπριακή ηγεσία είχε υπαναχωρήσει ως προς τη δέσμευσή της στη συνάντηση κορυφής το 1999 στο Ελσίνκι να μην παρεμποδίσει μια λύση.²⁴ Ο Κόφι Ανάν είπε ότι πριν την εκστρατεία του υπέρ του «όχι», ο Παπαδόπουλος «μου είπε ότι θα ήθελε να υποστηρίξει» το σχέδιο και ότι ελάχιστα έγιναν για να προετοιμαστούν οι Ελληνοκύπριοι για τους αναπόφευκτους συμβιβασμούς. «Αυτό που απορρίφθηκε ήταν η ίδια η λύση και όχι απλώς ένα σχεδιάγραμμα», δήλωσε ο Ανάν.²⁵

Οι Ελληνοκύπριοι πιστεύουν ότι η διεθνής κοινότητα επιδίωξε να τους πείσει καθώς επιδίωκε απεγνωσμένα διευθέτηση και ότι η Βρετανία και οι ΗΠΑ έπαιζαν το παζνίδι της Τουρκίας για τα δικά τους συμφέροντα.²⁶ Η αποστασιοποίηση του Παπαδόπουλου από τις διαπραγματεύσεις²⁷ όντως σήμανε ότι η τελευταία εκδοχή του Σχεδίου Ανάν ήταν σημαντικά επηρεασμένη από τουρκικές παρεμβάσεις.²⁸ Ακόμη κι έτσι, η τουρκική πλευρά θεωρούσε ότι γινόταν διαπραγμάτευση καλή τη πίστη με τους Ελληνοκυπρίους, και ο απεσταλμένος του ΟΗΕ επιδίωξε με τις παρεμβάσεις του να διασφαλίσει την υπεράσπιση των ελληνοκυπριακών συμφερόντων.²⁹ Ελληνοκύπριοι που κατήγγελλαν το

αργή αποχώρηση των τουρκικών στρατευμάτων και επιστροφή εδαφών, και η αναγνώριση όλων των συνθηκών μεταξύ Τουρκίας και Τουρκικής Δημοκρατίας της Βόρειας Κύπρου. «Τα πάντα ήταν στημένα για διάλυση», συνέντευξη στην Crisis Group, Κώστας Καρράς της UK Friends of Cyprus, Αθήνα, Οκτώβριος 2007.

²⁴ «Cyprus Split on Annan Plan», *Guardian*, 29 Απριλίου 2004.

²⁵ «Report of the Secretary-General», ό.π.

²⁶ «Το Σχέδιο Ανάν ήταν αυτό που ήθελε η Τουρκία», συνέντευξη στην Crisis Group, Ελληνοκύπριος διαπραγματευτής Τάσος Τζιώνης, Λευκωσία, Οκτώβριος 2007.

²⁷ Ο Παπαδόπουλος ήταν διαθέσιμος μόνο τις δύο από τις έξι κρίσιμες ημέρες διαπραγματεύσεων τον Μάρτιο του 2004 στο Μπούργκενστοκ της Ελβετίας, «Report of the Secretary-General», ό.π. Σύμφωνα με την Ελληνοκύπρια ειρηνίστρια Γιούλη Τάκη, «ο Παπαδόπουλος πήγε για να καταστρέψει τη διαδικασία, και τα Ηνωμένα Έθνη εκνευρίστηκαν τόσο πολύ μαζί του που επιδίωξαν ένα τουρκικό 'ναι'. Έπρεπε να έχουν τουλάχιστον ένα 'ναι'», συνέντευξη στην Crisis Group, Λευκωσία, Οκτώβριος 2007.

²⁸ Το κεντρικό ελληνοκυπριακό κόμμα ΔΗΣΥ, φοβούμενο τις αρνητικές επιπτώσεις που προέκυψαν, υποστήριξε το Σχέδιο Ανάν παρ' όλο που ήταν «κάθε άλλο παρά τέλει». Επέκρινε έντονα τον Παπαδόπουλο ότι «δεν εργάστηκε σωστά για να διαπραγματευθεί αποτελεσματικά ώστε να κάνει το σχέδιο πιο αποδεκτό», συνέντευξη στην Crisis Group, αναπληρωτής εκπρόσωπος του ΔΗΣΥ Χάρης Γεωργιάδης, Λευκωσία, Οκτώβριος 2007.

²⁹ Οι Τούρκοι διαπραγματευτές δεν είχαν την αίσθηση ότι ο Παπαδόπουλος είχε αποσυρθεί και επισημαίνουν τουλάχιστον οκτώ τέτοιες παρεμβάσεις του ΟΗΕ, οι οποίες, για παράδειγμα, αντιτάσσονταν σε προσπάθειες να αποκλειστούν οι Ελληνοκύπριοι από ένα μελλοντικό τουρκοκυπριακό κράτος,

Σχέδιο Ανάν ως φιλοτουρκικό, υποστήριζαν ταυτόχρονα ότι η τουρκική πλευρά δεν θα εφαρμόζε τη συμφωνία.³⁰

B. Η ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΤΗΣ 8^{ΗΣ} ΙΟΥΛΙΟΥ 2006

Οι απόπειρες να διασωθούν τα συντρίμια του Σχεδίου Ανάν υπήρξαν ανεπιτυχείς, εν μέρει διότι έχουν συνυφαστεί με τις διαπραγματεύσεις της Τουρκίας για ένταξη της στην ΕΕ. Περιλαμβάνουν ιδίως το Πρόσθετο Πρωτόκολλο του 2005 στην Τελωνειακή Ένωση της Τουρκίας με την ΕΕ, το οποίο την υποχρεώνει να ανοίξει τους θαλάσσιους λιμένες και τους αερολιμένες της για ελληνοκυπριακή χρήση, αλλά το οποίο έχει σταθεί απρόθυμη να εφαρμόσει. Ο Κόφι Ανάν δήλωσε ρητά ότι ο ΟΗΕ δεν θα αναμειγνυόταν ξανά χωρίς πειστικές ενδείξεις της προθυμίας των Ελληνοκυπρίων να ξαναρχίσουν διαπραγματεύσεις. Οι Ελληνοκύπριοι όντως έδειξαν προθυμία να ξεκινήσουν εκ νέου συνομιλίες το 2005, αλλά έδωσαν κατάλογο στόχων τόσο ασαφών ώστε ο ΟΗΕ αρνήθηκε να αξιοποιήσει την προσφορά.³¹

Το 2006, ωστόσο, ο ΟΗΕ άρχισε να ασκεί σε όλες τις πλευρές πιέσεις για νέα κινητικότητα και έστειλε στην περιοχή τον τότε Βοηθό Γενικό Γραμματέα, Ιμπραχίμ Γκαμπάρι.³² Αυτό συνέπιπτε με την επιθυμία των Ελληνοκυπρίων να αποτινάξουν την εικόνα του διαλυτικού παράγοντα και με το ενδιαφέρον των Τουρκοκυπρίων να επανέλθουν στο συμβιβαστικό σχέδιο που είχε διεθνή υποστήριξη. Η αποστολή του Γκαμπάρι οδήγησε σε μια κοινή δήλωση, γνωστή ως Συμφωνία της 8^{ης} Ιουλίου, στην οποία οι δύο πλευρές προέβησαν σε μια γενική διακήρυξη πέντε σημείων, που περιλάμβανε δέσμευση σε μια δίζωνική, δικαιοδική ομοσπονδία με πολιτική ισότητα, παραδοχή των αρνητικών επιπτώσεων της αποτυχίας εξεύρεσης λύσης και υπόσχεση ότι θα σταματούσαν το «παιχνίδι επίρριψης ευθυνών». Υπόσχονταν επίσης άμεση επανάλυση των συνομιλιών. Η νέα διαδικασία επρόκειτο να έχει δύο επίπεδα: στο ένα, τεχνικές επιτροπές θα εργαζόνταν πάνω στα ζητήματα καθημερινότητας:

στο άλλο, ομάδες εργασίας εμπειρογνομόνων θα αντιμετώπιζαν τα ουσιαστικά ζητήματα.³³

Οι κύριοι διαπραγματευτές των δύο πλευρών έχουν συναντηθεί 52 φορές σε διάστημα δεκαεσσάρων μηνών. Μια επιστολή της 16^{ης} Νοεμβρίου 2006 από τον Γκαμπάρι πρότεινε μια προσέγγιση τριών φάσεων: σύσταση δικαιοδικών ομάδων εμπειρογνομόνων, μηνιαίες συναντήσεις των ηγετών, και τέλος πλήρεις διαπραγματεύσεις. Απουσίας της εσωτερικής ή διεθνούς πίεσης, ωστόσο, οι πλευρές δεν κατάφεραν καν να φτάσουν στην πρώτη φάση, εξαιτίας διαφωνιών για τα ονόματα και τα πεδία αρμοδιότητας των επιτροπών.³⁴

Για τους Ελληνοκυπρίους, η Συμφωνία της 8^{ης} Ιουλίου αποσκοπούσε να ξεκινήσει μια «διαδικασία από τα κάτω ... για να δημιουργηθεί μια νέα βάση για διαπραγματεύσεις που δεν θα χρησιμοποιούν το Σχέδιο Ανάν ως σημείο εκκίνησης». Η μέθοδος αυτή ήταν «ακριβώς το αντίθετο του Σχεδίου Ανάν», στο οποίο ο ΟΗΕ είχε αναλάβει τον κορυφαίο ρόλο στη σκιαγράφηση των συμβιβασμών. Οι τοπικές πλευρές θα ανακτούσαν την κυριότητα της διαδικασίας και θα έθεταν τη βάση για συνολικές συνομιλίες αντί να «επισπεύσουν την αποτυχία».³⁵ Τίποτε ουσιαστικό, ωστόσο, δεν έχει συζητηθεί μέχρι στιγμής, και η διαδικασία σκόνταψε στο τι θα έπρεπε να εξεταστεί και πώς. Οι Ελληνοκύπριοι λένε ότι αυτό οφείλεται όχι στον Ταλάτ, τον Τουρκοκύπριο ηγέτη, αλλά στην άρνηση της Τουρκίας να μετάσχει.³⁶

Από την οπτική γωνία των Τουρκοκυπρίων, η διαδικασία της 8^{ης} Ιουλίου απειλούσε να παραμερίσει τη λύση των δύο κρατών που πίστευαν ότι βρισκόταν

συνέντευξη στην Crisis Group, γενικός γραμματέας του τουρκικού υπουργείου εξωτερικών Ertuğrul Apakan, Νοέμβριος 2007.

³⁰ «Δεν εμπιστευόμαστε ότι όταν η Τουρκία θα υπογράψει μια συμφωνία θα την τηρήσει», συνέντευξη στην Crisis Group, Ελληνοκύπριος διαπραγματευτής Τάσος Τζιωνής, Λευκωσία, Οκτώβριος 2007.

³¹ Για περισσότερες πληροφορίες, βλ. τη Μελέτη της Crisis Group, *Το Αδιέξοδο της Κύπρου*, ό.π.

³² Η διαδικασία της 8^{ης} Ιουλίου είναι μερικές φορές γνωστή ως διαδικασία Γκαμπάρι.

³³ Βλ. <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/5161224.stm>.

³⁴ «Υπάρχει ... προκαταρκτική συμφωνία στον κατάλογο ζητημάτων για τις τεχνικές επιτροπές και τις ομάδες εργασίας. Ωστόσο, εξακολουθούν να υφίστανται διαφορές όσον αφορά την ερμηνεία της συμφωνίας, ιδίως τι συνιστά ζήτημα καθημερινότητας, και τον μηχανισμό επίλυσης διαφωνιών». Γενικός Γραμματέας του ΟΗΕ Μπαν Κι-μουν, “Estimates in respect of special political missions, good offices and other political initiatives authorised by the General Assembly and/or the Security Council”, Γενική Συνέλευση, A/62/512, 30 Οκτωβρίου 2007. Στο “Report of the Secretary-General on the United Nations Operations in Cyprus”, UNSC S/2007/699, 3 Δεκεμβρίου 2007, ο Μπαν δήλωνε ότι κατά το προηγούμενο εξάμηνο δεν είχε υπάρξει «καμία πρόοδος».

³⁵ Συνέντευξη στην Crisis Group, Ελληνοκύπριος αξιωματούχος, Βρυξέλλες, Σεπτέμβριος και Δεκέμβριος 2007.

³⁶ Για παράδειγμα, ο Ελληνοκύπριος διαπραγματευτής Τάσος Τζιωνής αναφέρθηκε στη σκλήρυνση της πολιτικής τον Νοέμβριο του 2006, αφού η τουρκοκυπριακή πλευρά διαβουλευθήκε με την Άγκυρα, συνέντευξη στην Crisis Group, Λευκωσία, Οκτώβριος 2007.

στο τραπέζι από το σύνολο ιδεών του 1992 και μετά.³⁷ Απεχθάνονταν την επιθυμία των Ελληνοκυπρίων να επαναδιαπραγματευτούν ζητήματα που θεωρούσαν ότι είχαν συμφωνηθεί κατά το Σχέδιο Ανάν και αισθάνονταν ότι οι Ελληνοκύπριοι καθιστούσαν δυσδιάκριτη τη γραμμή μεταξύ των δύο επιπέδων, ιδίως με το να θίγουν το ζήτημα των περιουσιών ως ζήτημα «καθημερινότητας» αντί «ουσίας». Ζητούσαν ταχύτερη έναρξη πλήρων διαπραγματεύσεων και νέα συνάντηση των ηγετών, όμως αυτό δεν συνέβη επί δεκατέσσερις μήνες.

Ο ΟΗΕ, που είχε το ρόλο οικοδεσπότη και διαμεσολαβητή, και η ΕΕ έχουν υποστηρίξει τη νέα διαδικασία. Η ΕΕ έχει καλέσει την Τουρκία να διαδραματίσει εποικοδομητικότερο ρόλο.³⁸ Διεθνείς αξιωματούχοι που βρίσκονται κοντά στις συνομιλίες, και μερικοί Έλληνες και Ελληνοκύπριοι φιλελεύθεροι, λένε ότι οι Ελληνοκύπριοι αξιωματούχοι χρησιμοποιούν τις αργοκίνητες συνομιλίες για να κερδίσουν χρόνο με την πεποίθηση ότι οι Τουρκοκύπριοι τελικά θα αποδεχθούν σε ατομική βάση τα οφέλη της ιδιότητας του πολίτη στο διεθνώς αναγνωρισμένο ελληνοκυπριακό κράτος, αντί να περιμένουν η τουρκοκυπριακή διοίκηση να επιτύχει κάτι μέσω διαπραγματεύσεων. Ένας δυτικός διπλωμάτης είπε ότι «η ελληνοκυπριακή κυβέρνηση λέει ότι θέλει να προχωρήσει τη διαδικασία [της 8^{ης} Ιουλίου]. Όμως ο κυβερνητικός μηχανισμός κάνει ό,τι μπορεί για να μπλοκάρει την άλλη πλευρά».³⁹

Στις 5 Σεπτεμβρίου 2007, οι ηγέτες Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων συναντήθηκαν για πρώτη φορά μετά την έναρξη της διαδικασίας της 8^{ης} Ιουλίου αλλά δεν κατάφεραν να συμφωνήσουν για την επανάληψη των συνομιλιών. Τα χρονοδιαγράμματα ήταν το κύριο σημείο τριβής. Ο Ταλάτ πρότεινε μια επιταχυμένη διαπραγμάτευση, με περιορισμό της προπαρασκευαστικής φάσης σε δύομισι μήνες και στη συνέχεια διαπραγμάτευση ενός έτους με λήξη μέσα στο 2008. Αξιωματούχοι στην Τουρκία υπαινίσσονται ότι αυτό το χρονοδιάγραμμα θα μπορούσε να ξεκινήσει μετά τις ελληνοκυπριακές

προεδρικές εκλογές του Φεβρουαρίου 2008. Λένε ότι οι συνομιλίες θα μπορούσαν να διαρκέσουν δύο χρόνια ή και περισσότερο, και ο μόνος τους όρος είναι να μην έχουν από εννοιολογικής άποψης ανοιχτό χρονικό ορίζοντα.⁴⁰ Οι Ελληνοκύπριοι απορρίπτουν την επίσπευση της διαδικασίας, την οποία βλέπουν ως απόπειρα να δημιουργηθούν οι προϋποθέσεις ώστε να αποτύχουν οι συνομιλίες, οπότε οι Τουρκοκύπριοι θα επέρριπταν σε αυτούς την ευθύνη και στη συνέχεια θα επιδίωκαν επίσημη διχοτόμηση.⁴¹ Οι Τουρκοκύπριοι θεωρούν το αδιέξοδο ως επιπλέον απόδειξη ότι οι Έλληνες πιστεύουν πως ο χρόνος είναι με το μέρος τους.⁴²

Οι ηγέτες Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων επισκέφθηκαν χωριστά τον νέο Γενικό Γραμματέα του ΟΗΕ, Μπαν Κι-μουν, τον Οκτώβριο του 2007, και πρόσφεραν μια σειρά ΜΟΕ. Αξιωματούχοι του ΟΗΕ είπαν ότι υπήρχαν κάποιες αλληλεπικαλύψεις, όπως το άνοιγμα σημείων διέλευσης και δικαιοδικές δραστηριότητες, αλλά θεμελιώδης διαφορά στην προσέγγιση. Οι Τουρκοκύπριοι ήθελαν διαπραγματεύσεις με δεδηλωμένο χρονοδιάγραμμα και σύνδεση μεταξύ των ΜΟΕ και της μετακίνησης στα επόμενα βήματα. Οι Ελληνοκύπριοι ήταν έτοιμοι να κάνουν μόνο ένα βήμα τη φορά, μετά από καθένα από τα οποία θα επανεξετάζαν κατά πόσον θα προχωρούσαν στο επόμενο στάδιο.

³⁷ Συνέντευξη στην Crisis Group, Τούρκοι αξιωματούχοι, Άγκυρα, Νοέμβριος 2007.

³⁸ Στα συμπεράσματα του Συμβουλίου Γενικών Υποθέσεων και Εξωτερικών Σχέσεων (GAERC) της 10^{ης} Δεκεμβρίου 2007, οι υπουργοί εξωτερικών της ΕΕ παρότρυναν την Τουρκία «να υποστηρίξει ενεργά τις προσπάθειες εφαρμογής της συμφωνημένης διαδικασίας της 8^{ης} Ιουλίου ώστε να οδηγήσει σε συνολική και βιώσιμη διευθέτηση του προβλήματος της Κύπρου», σ. 10.

³⁹ «Ο Παπαδόπουλος σαφέστατα θέλει μια διαδικασία με ανοιχτό χρονικό ορίζοντα. Όμως δεν υπάρχει έλλειμμα έρευνας πάνω στα ζητήματα, οπότε όντως έμοιαζε με τακτική κωλυσιεργίας. Δεν μπορούμε να ξοδέψουμε σ' αυτό μια τριετία», συνέντευξη στην Crisis Group, αξιωματούχος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, Βρυξέλλες, Σεπτέμβριος 2007.

⁴⁰ «Πρόκειται για πραγματική δέσμευση. ... Οι Ελληνοκύπριοι λένε ότι είναι τεχνητό χρονοδιάγραμμα. Όμως είναι ένα εύλογα τεχνητό χρονοδιάγραμμα, άφθονος χρόνος για να δείξεις αν διαπραγματευόμαστε καλόπιστα. Μακάρι να μπορούσε ο Παπαδόπουλος να κάνει αυτό το άλμα πίστης ... δεν θέλουμε να διαπραγματευόμαστε επί άλλα 40 χρόνια», συνέντευξη στην Crisis Group, Τούρκος αξιωματούχος, Άγκυρα, Οκτώβριος 2007.

⁴¹ Συνεντεύξεις στην Crisis Group, Ελληνοκύπριος αξιωματούχος, Βρυξέλλες, Σεπτέμβριος και Δεκέμβριος 2007. Συνέντευξη στην Crisis Group, αξιωματούχος ευρωπαϊκού κράτους κοντά στους Ελληνοκυπρίους, Αθήνα, Οκτώβριος 2007.

⁴² «Ο Παπαδόπουλος απέρριψε την ύπαρξη χρονοδιαγράμματος. Σε καμία περίπτωση. Ήθελε πάλι ατέρμονες προετοιμασίες. Η ελληνοκυπριακή πλευρά αρνήθηκε οποιαδήποτε ημερομηνία [διότι γνωρίζουν] ότι αν καθήσουν στο τραπέζι δεν θα μπορέσουν να ξεφύγουν», συνέντευξη στην Crisis Group, Τουρκοκύπριος πρώην διαπραγματευτής Raşit Pertev, Βρυξέλλες, Σεπτέμβριος 2007.

III. ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΕΥΚΑΙΡΙΑ ΤΟ 2008

Ευκαιρία κινητικότητας ενδέχεται να παρουσιαστεί μετά τις εκλογές για την ελληνοκυπριακή προεδρία τον Φεβρουάριο του 2008, καθώς στη συνέχεια θα υπάρξουν μερικά χρόνια χωρίς άλλες εκλογές στην Κύπρο, ούτε στην Τουρκία και την Ελλάδα. Αυτό θα μπορούσε να ελαφρύνει τις εθνικιστικές και λαϊκιστικές πιέσεις κατά του συμβιβασμού. Ελληνοκύπριοι και Τουρκοκύπριοι αξιωματούχοι, καθώς και το τουρκικό υπουργείο εξωτερικών, λένε ότι αδημονούν να ξεκινήσουν ουσιαστικές διαπραγματεύσεις, αλλά διαφέρουν στο πώς πρέπει αυτές να προσεγγιστούν.

Ο Ελληνοκύπριος νυν Πρόεδρος Παπαδόπουλος έχει καταστήσει κεντρικό μέρος της εκστρατείας για την επανεκλογή του την απόρριψή του στο Σχέδιο Ανάν το 2004 και την ετοιμότητά του να αντισταθεί σε οποιαδήποτε απόπειρα αναβίωσής του. Επικεντρώνεται στη Συμφωνία της 8^{ης} Ιουλίου και τη «νέα βάση» για διαπραγματεύσεις, συγκεκριμένα το στόχο του για επανένωση με τους Τουρκοκυπρίους γύρω από την υπάρχουσα ελληνοκυπριακή διοίκηση. Έχει επιτεθεί, αποκαλώντας την ξεπούλημα, στη συμβιβαστικότερη προσέγγιση των δύο άλλων βασικών υποψηφίων – του Δημήτρη Χριστόφια τού κατ' όνομα κομμουνιστικού ΑΚΕΛ και του πρώην υπουργού εξωτερικών Ιωάννη Κασουλίδη, ανεξάρτητου υποψηφίου που έχει την υποστήριξη του κεντροδεξιού ΔΗΣΥ – περιορίζοντας έτσι τη δυνατότητα της αντιπολίτευσης να εκφράσει υποστήριξη για μια νέα στρατηγική. Παρ' όλα αυτά, σύμφωνα με εκπρόσωπο του ΔΗΣΥ, «προσπαθούμε να ξεφύγουμε από τη νοοτροπία πολιορκίας ... αναδεικνύοντας τον κίνδυνο που ενέχει η διατήρηση της κατάστασης ως έχει. Πρέπει να έχουμε ρεαλιστική αντιπρόταση, πρέπει να ανακτήσουμε την αξιοπιστία μας δείχνοντας ότι είμαστε έτοιμοι να συζητήσουμε και να μειώσουμε το χάσμα».⁴³

Ένας ανώτερος διπλωμάτης τοποθετημένος στην Κύπρο είτε «αυτό που είναι προφανές, αλλόκοτο και ειλικρινά φρικτό είναι ότι η όλη προεκλογική συζήτηση αφορά σχεδόν αποκλειστικά το παρελθόν. Ελάχιστα [λέγονται] για το μέλλον, ακόμη και για το παρόν».⁴⁴ Μια ελληνοκυπριακή εφημερίδα σχολίασε ότι όλοι οι κύριοι υποψήφιοι έχουν προτιμήσει «να ασχοληθούν με την αδάπανη πολιτική των ευσεβών πόθων – υποσχόμενοι τις ιδεατές λύσεις και λέγοντάς μας τι δεν πρόκειται ποτέ να αποδεχθούν. Το κύριο μήνυμα της εκστρατείας του Παπαδόπουλου, μάλιστα,

είναι ότι εκείνος είναι ο πλέον ικανός να αντισταθεί στην προσπάθεια των ξένων να επιβάλουν μια άδικη διευθέτηση».⁴⁵ Είναι σημαντικό οποιoσδήποτε νικήσει στις εκλογές να ξεφύγει από αυτόν το φαύλο κύκλο. Κατά τις ερχόμενες εβδομάδες πρέπει να καταβληθούν οι μέγιστες προσπάθειες, εσωτερικά και εξωτερικά, για επικέντρωση στα ουσιαστικά ζητήματα που διακυβούνται: τα μειονεκτήματα μιας επιταχυνόμενης μετακίνησης προς τη διχοτόμηση και τα πλεονεκτήματα μιας συνολικής διευθέτησης.

Μετά τις εκλογές τόσο οι Ελληνοκύπριοι όσο και οι Τουρκοκύπριοι χρειάζεται να ξαναρχίσουν διαπραγματεύσεις. Αλλιώς, οι πιθανότητες επανένωσης θα εξακολουθήσουν να μειώνονται και η διολίσθηση προς τη διχοτόμηση θα επιταχυνθεί.⁴⁶ Αξιωματούχοι του ΟΗΕ θεωρούν ότι η κατάσταση έχει επιδεινωθεί μετά το 2004 και λένε ότι η διεθνής κοινότητα δεν διαθέτει πλέον επιρροή πάνω στους Ελληνοκυπρίους, ούτε διαθέτει κάποιο κίνητρο να προσφέρει στους Τουρκοκυπρίους και στην Τουρκία, ιδίως εφόσον η ΕΕ υιοθετεί ολοένα σκληρότερη γραμμή στα ζητήματα ένταξης της Τουρκίας.⁴⁷ Πολλοί από τους ίδιους παράγοντες εξακολουθούν να βρίσκονται στη σκηνή και τρέφουν μνησικακίες. Βλέποντας τον κίνδυνο, ο νυν Επίτροπος Διεύρυνσης της ΕΕ, Όλι Ρεν, έχει παροτρύνει όλες τις πλευρές να «προχωρήσουν επιτέλους στο ζήτημα [της Κύπρου]. Είναι ένα πραγματικό ευρωπαϊκό πρόβλημα. Βλάπτει την Ευρωπαϊκή Ένωση, τους πολίτες της και δυνητικά τους στρατιώτες και τους αστυνομικούς μας».⁴⁸

Η υπόθεση μιας συνολικής διευθέτησης δεν έχει χαθεί ακόμη. Δημοσκόπηση του ΟΗΕ δείχνει ότι οι άνθρωποι της Κύπρου είναι έτοιμοι, αν και απρόθυμοι, να αποδεχθούν έναν σοβαρό συμβιβασμό και ότι μια ομοσπονδία θεωρείται ανεκτή από το 66% των Ελληνοκυπρίων και το 72% των Τουρκοκυπρίων.⁴⁹ Οι δικές του έρευνες έπεισαν τον Ελληνοκύπριο δημοσιολόγο Αλέξανδρο Λόρδο ότι «μια εύλογη αναδιατύπωση του Σχεδίου Ειρήνευσης των Ηνωμένων Εθνών ... θα έχει ισχυρή πιθανότητα να γίνει αποδεκτή

⁴³ *Cyprus Mail*, 1^η Ιανουαρίου 2008.

⁴⁴ «Αν αυτό δεν συμβεί μέσα στην επόμενη τριετία, δεν θα γίνει τίποτε», συνέντευξη στην Crisis Group, ανώτερος αξιωματούχος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, Βρυξέλλες, Σεπτέμβριος 2007.

⁴⁵ Συνεντεύξεις στην Crisis Group, αξιωματούχοι του ΟΗΕ, Νοέμβριος 2007.

⁴⁶ Reuters, 29 Νοεμβρίου 2007.

⁴⁷ Δημοσκόπηση της ειρηνευτικής αποστολής του ΟΗΕ στην Κύπρο, UNFICYP, 24 Απριλίου 2007.

⁴³ Τηλεφωνική συνέντευξη στην Crisis Group, αναπληρωτής εκπρόσωπος του ΔΗΣΥ Χάρης Γεωργιάδης, Ιανουάριος 2008.

⁴⁴ Ηλεκτρονική αλληλογραφία της Crisis Group, 6 Ιανουαρίου 2008.

από αμφοότερες τις κοινότητες σε μελλοντικό δημοψήφισμα».⁵⁰

Η παρούσα μελέτη υποστηρίζει ότι ένα τέλος της αβεβαιότητας για την Κύπρο είναι πολύ καλύτερο για όλες τις πλευρές απ' ό,τι η εναλλακτική του: μια ακυβέρνητη διολίσθηση προς μόνιμη διαίρεση του νησιού. Αυτή η τελευταία μπορεί ψυχολογικά να φαντάζει ο ευκολότερος δρόμος στους Ελληνοκύπριους σκληροπυρηνικούς και σε ορισμένους σκληροπυρηνικούς στο τουρκικό κατεστημένο, όμως θα ήταν βαθύτατα ζημιογόνα για τη σύγκλιση της Τουρκίας με την Ευρώπη, για την ευμάρεια των Ελληνοκυπρίων, για τη σταθερότητα στην ανατολική Μεσόγειο και για την ενότητα της ΕΕ.

A. ΕΠΑΝΕΝΑΡΞΗ ΤΩΝ ΣΥΝΟΜΙΛΙΩΝ

Μετά τις εκλογές του Φεβρουαρίου 2008, οι ηγέτες Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων θα έπρεπε να συναντηθούν για να συμφωνήσουν για την επανέναρξη των διαπραγματεύσεων.⁵¹ Στη συνέχεια θα έπρεπε να δεσμευτούν εκ νέου σε μια δικοινοτική, διζωνική ομοσπονδία και στην πολιτική ισότητα, τις από μακρού εδραιωμένες αρχές που δηλώνονται ξανά στη Συμφωνία της 8^{ης} Ιουλίου. Οι πιθανότητες επιτυχίας στις συνομιλίες θα αυξάνονταν εάν μπορούσε η τουρκοκυπριακή πλευρά να δεσμευτεί εξ αρχής στο στόχο της πλήρους απομάκρυνσης των τουρκικών στρατευμάτων, και εάν μπορούσε η ελληνοκυπριακή πλευρά να δεσμευτεί σε μια αντίληψη ότι αυτές οι αρχές θα καταλήξουν σε μια ομοσπονδία δύο συστατικών κρατών. Οι δύο Κύπριοι ηγέτες θα έπρεπε τότε να προσεγγίσουν τον Γενικό Γραμματέα του ΟΗΕ, κατά προτίμηση με κοινή επιστολή τους, για να εκθέσουν τη δέσμευσή τους στη διαπραγμάτευση και εφαρμογή μιας διευθέτησης.

Για να υπογραμμίσουν την πολιτική τους βούληση, θα μπορούσαν ίσως να συμφωνήσουν να ανοίξουν τη διάβαση της οδού Λήδρας στη Λευκωσία, ένα ΜΟΕ που ετοιμάζεται επί ένα έτος ή και περισσότερο. Το άνοιγμα αυτού του κεντρικού εμπορικού δρόμου στην καρδιά της διαιρεμένης πρωτεύουσας, που παραμένει κλεισμένος με οδοφράγματα κατά μήκος της διαχωριστικής γραμμής των δύο κοινοτήτων από τη δεκαετία του 1950, θα επηρέαζε τους σκεπτικιστές και θα έδινε ενέργεια σε αμφοότερες τις πλευρές για

τη δύσκολη δουλειά που έχουν μπροστά τους. Επί του παρόντος αυτό το ΜΟΕ καθυστερεί λόγω των ελληνοκυπριακών όρων και των αντιρρήσεων των τουρκικών ενόπλων δυνάμεων για αλλαγές σε κοντινά φυλάκια. Η εφαρμογή του θα γινόταν με ευχαρίστηση αποδεκτή από τον ΟΗΕ και θα ενθάρρυνε τη Γραμματεία να στρατολογήσει απεσταλμένους πρώτου μεγέθους για να βοηθήσουν στις μετέπειτα διαπραγματεύσεις.

B. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΟΗΕ

Παρά τις περιστασιακές απογοητεύσεις, πλειοψηφίες μεγαλύτερες του 80%, τόσο των Ελληνοκυπρίων όσο και των Τουρκοκυπρίων, υποστηρίζουν τις προσπάθειες του ΟΗΕ να διαμεσολαβήσει προς μια διευθέτηση.⁵² Ο ΟΗΕ ενδιαφέρεται να αξιοποιήσει οποιαδήποτε ευκαιρία για επανέναρξη συνομιλιών, ιδίως αφού έλαβε θετικά μηνύματα από αμφοότερες τις πλευρές τον Οκτώβριο του 2007.⁵³ Μόλις προσεγγιστεί επισήμως, ο Μπαν Κι-μουν θα έπρεπε να στείλει το συντομότερο μια υψηλού επιπέδου, ανεξάρτητη προσωπικότητα σε μια άπαξ αποστολή αξιολόγησης για να διαμορφώσει και να δημοσιεύσει ένα πλαίσιο για τις συνομιλίες. Αυτή η αποστολή θα έπρεπε να επισκεφθεί όχι μόνο τις δύο πλευρές στην Κύπρο, αλλά και τα εξωτερικά μέρη που βρίσκονται πλησιέστερα στο πρόβλημα, την ΕΕ, τις ΗΠΑ, τη Βρετανία, την Τουρκία και την Ελλάδα.

Το πλαίσιο θα έπρεπε να λαμβάνει υπόψη τις δεκαετίες προηγούμενων προσπαθειών συμβιβασμού με τη μεσολάβηση του ΟΗΕ, περιλαμβανομένης της εντατικής δουλειάς που διατέθηκε στο Σχέδιο Ανάν. Θα έπρεπε να προβλέπει τη σύντομη έναρξη συνολικών συνομιλιών χωρίς να θέτει προθεσμίες, θα έπρεπε να αναγνωρίζει τα οφέλη πραγματικής προόδου πριν το 2009, καίριο έτος για τις ενταξιακές διαπραγματεύσεις της Τουρκίας στην ΕΕ⁵⁴ και θα έπρεπε να αφήνει χώρο για τη συμμετοχή σε κάποιο συμφωνημένο επίπεδο ανώτερων απεσταλμένων από τουλάχιστον τις δύο κρισιμότερες εξωτερικές πλευρές, την ΕΕ και την Τουρκία.

Εάν αυτές οι επαφές δείξουν ότι οι δύο πλευρές είναι όντως έτοιμες να ξαναρχίσουν συνομιλίες, ο Γενικός

⁵⁰ Βλ. www.cyprusp.lists.of.Crisis.group.reports.and.briefings.by.program.olls.org.

⁵¹ Ο πρώτος γύρος των εκλογών είναι στις 17 Φεβρουαρίου. Αν κανένας υποψήφιος δεν αποσπάσει ποσοστό μεγαλύτερο του 50%, θα πραγματοποιηθούν επαναληπτικές εκλογές στις 24 Φεβρουαρίου.

⁵² UNFICYP, ό.π.

⁵³ Συνεντεύξεις στην Crisis Group, αξιωματούχοι του ΟΗΕ, Νέα Υόρκη, Νοέμβριος 2007.

⁵⁴ Η ΕΕ πάγωσε το άνοιγμα οκτώ από τα 35 διαπραγματευτικά κεφάλαια τον Δεκέμβριο του 2006 αντιδρώντας στην παράλειψη της Τουρκίας να ανοίξει τους λιμένες της, όπως υποσχέθηκε στο Πρόσθετο Πρωτόκολλο του 2005 της Τελωνειακής της Ένωσης με την ΕΕ. Η ΕΕ δήλωσε ότι θα επανεξέταζε την πρόοδο σε αυτό το ζήτημα ετησίως μέχρι το 2009. Δεν πρόκειται για επίσημη προθεσμία, όμως η έλλειψη προόδου θα μπορούσε να επιβαρύνει τη σχέση ΕΕ-Τουρκίας.

Γραμματέας θα έπρεπε να διορίσει έναν νέο Ειδικό Σύμβουλο για την Κύπρο για να επιβλέπει μια πλήρη διαδικασία καλών υπηρεσιών στην Κύπρο και την περιοχή και να εργαστεί στο πλευρό του Ειδικού Εκπροσώπου του ΟΗΕ στη Λευκωσία. Ο Μπαν έχει ήδη ζητήσει να δεσμευτούν κονδύλια για πιθανή αποστολή.⁵⁵ Η Γραμματεία θα έπρεπε να αρχίσει να ενδυναμώνει την ομάδα της στην Κύπρο για να ενισχύσει την επί τόπου ειδική της εμπειρογνωμοσύνη.

Ο Γενικός Γραμματέας θα έπρεπε να δώσει εξαιρετική προσοχή στον διορισμό του ειδικού συμβούλου. Ο ιδεατός διαμεσολαβητής πρέπει να είναι ικανός να εξουδετερώσει τους φόβους μεταξύ των κυπριακών μερίδων για αλαζονική παρέμβαση των μεγάλων δυνάμεων.⁵⁶ Παρά τη λεπτότητα και την ενεργητικότητα πολλών προηγούμενων απεσταλμένων, τα δύο τρίτα των Κυπρίων λένε ότι πιστεύουν πως ο ΟΗΕ είναι μεροληπτικά υπέρ της άλλης πλευράς.⁵⁷ Ο νέος απεσταλμένος πρέπει να έχει καλή αίσθηση της δυσπιστίας μεταξύ εθνότητων και της μικροπολιτικής, την ικανότητα να αποφύγει να χαρακτηριστεί μεροληπτικός και μεγάλη αντοχή στις επιθέσεις των μέσων ενημέρωσης. Πρέπει να διαθέτει αδιάβλητη ακεραιότητα και επαρκές κύρος ώστε να δημιουργήσει πολιτική βούληση και εμπιστοσύνη.

Γ. ΕΠΙΤΕΥΞΗ ΤΟΥ ΣΩΣΤΟΥ ΣΧΗΜΑΤΟΣ

Το σενάριο που περιγράφηκε παραπάνω θα προσδιοριζόταν από ένα σαφές σημείο εκκίνησης –το άνοιγμα της οδού Λήδρας ή κάποιο συγκρίσιμο ΜΟΕ– και θα ενθαρρυνόταν από τον τελικό στόχο της δημιουργίας μιας ομοσπονδίας δύο κρατών και της απομάκρυνσης των τουρκικών ενόπλων δυνάμεων. Θα ήταν δύσκολο και πιθανότατα αντιπαραγωγικό αυτή τη στιγμή να προσδιοριστούν ακριβή χρονικά πλαίσια για τις συνομιλίες, όμως είναι πρόδηλο ότι όσο περισσότερο παραταθούν αυτές, τόσο δυσκολότερο θα είναι να επιτευχθεί συμβιβαστική λύση. Η Τουρκία

⁵⁵ «Αναλόγως με τις εξελίξεις στο νησί, το 2008, ο Γενικός Γραμματέας ενδέχεται να αποφασίσει να διορίσει Ειδικό Σύμβουλο για να πραγματοποιήσει την αποστολή καλών υπηρεσιών του με τη βραχύτερη δυνατή προειδοποίηση για να επιτευχθεί συνολική διευθέτηση του προβλήματος της Κύπρου», Μπαν Κι-μουν, “Estimates”, ό.π.

⁵⁶ Ένας κορυφαίος Έλληνας εμπειρογνώμονας της εξωτερικής πολιτικής συνέκρινε την κυπριακή πολιτική με εκείνη ενός «μεγάλου χωριού». Ένας Έλληνας πολιτικός είπε ότι οι Ελληνοκύπριοι πολιτικοί εξανέστησαν με την τεχνική λεπτομέρεια του Σχεδίου Ανάν και «δεν μπορούσαν να επικοινωνήσουν με τους απεσταλμένους ... ήταν πάρα πολύ νέοι, πάρα πολύ βιαστικοί», συνεντεύξεις στην Crisis Group, Αθήνα, Οκτώβριος 2007.

⁵⁷ UNFICYP, ό.π.

θα έπρεπε να αρχίσει μια εν τέλει πλήρη απομάκρυνση στρατευμάτων την ίδια στιγμή που θα αναλάβει τα καθήκοντά της η κυβέρνηση μιας νέας ενιαίας Κύπρου. Οι Τουρκοκύπριοι θα επιτύγχαναν τους περισσότερους από τους στόχους τους στην αρχή της εφαρμογής του όποιου ειρηνευτικού σχεδίου, μέσω της αναγνώρισης του συστατικού τους κράτους. Οι στόχοι των Ελληνοκυπρίων δεν θα έπρεπε να καθυστερήσουν πολύ περισσότερο. Για να αισθανθούν όλες οι πλευρές ασφαλείς κατά τη διάρκεια της μετάβασης, θα ήταν σημαντική μια δεσμευτική (κατά το Κεφάλαιο VII) απόφαση του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ που να εγγυάται την εφαρμογή του νέου σχεδίου. Η ΕΕ και άλλοι θα έπρεπε να καταβάλουν το μέγιστο των προσπαθειών για να αποτρέψουν οποιαδήποτε επανάληψη του ρόλου της ελληνικής Κύπρου και της Ρωσίας στο μπλοκάρισμα μιας τέτοιας εγγύησης για το Σχέδιο Ανάν.⁵⁸

Η αποτυχία της διαδικασίας της 8^{ης} Ιουλίου να σημειώσει οποιαδήποτε πραγματική πρόοδο προς συνολικές διαπραγματεύσεις κατά το τελευταίο δεκαοκτάμηνο δείχνει ότι, όπως σε όλες τις προηγούμενες προσπάθειες, σπάνια σημειώνεται πρόοδος εκτός αν οι δύο ηγέτες των κυπριακών κοινοτήτων συναντηθούν αυτοπροσώπως με παρόντες εξωτερικούς διπλωμάτες και με αξιωματούχους της ευρύτερης περιοχής στο φόντο.

Η διαδικασία της 8^{ης} Ιουλίου θα έπρεπε να γίνει μία μόνο από αρκετές παράλληλες διαδικασίες που θα υποστηρίζουν τις κύριες συνομιλίες.⁵⁹ Αυτές θα έπρεπε να περιλαμβάνουν τις δικοινοτικές επιτροπές εμπειρογνομόνων που προβλέπει η Συμφωνία της 8^{ης} Ιουλίου, καθώς και οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών και επιχειρηματικά φόρα, που θα μπορούσαν να δώσουν ιδέες στους κυρίως διαπραγματευτές, με την κατάλληλη βοήθεια εμπειρογνομόνων του ΟΗΕ και άλλων, διαπιστευμένων στις συνομιλίες· ετοιμότητα της Τουρκίας να συνομιλήσει με τους Ελληνοκυπρίους, εργαζόμενη προς τον τελικό στόχο της αναγνώρισης στη διευθέτηση· εμπλοκή από νωρίς των Ελληνοκυπρίων σε κάποιο επίπεδο με την τουρκοκυπριακή διοίκηση, εργαζόμενων προς την κατεύθυνση μιας συμφωνημένης ομοσπονδίας δύο κρατών· διάλογος από τα κάτω, υπό την αιγίδα του Προέδρου, στην ελληνοκυπριακή κοινωνία για τους στόχους της διευθέτησης· πλήρης πολιτική ενασχόληση της ΕΕ· και ένα πρόγραμμα

⁵⁸ Η Ρωσία, με το πρώτο της βέτο στο Συμβούλιο Ασφαλείας μετά το 1994, μπλόκαρε μια εγγύηση του Σχεδίου Ανάν το 2004. Διπλωμάτες πιστεύουν ότι αυτό έγινε μετά από ελληνοκυπριακό αίτημα, συνεντεύξεις στην Crisis Group, Βρυξέλλες και Λευκωσία, Οκτώβριος 2007.

⁵⁹ «Η συμφωνία της 8^{ης} Ιουλίου, και οι μετέπειτα συμφωνημένες διαδικαστικές διευκρινίσεις, αποσκοπεί να διευκολύνει τις άμεσες συνομιλίες, όχι να τις εμποδίσει», Μπαν Κι-μουν, “Report”, ό.π.

υπό την αιγίδα της ΕΕ εκτός του εδάφους του νησιού για να εξοικειωθούν διανοούμενοι, επιχειρηματίες και αξιωματούχοι με τα οφέλη μιας λύσης.

Αν υπάρχει γνήσια πολιτική βούληση για μια διευθέτηση, ένα χρονικό πλαίσιο μερικών μηνών για τις προετοιμασίες και ενός ή δύο ετών για τις διαπραγματεύσεις θα ήταν εύλογο, τουλάχιστον για να προσδιοριστεί αν είναι πιθανό να σημειωθεί πραγματική πρόοδος. Οι εξαντλητικές συνομιλίες για το Σχέδιο Ανάν, παρά τα παρατεταμένα μοϊκοτάξ από τη μία ή την άλλη πλευρά, διήρκεσαν μόλις δεκαοκτώ μήνες. Ωστόσο, ένα προκαθορισμένο χρονικό πλαίσιο πιθανότατα θα δημιουργούσε περισσότερες δυσκολίες απ' όσες θα έλυνε. Η αποτυχία της διαδικασίας της 8^{ης} Ιουλίου οφείλεται εν μέρει στην τουρκοκυπριακή επιθυμία για στενά χρονικά πλαίσια και στην αντίστοιχη ελληνοκυπριακή αντίσταση.

Και οι τέσσερις κύριοι παράγοντες –Ελληνοκύπριοι, Τουρκοκύπριοι, Τουρκία και Ελλάδα– πρέπει να ενεργήσουν ευθύτερα για να αμφισβητήσουν τις διαδεδομένες προκαταλήψεις. Εάν επιδιώκουν διευθέτηση, θα έπρεπε να αποφύγουν ενέργειες που προκαλούν εθνικιστικές αντιδράσεις στα μέσα ενημέρωσης της άλλης πλευράς.⁶⁰

Κατά τη διαδικασία που οδήγησε στο Σχέδιο Ανάν, ο διαμεσολαβητής του ΟΗΕ παρενέβαινε για να «γεμίσει τα κενά» και να προσφέρει τη βέλτιστη αίσθησή του για την όψη που θα έπρεπε να έχει ένας συμβιβασμός. Οι Τουρκοκύπριοι πιστεύουν ότι αυτό εξακολουθεί να αποτελεί ζωτικής σημασίας επιλογή αν πρόκειται οι συνομιλίες να προχωρήσουν με εύλογη ταχύτητα.⁶¹ Οι Ελληνοκύπριοι εναντιώνονται στην ιδέα, πιστεύοντας ότι τα ζητήματα πρέπει κατά βάση να αφεθούν στις δύο πλευρές.⁶² Η διαδικασία της 8^{ης} Ιουλίου, ωστόσο, δεν παρέχει μεγάλη σιγουριά ότι θα επιτευχθούν πολλά χωρίς ουσιαστική διεθνή ανάμιξη. Ένας κάποιος βαθμός διαμεσολάβησης έχει ζωτική σημασία, όπως και η νομιμοποίηση που θα προσέδιδε στη διαδικασία ένα νέο δημοψήφισμα στην κατάληξή της.

⁶⁰ Ένας επιτελής του Έλληνα πρώην πρωθυπουργού Γιώργου Παπανδρέου είπε ότι η μεταβαλλόμενη κοινή γνώμη ήταν το δυσκολότερο μέρος της δημιουργίας ύφεσης με την Τουρκία μετά το 1999. «Εργαζόμασταν επί μήνες για ένα μικρό βήμα, έπειτα εμφανιζόταν ένα άρθρο για δεκαπέντε αεροπλάνα [να πετούν στον ελληνικό εναέριο χώρο], και βρισκόμασταν ξανά εκεί απ' όπου είχαμε ξεκινήσει. Είναι ακόμη πιο δύσκολο στο θέμα της Κύπρου», συνέντευξη στην Crisis Group, Αθήνα, Οκτώβριος 2007.

⁶¹ Τηλεφωνική συνέντευξη στην Crisis Group, Τουρκοκύπριος αξιωματούχος, Δεκέμβριος 2007.

⁶² Συνέντευξη στην Crisis Group, Ελληνοκύπριος αξιωματούχος, Βρυξέλλες, Δεκέμβριος 2007.

Θα ήταν βοηθητικό από αυτήν την άποψη να διευρυνθεί η ομάδα στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων. Στους νέους απ' ευθείας συμμετέχοντες θα μπορούσαν να περιλαμβάνονται όχι μόνο εκπρόσωποι από την ΕΕ, αλλά επίσης από την Τουρκία, την Ελλάδα και τη Βρετανία, τις δυνάμεις στις οποίες έχει δοθεί δικαίωμα εποπτείας στη Συνθήκη Εγγύησης του 1960. Όπως και κατά τη διάρκεια της ανάπτυξης του Σχεδίου Ανάν, αυτοί οι παράγοντες ούτως ή άλλως δεν θα βρίσκονται μακριά από το τραπέζι, καθώς έχουν όλοι έντονο συμφέρον για μια διευθέτηση. Αυτό το σχήμα θα πρόσφερε στους Ελληνοκυπρίους κάτι που από καιρό ζητούν: την απ' ευθείας συμμετοχή της Τουρκίας στις συνομιλίες. Θα πρόσφερε επίσης στην Τουρκία αυτό που από καιρό ζητά: πλήρη εκπροσώπηση των Τουρκοκυπρίων και αναγνώριση του συνεχιζόμενου ρόλου της ίδιας ως εγγυήτριας δύναμης.

Δ. ΝΕΑ ΕΥΘΥΝΗ ΤΗΣ ΕΕ

Ένα κρίσιμο νέο στοιχείο σε οποιαδήποτε διαδικασία του 2008 θα ήταν ο τροποποιημένος ρόλος της ΕΕ. Κατά τις συνομιλίες για το Σχέδιο Ανάν, πάντοτε βρίσκονταν στο φόντο ανώτατα στελέχη της ΕΕ από τη Γενική Διεύθυνση Διεύρυνσης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Καθώς το πρόβλημα της Κύπρου έχει μεταβληθεί σε μείζον πρόβλημα ΕΕ-Τουρκίας και ΕΕ-NATO, οι Βρυξέλλες έχουν τόσο ευθύνη όσο και ανάγκη να διασφαλίσουν ότι γίνεται ό,τι είναι δυνατόν για την επίτευξη διευθέτησης.

Η ομάδα εργασίας «Τουρκοκυπριακής Κοινότητας» μέσα στη Γενική Διεύθυνση Διεύρυνσης θα έπρεπε να συνεχίσει να υποστηρίζεται στο έργο της να εφαρμόσει την υπόσχεση της ΕΕ ότι θα τερματίσει την απομόνωση των Τουρκοκυπρίων και θα τους φέρει στην τροχιά της ΕΕ.⁶³ Στις προσπάθειες αυτού του είδους περιλαμβάνεται μια πρόταση του Δεκεμβρίου 2007 για δώδεκα τομείς διακυβέρνησης στους οποίους η ΕΕ θα βοηθούσε τους Τουρκοκυπρίους αξιωματούχους να εναρμονίσουν τους νόμους τους με εκείνους της ΕΕ.⁶⁴ Η «Διάσκεψη των Προέδρων», που συνδέει τα πολιτικά κόμματα στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, θα έπρεπε να διατηρήσει την υψηλού επιπέδου ομάδα επαφής της για να ενισχύσει την εμπιστοσύνη των Τουρκοκυπρίων σε ένα ευρωπαϊκό μέλλον.

Όμως τα κράτη-μέλη της ΕΕ είναι διχασμένα στο ζήτημα της Κύπρου. Κάποια λίγα, όπως η Γαλλία,

⁶³ Για περισσότερες λεπτομέρειες, βλ. http://ec.europa.eu/enlargement/turkish_cypriot_community/in dex_en.htm.

⁶⁴ Τηλεφωνική συνέντευξη στην Crisis Group, Τουρκοκύπριος αξιωματούχος, Δεκέμβριος 2007.

τάσσονται ανοιχτά με τους Ελληνοκυπρίους.⁶⁵ Άλλα, με πρωτοστατούσες τη Βρετανία και τη Σουηδία, θέλουν να κάνουν το μέγιστο για να βοηθήσουν τους Τούρκους και τους Τουρκοκυπρίους να μπουν στην Ευρώπη.⁶⁶ Μια ομάδα «ομοιονουσών» χωρών έχει πραγματοποιήσει μετά από πρόσκληση της Σουηδίας δύο άτυπες συναντήσεις από τον Σεπτέμβριο και μετά για να διερευνήσει τρόπους άρσης του αδιεξόδου, όμως λέγεται ότι «προκάλεσε ενόχληση χωρίς κανένα αποτέλεσμα».⁶⁷

Μια οδός προόδου θα μπορούσε να είναι αν ο ΟΗΕ επιλέξει ως Ειδικό του Σύμβουλο έναν πρώην αρχηγό κυβέρνησης ευρωπαϊκής χώρας όπως το Βέλγιο, η Ισπανία ή η Ιρλανδία με οικεία πρόσφατη εμπειρία διενέξεων μεταξύ κοινοτήτων. Δεδομένου ότι οι Ελληνοκύπριοι εκπροσωπούν ολόκληρο το νησί στην ΕΕ και έχουν χρησιμοποιήσει αυτήν την ιδιότητα του μέλους για να μπλοκάρουν τις αποφάσεις της ΕΕ να βοηθήσει τους Τουρκοκυπρίους, καθώς και δεδομένης της οργής στην Τουρκία για τις πρόσφατες δυσκολίες στην ενταξιακή της διαδικασία, η Άγκυρα είναι πολύ πιθανό να θεωρήσει έναν Ευρωπαίο σε αυτή τη θέση ως εγγενώς μεροληπτικό. Εάν βρεθεί, ωστόσο, ένας υποψήφιος που θα μπορούσε πραγματικά να δημιουργήσει πολιτική ώθηση, η Τουρκία και η τουρκοκυπριακή πλευρά θα έπρεπε να βάλουν κατά μέρος τις αντιρρήσεις τους για Ευρωπαίο διαμεσολαβητή του ΟΗΕ.

Κατά τις συνομιλίες του Σχεδίου Ανάν, ο Επίτροπος Διεύθυνσης Φερχόιγκεν ηγήθηκε της ομάδας της ΕΕ, η οποία δεν είχε έδρα στο τραπέζι των συνομιλιών αλλά διατηρούσε στενή επαφή με τον ΟΗΕ και τα κράτη της περιοχής. Ένας μελλοντικός εκπρόσωπος της ΕΕ θα έπρεπε να είναι τουλάχιστον ίσου κύρους όπως ο Φερχόιγκεν και θα μπορούσε ίσως να λειτουργήσει ως άμεσος εκπρόσωπος του Προέδρου της ΕΕ, ενόψει του ισχυρότερου ρόλου που προβλέπεται για την Προεδρία της ΕΕ στη Συνθήκη της Λισαβόνας που υπογράφηκε πρόσφατα.⁶⁸ Αυτό

το πρόσωπο θα έπρεπε να είναι γνωστό ως «Διευκολυντής», καθώς ο τίτλος «Εκπρόσωπος της ΕΕ» θα ήταν ανάρμοστος σε διαδικασία που αφορά την Κύπρο, κράτος-μέλος της ΕΕ. Όποιος κι αν είναι ο τίτλος, η ΕΕ δεν έχει την πολυτέλεια να αποσπάσει την προσοχή της από τις ελληνοκυπριακές ευαισθησίες, καθώς το πρόβλημα της Κύπρου προκαλεί χάσμα μεταξύ της ΕΕ και της Τουρκίας και διαταράσσει όλο και περισσότερο τις λοιπές σημαντικές υποθέσεις της.

Η ΕΕ θα έπρεπε επίσης να προσφερθεί να χρηματοδοτήσει επέκταση των υπάρχοντων προγραμμάτων, του ΟΗΕ ή άλλων, που αφορούν δικαιοδικές συναντήσεις. Αυτές θα μπορούσαν να περιλαμβάνουν μια ουσιαστικού χαρακτήρα διάσκεψη, ή σειρά συναντήσεων με σοβαρές εργασίες προς δημοσίευση, που συζητούν τα οφέλη μιας λύσης για αμφότερες τις πλευρές, και όχι τα προβλήματα του παρελθόντος. Τα οικονομικά πλεονεκτήματα μιας λύσης μοιάζουν αυταπόδεικτα στους τρίτους αλλά η σημασία τους υποβαθμίζεται από πολλούς Κυπρίους. Οι συναντήσεις θα έπρεπε να έχουν ως στόχο να συμπεριλάβουν όχι μόνο Ελληνοκυπρίους και Τουρκοκυπρίους διαμορφωτές της κοινής γνώμης, αλλά και διανοομένους και οικονομολόγους από την Τουρκία, την Ελλάδα και την ΕΕ. Η Σλοβακία θα μπορούσε να διευρύνει τις από μακρού υφιστάμενες δικαιοδικές μηνιαίες συναντήσεις της στη νεκρή ζώνη ώστε να συμπεριλάβει ειδικές συνεδρίες είτε στην παρούσα τοποθεσία (το πρώην Ξενοδοχείο Λήδρα Πάλας), είτε στη Μπρατισλάβα. Η Ελλάδα θα μπορούσε να φιλοξενήσει μια συνάντηση στη Ρόδο, κοντά στις τουρκικές ακτές. Το Συμβούλιο της Ευρώπης θα μπορούσε να προσφέρει εξειδικευμένη εμπειρία σε συνταγματικές διευθετήσεις.

Τα ζητήματα που θα βρίσκονταν στο επίκεντρο θα περιλάμβαναν: τις ειρηνευτικές επιτυχίες της ευρωπαϊκής διεύθυνσης· τα οφέλη της ελληνοτουρκικής προσέγγισης του 1999· τη μείωση της έντασης μεταξύ Ελλήνων και εθνοτικά Τούρκων μουσουλμάνων στη βόρεια Ελλάδα· το θετικό ρόλο που έχει αναλάβει από τη δεκαετία του 1990 η τουρκική μειονότητα του 10% στη Βουλγαρία· και την αμοιβαία επικερδή αλληλεπίδραση μεταξύ της Τουρκίας και της Ρόδου. Οι συζητήσεις θα μπορούσαν επίσης να περιλαμβάνουν άλλα παραδείγματα χωρών που έχουν περάσει ή βιώνουν οδυνηρές εδαφικές διαιρέσεις και διευθετήσεις μέσα στην ΕΕ, όπως είναι το Βέλγιο, η Ιρλανδία και η Βρετανία, η Τσεχική Δημοκρατία και η Σλοβακία. Θα έπρεπε να υπάρξει επικέντρωση στους καταστρεπτικούς πολέμους που αποτέλεσαν τη βάση της σχετικά νέας κουλτούρας συμβιβασμού της Ευρώπης και των

⁶⁵ Τον Μάρτιο του 2007, η Τουρκία διαμαρτυρήθηκε για μια συμφωνία αμυντικής συνεργασίας μεταξύ της Γαλλίας και της ελληνοκυπριακής διοίκησης.

⁶⁶ Σε αυτά περιλαμβάνονται η Σουηδία, η Βρετανία, η Ιταλία, η Τσεχική Δημοκρατία, η Πολωνία, η Ολλανδία, η Φινλανδία, η Γερμανία και οι ΗΠΑ.

⁶⁷ Συνέντευξη στην Crisis Group, αξιωματούχος του ΟΗΕ, Λευκωσία, Οκτώβριος 2007.

⁶⁸ Όταν επικυρωθεί από το σύνολο των 27 κρατών-μελών της ΕΕ, η Συνθήκη της Λισαβόνας, που υπογράφηκε στις 13 Δεκεμβρίου 2007, θα δημιουργήσει τη θέση του προέδρου της ΕΕ με θητεία δύομισι ετών, καθώς και μια θέση που στην πράξη θα είναι υπουργός εξωτερικών της ΕΕ. Κανονικά η παρακολούθηση μιας τέτοιας διαδικασίας διευθέτησης θα χρειαζόταν Ειδικό Εκπρόσωπο της ΕΕ, όμως δεν υπάρχει

τέτοιο προηγούμενο όταν η διένεξη βρίσκεται στο εσωτερικό ενός κράτους-μέλους της ΕΕ.

οποίων ελάχιστη επίγνωση έχουν οι Κύπριοι.⁶⁹ Πάνω απ' όλα, ο διάλογος θα έπρεπε να περιγράψει λεπτομερώς πώς μια επανενωμένη Κύπρος θα μπορούσε να έχει λαμπρότερο οικονομικό μέλλον ως κόμβος της ανατολικής Μεσογείου απ' ό,τι θα μπορούσε ποτέ να ελπίζει ένα διαιρεμένο νησί.

Ε. ΤΟ ΠΡΟΣΘΕΤΟ ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟ ΤΗΣ ΤΕΛΩΝΕΙΑΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΕΕ-ΤΟΥΡΚΙΑΣ

Η Τουρκία και οι Ελληνοκύπριοι χρειάζεται να εξοικειωθούν απείρως περισσότερο μεταξύ τους για να μειώσουν τις υποψίες και την πολιτική τού φόβου που αποτελούν τα μεγαλύτερα εμπόδια για μια διευθέτηση. Η Τουρκία και η Ελλάδα ήταν παγιδευμένες στον ίδιο φαύλο κύκλο επί δεκαετίες πριν το 1999 αλλά τον ξεπέρασαν μέσω ανωτάτου επιπέδου χειρονομιών πολιτικής καλής θέλησης, επαφών, τουρισμού και εμπορίου. Οι Τούρκοι και Ελληνοκύπριοι αξιωματούχοι μοιάζουν να στηρίζονται σε εκπληκτικό βαθμό στην ανάγνωση των μέσων ενημέρωσης της άλλης πλευράς, τα οποία μπορούν να είναι ανακριβή, εντυπωσιοθηρικά και να υπόκεινται σε επίσημη χειραγώγηση.⁷⁰

Η Τουρκία χρειάζεται να συνειδητοποιήσει πόσο βαθιά τη φοβούνται οι Ελληνοκύπριοι, να αποφύγει οποιαδήποτε απειλητική στάση και να πείσει τους Ελληνοκυπρίους να συναλλαγούν μαζί της. Η καλύτερη αρχή θα ήταν να δεσμευτεί σαφώς σε πλήρη και ταχύτατη απομάκρυνση των στρατευμάτων της με τη σύναψη μιας ικανοποιητικής συμφωνίας μεταξύ Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων. Θα έπρεπε επίσης σε πρώτη ευκαιρία να ανοίξει τους θαλάσσιους λιμένες και τους αερολιμένες της στην ελληνοκυπριακή κυκλοφορία. Έχει δεσμευτεί σε αυτό από το 2005 σύμφωνα με το Πρόσθετο Πρωτόκολλο της Τελωνειακής Ένωσης ΕΕ-Τουρκίας, αλλά έχει προβάλλει αντίσταση, αρχικά από φόβο ότι αυτό θα συνιστούσε αναγνώριση της ελληνοκυπριακής διοίκησης ως της κυβέρνησης όλης της Κύπρου και αργότερα

αντιδρώντας στην παράλειψη της ΕΕ να εφαρμόσει τον Κανονισμό για το Απ' Ευθείας Εμπόριό της με τους Τουρκοκυπρίους. Έχουν καταβληθεί προσπάθειες να αρθεί το αδιέξοδο, ιδίως μια φινλανδική απόπειρα να συνδεθούν τα δύο ζητήματα το 2006, όμως φαίνεται ότι οι λιμένες θα ξανανοίξουν μόνο εάν η Τουρκία ενεργήσει μονομερώς και άνευ όρων ως ΜΟΕ για τις νέες συνομιλίες.

Το άνοιγμα των λιμένων το 2008 θα έφερνε στην Τουρκία πολλά πλεονεκτήματα και δεν θα προκατάλαμβανε τη θέση της στο ζήτημα της αναγνώρισης όσο εκκρεμεί οριστική διευθέτηση περισσότερο απ' ό,τι την προκατέλαβε η απόφασή της το 2003 να επιτρέψει στους Ελληνοκυπρίους να ταξιδεύουν στην Τουρκία χωρίς βίζα.⁷¹ Το πιο ανοιχτό εμπόριο θα απομάκρυνε ένα μείζον εμπόδιο για την ένταξη στην ΕΕ και θα δημιουργούσε μια ισχυρή βάση για συνεργασία, πάνω στην οποία θα μπορούσαν να οικοδομήσουν Τούρκοι και Ελληνοκύπριοι αξιωματούχοι, επιχειρήσεις και κοινωνία των πολιτών. Οι Ελληνοκύπριοι, που αυτή τη στιγμή αγοράζουν τουρκικά αγαθά μέσω Ελλάδας, θα έπρεπε και αυτοί να ανοίξουν τις αγορές τους απ' ευθείας στα τουρκικά προϊόντα. Η ΕΕ θα ήταν τότε σε θέση να ξαναγράψει τον Κανονισμό της για την Πράσινη Γραμμή ώστε να επιτρέπεται στις τουρκικές εξαγωγές να τη διασχίζουν. Η τουρκοκυπριακή οικονομία θα ωφελείτο, καθώς οι έμποροι της θα ήταν οι φυσικοί μεσάζοντες. Τούρκοι και Ελληνοκύπριοι θα έρχονταν σε συχνότερη επαφή, καταρρίπτοντας έναν μείζονα φραγμό για πρόοδο. Εάν οι συνομιλίες τού 2008 αποτύγχαναν, η χειρονομία αυτή θα διατηρούσε για την Τουρκία την ηθικά ανώτερη θέση στο ζήτημα της Κύπρου.

Μια τέτοια τουρκική κίνηση θα έπρεπε να έρθει γρήγορα, με επιλογή χρόνου τέτοια ώστε είτε να ενθαρρύνει τον νικητή των ελληνοκυπριακών προεδρικών εκλογών να προχωρήσει προς τα εμπρός, είτε να προσφέρει καλή έναρξη σε ουσιαστικές συνομιλίες. Η απόφαση θα έπρεπε να είναι καθαρά πραγματιστική. Οι σκληροπυρηνικοί εθνικιστές το θεωρούν παραχώρηση που πρέπει να γίνει μόνο μετά από σκληρό παζάρι, όμως υπάρχουν ανώτεροι Τούρκοι αξιωματούχοι που πιστεύουν ότι το Πρόσθετο Πρωτόκολλο έπρεπε να είχε εφαρμοστεί από καιρό.⁷² Η Τουρκία είναι

⁶⁹ «Πολλοί άνθρωποι το βρίσκουν μάλλον προσβλητικό όταν οι Κύπριοι λένε, 'α, μα δεν καταλαβαίνετε τον πόνο μας'. Η Ευρώπη καταλαβαίνει πάρα πολύ καλά τις τρομερές συνέπειες της σύγκρουσης. Μάλιστα, το όλο ευρωπαϊκό εγχείρημα είναι οικοδομημένο πάνω στο βίωμα του πολέμου. Η Ευρώπη θα έπρεπε να πει 'καθήστε κάτω και παρακολουθήστε αυτό', και να τους δείξει λίγη από την ιστορία της», τηλεφωνική συνέντευξη στην Crisis Group, Βρετανός πανεπιστημιακός Τζέιμς Κερ-Λίντσει, Νοέμβριος 2007.

⁷⁰ «Ξέρουν και οι δύο ότι τα αντίστοιχα μέσα ενημέρωσής τους είναι προβληματικά, αλλά τα διαβάζουν και βασίζουν τις πολιτικές τους σε αυτά», τηλεφωνική συνέντευξη στην Crisis Group, διπλωμάτης που εδρεύει στην Κύπρο, Δεκέμβριος 2007.

⁷¹ Η Άγκυρα αναγνώρισε τα ελληνοκυπριακά διαβατήρια το 2003, αν και σφραγίζει χωριστό έγγραφο. Αν η Τουρκία θέλει να διατηρήσει τη μη αναγνώριση του ελληνοκυπριακού κράτους μέχρις ότου αναγνωριστούν τα τουρκοκυπριακά δικαιώματα, θα μπορούσε να εφαρμοστεί το ίδιο σύστημα της σφράγισης χωριστών εγγράφων για να επιτραπεί στα ελληνοκυπριακά πλοία να χρησιμοποιούν τους τουρκικούς λιμένες μέχρις ότου επιτευχθεί πλήρης διευθέτηση.

⁷² «Τους είπα ότι έπρεπε να το αποδεχθούν ευθύς εξ αρχής. Ήταν καταστροφή να μπούμε σ' αυτήν την κατάσταση»,

απομονωμένη σε αυτό το ζήτημα μέσα στην ΕΕ.⁷³ Αν και η απειλή της ΕΕ τον Δεκέμβριο του 2006 να επανεξετάζει ετησίως «μέχρι το 2009» τις ενέργειες της Τουρκίας όσον αφορά το Πρόσθετο Πρωτόκολλο δεν συνιστά επίσημη προθεσμία, δείχνει ωστόσο ότι το ζήτημα θα χρησιμοποιηθεί, αν δεν επιλυθεί, για εντυπωσιακά αποτελέσματα από ευρωπαϊκές κυβερνήσεις που διάκεινται εχθρικά απέναντι στον ενταξιακό στόχο της Άγκυρας.

Η Τουρκία θα έπρεπε επίσης να ενθαρρύνει τους αξιωματούχους, τους επιχειρηματίες και τους διανοούμενους της να συναντούνται με Ελληνοκύπριους οποτεδήποτε είναι δυνατόν έτσι ώστε να καλλιεργηθεί εμπιστοσύνη και εξοικείωση με τις μεγάλες αλλαγές που έχουν συμβεί σε αμφότερες τις χώρες τα τελευταία χρόνια. Την ίδια στιγμή, οι Τουρκοκύπριοι αξιωματούχοι θα έπρεπε να ενθαρρύνουν το εμπόριο μεταξύ των δύο κοινοτήτων και να είναι πιο ευέλικτοι στο να επιτρέπουν την είσοδο προϊόντων της ΕΕ στον βορρά του νησιού, ακόμη και αν αυτό σημαίνει να συνεργαστούν με ελληνοκυπριακές οντότητες. Παρομοίως, θα έπρεπε να είναι πιο ανοιχτοί σε δικοινοτικά προγράμματα της ΕΕ, ιδίως αν αυτά ενθαρρύνουν κοινά εγχειρήματα με τον ελληνοκυπριακό ιδιωτικό τομέα ή με οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών ή αν ωφελούν αμφότερες τις πλευρές, όπως στην πρόσφατη συμφωνία να αφαιρεθούν οι νάρκες από τη νεκρή ζώνη της Πράσινης Γραμμής.

ΣΤ. Ο ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ ΓΙΑ ΤΟ ΑΠ' ΕΥΘΕΙΑΣ ΕΜΠΟΡΙΟ

Ένας καλός τρόπος να καθησυχάσουν οι Ελληνοκύπριοι τους Τουρκοκύπριους ότι θα γινόταν σεβαστό το μελλοντικό τους κράτος θα ήταν να αποδεχτούν μονομερώς την εφαρμογή από την ΕΕ του Κανονισμού της του 2004 για το Απ' Ευθείας Εμπόριο. Αυτή η ενέργεια, που θα επέτρεπε στους Τουρκοκύπριους να εξάγουν απ' ευθείας στην ΕΕ, θα έδινε ένα σημαντικό σήμα ότι οι συνομιλίες είναι σοβαρές και θα καταλήξουν με ομοσπονδιακή σύμπραξη μεταξύ κρατών ελληνοκυπριακού και τουρκοκυπριακού.⁷⁴ Θα ενθάρρυνε επίσης την

τουρκοκυπριακή πλευρά να αυξήσει την ικανότητά της να αντιμετωπίσει την επανένωση. Το να επιτραπεί στην τουρκοκυπριακή διοίκηση να λειτουργήσει δεν αποτελεί αναγνώριση, και το να αγνοηθεί ισοδυναμεί με τύφλωση απέναντι στην πραγματικότητα. Όπως είπε ο Μπαν Κι-μουν, «είναι λυπηρό το ότι ο συνεχιζόμενος διάλογος για την άρση της απομόνωσης των Τουρκοκυπρίων έχει γίνει διάλογος περί αναγνώρισης ... η διατήρηση οικονομικών, κοινωνικών, πολιτισμικών, αθλητικών ή παρόμοιων δεσμών ή επαφών [μεταξύ των Τουρκοκυπρίων και του έξω κόσμου] δεν αποτελεί αναγνώριση».⁷⁵

Ένας άλλος καλός τρόπος να πειστούν οι Τουρκοκύπριοι για την ελληνοκυπριακή επιθυμία για κοινό μέλλον στην ΕΕ θα ήταν να αρθούν οι περιορισμοί στο πρόγραμμα βοήθειας της ΕΕ στον βορρά. Μια πιο ευέλικτη στάση προς την τουρκοκυπριακή διοικητική ανάμιξη θα βοηθούσε, το ίδιο και περισσότερος πραγματισμός όσον αφορά τη χρήση γης ελληνοκυπριακής ιδιοκτησίας για έργα υποδομής, ιδίως καθώς οι Ελληνοκύπριοι έχουν κατασκευάσει σταθμό ηλεκτροπαραγωγής, εργοστάσιο τσιμέντου, περιοχή επεξεργασίας λυμάτων και τον Αερολιμένα της Λάρνακας σε εκτάσεις τουρκοκυπριακής ιδιοκτησίας.

Παρομοίως, ως εκπρόσωποι της ισχυρότερης πλευράς, οι Ελληνοκύπριοι αξιωματούχοι θα έπρεπε να αποταθούν στους Τουρκοκύπριους ομολόγους τους για να βρουν τρόπους να ξεκινήσουν πραγματιστική συνεργασία μεταξύ υπηρεσιών όπως η αστυνομία και οι αρχές δημόσιας υγείας. Η συνεργασία αυτού του είδους είναι ζωτικής σημασίας σήμερα –όπως έδειξε η απουσία της στους πρόσφατους πανικούς για τη γρίπη των πουλερικών και τον αφθώδη πυρετό– και χρειάζεται να ενισχυθεί για να τεθεί η βάση για μια εν τέλει ομοσπονδιακή Κύπρο.

Οι Ελληνοκύπριοι αξιωματούχοι λένε συχνά ότι επιδιώκουν μια «από κάτω προς τα πάνω – bottom up» εναλλακτική του Σχεδίου Ανάν, το οποίο θεωρούσαν αποτέλεσμα επιβολής του ΟΗΕ και του διεθνούς παράγοντα.⁷⁶ Για να υποστηρίξει και να εμβαθύνει

συνέντευξη στην Crisis Group, Τούρκος ανώτερος πρόην πρέσβης και τηλεοπτικός σχολιαστής εξωτερικών υποθέσεων, Κωνσταντινούπολη, Δεκέμβριος 2007.

⁷³ Όταν η Βρετανία προσπάθησε να υπερασπιστεί τη θέση της Τουρκίας πάνω στο πρόσθετο πρωτόκολλο σε συνεδρίαση του Συμβουλίου της ΕΕ, τα υπόλοιπα 26 κράτη-μέλη δεν πρόσφεραν καμία υποστήριξη, συνέντευξη στην Crisis Group, αξιωματούχος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, Βρυξέλλες, Σεπτέμβριος 2007.

⁷⁴ «Πρέπει να είμαστε έτοιμοι να συζητήσουμε [μια νέα λύση] θετικά για να ανακτήσουμε το ηθικό πλεονέκτημα να

είμαστε η πλευρά που θέλει λύση», συνέντευξη στην Crisis Group, πολιτικός του ΔΗΣΥ Χάρης Γεωργιάδης, Λευκωσία, Οκτώβριος 2007.

⁷⁵ «Ο στόχος θα έπρεπε να είναι να δημιουργηθεί μεγαλύτερη οικονομική και κοινωνική ισοτιμία μεταξύ των πλευρών με την περαιτέρω προαγωγή της ανάπτυξης της τουρκοκυπριακής οικονομίας, έτσι ώστε η επανένωση του νησιού να μπορέσει να συμβεί όσο το δυνατόν ομαλότερα», Μπαν Κι-μουν, “Report”, ό.π.

⁷⁶ Από το 2004, οι Ελληνοκύπριοι υποστηρικτές του Σχεδίου Ανάν υφίστανται κατατρεγμό από τον πρόεδρο, τη βουλή και τα φιλοκυβερνητικά μέσα ενημέρωσης ως μίσθαρνα όργανα της Δύσης. Τον Οκτώβριο-Νοέμβριο του 2006, η

μια τέτοια διαδικασία, ο Ελληνοκύπριος πρόεδρος που θα εκλεγεί τον Φεβρουάριο του 2008 θα έπρεπε αμέσως να οργανώσει εθνικό διάλογο εντός της κοινωνίας των πολιτών και της πολιτικής για τα οφέλη μιας λύσης και για τους κινδύνους της ανυπαρξίας πολιτικής διευθέτησης και της συνέχισης της διολίσθησης προς τη διχοτόμηση. Αυτό θα μπορούσε να γίνει ενθαρρύνοντας έναν μεγάλο τηλεοπτικό σταθμό να διοργανώσει δημόσια φόρα, πιθανόν εναλλάξ στις κυριότερες πόλεις, με τη συμμετοχή κορυφαίων διανοητών από τα πολιτικά κόμματα, την Ορθόδοξη Εκκλησία, την κοινωνία των πολιτών και τον επιχειρηματικό κόσμο. Ο νέος πρόεδρος θα μπορούσε επίσης να δημιουργήσει εμπιστοσύνη πείθοντας δημοσίως χονδρεμπόρους και καταναλωτές να αποδεχθούν αγαθά κατασκευασμένα και συσκευασμένα από Τουρκοκύπριους και μιλώντας ανοιχτά για την ανάγκη να αποδέχονται οι ελληνοκυπριακές εφημερίδες θεμιτές τουρκοκυπριακές διαφημίσεις.

Ένας λόγος τον οποίο παραθέτουν οι Ελληνοκύπριοι για το «όχι» τους στο συμβιβασμό του 2004 είναι η υπερηφάνεια για την αμιγώς ελληνική κυβέρνηση μετά το 1974.⁷⁷ Αυτό αντικατοπτρίζεται στον επίσημο στόχο του Προέδρου Παπαδόπουλου για «επανάωση του κράτους, της χώρας, της κοινωνίας, της οικονομίας και των θεσμών».⁷⁸ Όμως οι Ελληνοκύπριοι πρέπει να κατανοήσουν ότι αυτό εκλαμβάνεται από τους Τουρκοκύπριους ως εναντίωση σε οποιοδήποτε μοίρασμα ισχύος σε μια νέα δημοκρατία.⁷⁹ Η τουρκική πλευρά ποτέ δεν

ελληνοκυπριακή βουλή συνέστησε επιτροπή για να εξετάσει τη χρηματοδότηση ομάδων και προσώπων που υποστήριξαν το Σχέδιο Ανάν. Δεν υπήρξαν συμπεράσματα, όμως τα ονόματα είκοσι ομάδων ή προσώπων διέρρευσαν στον Τύπο. «Ήταν κυνήγι μαγισσών. Όταν δεν βρέθηκε τίποτε, απλώς σώπασαν ... μόνο που ο πρόεδρος βγήκε τώρα στην τηλεόραση μιλώντας για ‘δυο τσεκ’, χωρίς να δίνει ονόματα αλλά μιλώντας σαν να έγινε κάτι [παράνομο]», συνέντευξη στην Crisis Group, Ελληνοκύπρια ειρηνίστρια Γιούλη Τάκη, Δεκέμβριος 2007.

⁷⁷ «Οι Ελληνοκύπριοι όντως υποστηρίζουν κάποιου είδους ενοποίηση, όμως δεν φαίνεται να υποστηρίζουν, προς το παρόν τουλάχιστον, το είδος της ενοποίησης που βρίσκεται πράγματι στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων – μια Διζωνική Δικονομική Ομοσπονδία», Αλέξανδρος Λόρδος, “Building Trust”, Friends of Cyprus Report no. 49, φθινόπωρο 2006.

⁷⁸ Ακολουθήστε τους συνδέσμους προς το “Press and Information” και το “Recent Developments” στην ιστοσελίδα www.moi.gov.cy/moi/pio/pio.nsf/index_en/index_en?opendocument για πλήρη επισκόπηση των επίσημων ελληνοκυπριακών θέσεων.

⁷⁹ Ο Τουρκοκύπριος ηγέτης Μεχμέτ Αλί Ταλάτ, για παράδειγμα, θεωρεί ότι η πολιτική του Ελληνοκυπρίου ομολόγου του, Τάσσου Παπαδόπουλου, «ζει σε έναν ονειρικό κόσμο. Γι’ αυτόν η μόνη λύση είναι να επεκτείνει την κυριαρχία του στον βορρά, κάτι το αδύνατο. Αν σκέφτεται με αυτόν

πρόκειται να συμφωνήσει σε μεγάλο μέρος με το προ του 1974 στάτους κβο, ακριβώς όπως η ελληνική πλευρά ποτέ δεν πρόκειται να συμφωνήσει σε οποιαδήποτε σημαντική μακροπρόθεσμη παρουσία τουρκικών στρατευμάτων. Και οι δύο χρειάζεται να αναγνωρίσουν τα έσχατα όρια υποχώρησης της άλλης πλευράς.

Z. ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΓΙΑ ΕΝΑ ΚΡΑΤΟΣ

Πολλές δεκαετίες συζήτησης έχουν καταστήσει σαφείς, τουλάχιστον στους διεθνείς διαπραγματευτές, τις παραμέτρους μιας αμοιβαία αποδεκτής λύσης. Ο Ελληνοκύπριος διαπραγματευτής Τάσος Τζιωνής λέει ότι το Σχέδιο Ανάν δεν είναι αποδεκτό ως βάση για περαιτέρω διαπραγματεύσεις, αλλά: «Είμαστε έτοιμοι για την πλήρη εφαρμογή της συμφωνίας της 8^{ης} Ιουλίου που θα οδηγούσε σε πλήρεις διαπραγματεύσεις υπό την αιγίδα του ΟΗΕ».⁸⁰ Ο Τουρκοκύπριος ηγέτης Ταλάτ λέει ότι είναι έτοιμος να τροποποιήσει το Σχέδιο Ανάν,⁸¹ το οποίο ο Τούρκος Πρόεδρος Αμπντουλάχ Γκιουλ λέει ότι θα μπορούσε να «υποστεί αλλαγές».⁸² Ο Μπαν Κι-μουν λέει ότι «υπάρχει ευρεία συναίνεση για το δρόμο προς τα εμπρός».⁸³

1. Διζωνικότητα

Από τις πρώτες συμφωνίες το 1977 και το 1979 για μια δικονομική, διζωνική λύση –μείζων ελληνοκυπριακή παραχώρηση τότε– οποιαδήποτε συνολική λύση στοχεύει σε μια ομοσπονδιακή κυβέρνηση. Η τελική εκδοχή του Σχεδίου Ανάν προέβλεπε μια νέα «Ενωμένη Κυπριακή Δημοκρατία» στο ομοσπονδιακό επίπεδο, για να διαχειρίζεται τις εξωτερικές σχέσεις, τη νομισματική πολιτική, τα ομοσπονδιακά χρηματοοικονομικά, την ιδιότητα του πολίτη της δημοκρατίας και τη μετανάστευση. Οι περισσότερες καθημερινές εσωτερικές εξουσίες θα περιέρχονταν στα δύο πολιτικά ίσα συστατικά κράτη, ελληνοκυπριακό στον νότο, τουρκοκυπριακό στον βορρά.⁸⁴ Η επιφανειακή συμφωνία σε καίριους

τον τρόπο, αυτό σημαίνει ότι είναι πολύ δύσκολη μια λύση του Κυπριακού», Haberler.com, 24 Δεκεμβρίου 2007.

⁸⁰ Συνέντευξη στην Crisis Group, Τάσος Τζιωνής, Λευκωσία, Οκτώβριος 2007.

⁸¹ Δεν μιλάμε καν για το Σχέδιο Ανάν πλέον. Αυτό που λέμε είναι ότι ο ΟΗΕ διαθέτει ένα σύνολο έργων ... και αυτό θα είναι στην ατζέντα των διαπραγματεύσεων», συνέντευξη στην Crisis Group, Μεχμέτ Αλί Ταλάτ, Λευκωσία, Οκτώβριος 2007.

⁸² Συνέντευξη στην Crisis Group, Αγκυρα, Οκτώβριος 2007.

⁸³ “Estimates”, ό.π.

⁸⁴ Στο ομοσπονδιακό επίπεδο, της εκτελεστικής εξουσίας θα ηγείτο προεδρικό συμβούλιο αποτελούμενο από εννέα μέλη, τουλάχιστον τρία από τα οποία θα ήταν Τουρκοκύπριοι, με

όρους όπως «διζωνική» ή «ομοσπονδιακή», ωστόσο, συγκαλύπτει βαθιές διαφορές όσον αφορά το νόημά τους. Το χάσμα μεταξύ των στόχων ενός ενιαίου κράτους (ελληνοκυπριακός) και μιας ομοσπονδίας δύο κρατών (τουρκοκυπριακός) έχει καταπιεί πολλές πρωτοβουλίες στο παρελθόν.⁸⁵

Αν οι Ελληνοκύπριοι γνήσια επιδιώκουν μια συμφωνία, θα έπρεπε να διατυπώσουν καθαρά την αποδοχή τους για κάτι, που από καιρό αποτελεί μέρος του παραδεκτού έργου του ΟΗΕ, αλλά είναι απόν από τον ελληνοκυπριακό λόγο: ότι η ενοποίηση «βασισμένη σε δικαιοδική, διζωνική ομοσπονδία και πολιτική ισότητα», όπως αμοιβαία συμφωνήθηκε πιο πρόσφατα στις 8 Ιουλίου 2006, προϋποθέτει κάποιου είδους τουρκοκυπριακή διοίκηση στον βορρά. Οι Τουρκοκύπριοι την αποκαλούν κράτος: το Σχέδιο Ανάν την αποκαλούσε «συστατικό κράτος». Η λέξη «κράτος» είναι παρούσα στα έγγραφα του ΟΗΕ τουλάχιστον από το «σύνολο ιδεών» του 1992 και μετά.

Παρομοίως, η Τουρκία θα έπρεπε να μετέχει ενεργά στη διαδικασία. Κάθε Ελληνοκύπριος το μαθαίνει όταν οι Τούρκοι στρατηγοί στο νησί διακηρύττουν σε συναντήσεις πως οι συνομιλίες για επανένωση είναι χάσιμο χρόνου, και πως η μόνη δυνατή συμφωνία είναι συνομοσπονδιακού χαρακτήρα. Η Άγκυρα θα έπρεπε να εξασφαλίσει ότι το επίσημο μήνυμά της για ομοσπονδιακό συμβιβασμό μεταδίδεται

πενταετή θητεία. Η προεδρία θα εναλλασσόταν μεταξύ μελών του συμβουλίου από την κάθε μία κοινότητα με εικοσάμηνο κύκλο ξεκινώντας με Έλληνα, οπότε οι Έλληνες θα κατείχαν το αξίωμα επί 40 μήνες, οι Τούρκοι επί 20 μήνες. Οι αποφάσεις θα λαμβάνονταν με συναίνεση. Η ομοσπονδιακή βουλή θα αποτελείτο από δύο σώματα. Ποιο θα ψήφιζε για ποια πράγματα εξαρτιόταν από τέσσερις παράγοντες: τοπική εκπροσώπηση, εθνική εκπροσώπηση, κύρια κατοικία και γλώσσα. Η άνω βουλή θα είχε ίσο αριθμό Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων, η κάτω βουλή θα αποτελείτο κατ' ελάχιστο κατά το ένα τέταρτο από Τουρκοκυπρίους. Οι αποφάσεις θα λαμβάνονταν με απλή πλειοψηφία, που θα έπρεπε να περιλαμβάνει τουλάχιστον το ένα τέταρτο των γερουσιαστών της άνω βουλής από το κάθε συστατικό κράτος. Το Ανώτατο Δικαστήριο θα είχε ίσο αριθμό Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων καθώς και τρεις αλλοδαπούς δικαστές.

⁸⁵ Για μια επισκόπηση της παρεξήγησης που έχει αναπτυχθεί σε αμφότερες τις πλευρές για το πώς θα λειτουργούσε η διζωνικότητα –πολύ επιφανειακά σύμφωνα με τους Ελληνοκυπρίους, σχεδόν σαν δυο χωριστά από εθνοτικής άποψης κράτη σύμφωνα με τους Τουρκοκυπρίους– βλ. Ayla Gürel και Kudret Özersay, “The Politics of Property in Cyprus”, International Peace Research Institute, Όσλο, 2006· επίσης για τη διαφορετική κατανόηση του φεντεραλισμού στις δύο κοινότητες, βλ. Αλέξανδρος Λόρδος, “Building Trust”, ό.π.

στους Ελληνοκυπρίους και ακούγεται καθαρά από αυτούς.

2. Ασφάλεια και εδαφικό

Το 1974, οι τουρκικές ένοπλες δυνάμεις κατέλαβαν το 37% του νησιού, ποσοστό διπλάσιο του μεριδίου του 18% των Τουρκοκυπρίων στον πληθυσμό. Η διαπραγμάτευση για επιστροφή εδαφών στην ελληνοκυπριακή πλευρά σχεδόν πάντοτε εστιάστηκε στη μείωση της συνολικής έκτασης που κατέχει η τουρκική πλευρά σε μερίδιο μικρότερο του 30%. Ο αριθμός στο Σχέδιο Ανάν ήταν 28,5%. Ο τουρκικός στρατός έχει διατηρήσει το εγκαταλελειμμένο παραθαλάσσιο θέρετρο των Βαρωσίων ως διαπραγματευτικό χαρτί για μια διευθέτηση.

Όλα τα σχέδια ειρήνευσης για την Κύπρο στοχεύουν στην αποχώρηση τουλάχιστον των περισσότερων τουρκικών στρατευμάτων που σταθμεύουν στο νησί, που αριθμούν σύμφωνα με τις διάφορες εκτιμήσεις 25.000 έως 43.000. Τα περισσότερα στοχεύουν στην πλήρη αποστρατιωτικοποίηση της Κύπρου, με εξαίρεση τις βρετανικές κυρίαρχες βάσεις. Η τελευταία εκδοχή του Σχεδίου Ανάν αναβίωσε τις διευθετήσεις του 1960 για την ανεξαρτησία, οι οποίες προέβλεπαν φρουρές 950 στρατιωτών από την Ελλάδα και 650 από την Τουρκία. Προέβλεπε μειωμένη τουρκική φρουρά 6.000 στρατιωτών μέχρι και το 2011, μετά το οποίο 3.000 θα παρέμεναν μέχρι το 2018 (ή μέχρις ότου εντασσόταν η Τουρκία στην ΕΕ). Περίπου το 73% των Ελληνοκυπρίων λένε ότι οι τουρκικές δυνάμεις στο νησί τους κάνουν να αισθάνονται πολύ ανασφαλείς, ενώ το 76% των Τουρκοκυπρίων λένε ότι τους κάνουν να αισθάνονται πολύ ασφαλείς.⁸⁶

Η Τουρκία θα έπρεπε ενεργά να κάνει ό,τι καλύτερο μπορεί για να εξουδετερώσει τους ελληνοκυπριακούς φόβους. Οι ένοπλες δυνάμεις της θα έπρεπε αμέσως να βοηθήσουν στην αφαίρεση περισσότερων ναρκών υπό την αιγίδα του ΟΗΕ⁸⁷ και να αποφύγουν οτιδήποτε θα μπορούσε να θεωρηθεί επιθετική άσκηση. Μόλις οι συνομιλίες θα δείξουν πραγματικά σημάδια προόδου, θα έπρεπε να επιτρέψει σε διεθνή θεσμό να μετρήσει την αριθμητική δύναμη της φρουράς. Μόλις υπάρξει συμφωνία μεταξύ των μερών υποστηριζόμενη από διεθνείς εγγυήσεις, θα έπρεπε ταχύτατα να αποσύρει αυτή τη φρουρά.

Για να ικανοποιηθούν η επιθυμία των Ελληνοκυπρίων να δουν όλα τα στρατεύματα να φεύγουν και οι συνεχιζόμενοι τουρκοκυπριακοί φόβοι ότι οι Ελληνοκύπριοι θα καταχραστούν τις πλειονοτικές

⁸⁶ UNFICYP, ό.π.

⁸⁷ Μπαν Κι-μουν, “Report”, ό.π.

τους εξουσίες, θα ήταν χρήσιμη κάποια σύνδεση με την ένταξη της Τουρκίας στην ΕΕ. Οι Ελληνοκύπριοι αντιτάχθηκαν στη συνέχιση, κατά το Σχέδιο Ανάν, του δικαιώματος εποπτείας της Τουρκίας από τη Συνθήκη Εγγύησης του 1960 και στη διατήρηση επ' άπειρον φρουράς 650 στρατιωτών της. Η Τουρκία και οι Τουρκοκύπριοι θα έπρεπε να εξετάσουν το ενδεχόμενο να συμφωνήσουν ότι αυτά τα δικαιώματα θα τερματίζονταν επισήμως με την ένταξη της πρώτης στην ΕΕ.

3. Περιουσίες

Τα ζητήματα περιουσιών έχουν αποτελέσει πρωταρχικό πρόσκομμα στη διαδικασία της 8^{ης} Ιουλίου και στις απόπειρες της ΕΕ να αναβαθμίσει την τουρκοκυπριακή υποδομή. Το μεγαλύτερο μέρος των ιδιωτικών εκτάσεων στον βορρά ανήκε σε Ελληνοκυπρίους κατά το χρόνο της τουρκικής εισβολής του 1974.⁸⁸ Το Σχέδιο Ανάν προέβλεπε την επιστροφή κάποιων περιουσιών στους περισσότερους Ελληνοκύπριους πρόσφυγες, συνήθως μία πρώην κατοικία και το ένα τρίτο της γης, με χρηματική αποζημίωση για το υπόλοιπο. Μετά από δεκαπέντε χρόνια, οποιοσδήποτε Ελληνοκύπριος θα ήταν σε θέση να αγοράσει ακίνητα στον βορρά.⁸⁹ Ωστόσο, το τουρκοκυπριακό ομόσπονδο κράτος θα είχε το δικαίωμα να περιορίσει τους μη ομιλούντες την τουρκική γλώσσα στο ένα τρίτο του πληθυσμού του.

Οι ελληνοκυπριακές ανησυχίες που χρειάζεται να αντιμετωπιστούν σε οποιοδήποτε νέες συνομιλίες περιλαμβάνουν το πώς η τουρκοκυπριακή πλευρά θα μπορέσει να αντεπεξέλθει στο οικονομικό κόστος της διευθέτησης των περιουσιακών διεκδικήσεων και πόσο σύντομα θα καταβάλλονταν τα χρήματα. Σήμερα, χωρίς κάποια συμφωνία, υπεύθυνη θα ήταν η τουρκοκυπριακή επιτροπή περιουσιών· ένας νέος γύρος συνομιλιών το 2008 ενδέχεται να αποφασίσει να αναβιώσει μια κοινή επιτροπή, όπως στο Σχέδιο Ανάν. Μια ομάδα κρατών-μελών της ΕΕ θα μπορούσε ενδεχομένως να βοηθήσει εγγυούμενη ένα ευρωομόλογο για να χρηματοδοτηθούν οι αποζημιώσεις. Στον βορρά, αν πρόκειται να υπάρξουν χωριστές επιτροπές, η Τουρκία και οι Τουρκοκύπριοι θα μπορούσαν ενδεχομένως τότε να δεσμευτούν να

εξοφλήσουν το ευρωομόλογο σε εύθετο χρόνο με τη μεταπώληση περιουσιών που θα αγοράζονταν στο όνομα της επιτροπής τους.

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ΕΔΑΔ) στο Στρασβούργο, τη δικαιοδοσία του οποίου αποδέχονται ομοίως η Τουρκία, οι Τουρκοκύπριοι και οι Ελληνοκύπριοι, ασχολείται με το πρόβλημα των περιουσιών. Ωστόσο οι αποφάσεις, τόσο εκείνες που έχουν ήδη εκδοθεί όσο και εκείνες που σύντομα αναμένονται, δείχνουν ότι αν μείνει το πράγμα εκεί ευνοείται η διχοτόμηση και όχι η επανένωση.

Το ΕΔΑΔ εδραίωσε μια καίρια αρχή το 1998, ότι η Τουρκία, ως κατέχουσα δύναμη, είναι υποχρεωμένη να αποζημιώσει τους Ελληνοκυπρίους επειδή εμποδίζει την πρόσβασή τους στις περιουσίες τους στον βορρά.⁹⁰ Όμως με φόρτο 1.400 παρομοίων υποθέσεων, το ΕΔΑΔ πρότεινε το 2005 να συσταθεί τοπικό μέσο θεραπείας.⁹¹ Εφαρμόζοντας τη σύσταση, οι τουρκοκυπριακές αρχές συνέστησαν τον Μάρτιο του 2006 επιτροπή περιουσιών, η οποία έχει λάβει 300 αιτήσεις από μεμονωμένους Ελληνοκυπρίους και έχει ολοκληρώσει το έργο της για 28 από αυτές. Οι περισσότεροι αιτούντες στις 28 υποθέσεις που έχουν επιλυθεί συμφώνησαν να λάβουν χρηματική αποζημίωση κάπου ανάμεσα στην αξία του 1974 και την τρέχουσα εμπορική αξία. Τρεις πέτυχαν την έκδοση αποφάσεων για αποκατάσταση των περιουσιών τους, κάτι που φαίνεται να υποδηλώνει τουρκοκυπριακό τίτλο ιδιοκτησίας. Η υπόθεση του Μάικ Τύμβιου κατέληξε σε ανταλλαγή με τουρκοκυπριακή περιουσία στον νότο.⁹² Η προσφυγή του Τύμβιου στο ΕΔΑΔ προκειμένου να επικυρώσει αυτή τη διευθέτηση εκκρεμεί στο Στρασβούργο.

⁹⁰ *Λοϊζίδου κατά Τουρκίας*, παραπέμφθηκε στο ΕΔΑΔ το 1993. Το δικαστήριο έκρινε την Τουρκία εν αδίκω το 1996 και επιβεβαίωσε το δικαίωμα της Λοϊζίδου στην περιουσία της. Η Τουρκία τής κατέβαλε σημαντική αποζημίωση το 2003.

⁹¹ *Ξενίδη-Αρέστη κατά Τουρκίας*, παραπέμφθηκε στο ΕΔΑΔ το 1998, απόφαση το 2005.

⁹² Οι περιουσίες τουρκοκυπριακής ιδιοκτησίας τέθηκαν υπό τον έλεγχο κρατικού κηδεμόνα το 1991. Ορισμένες μισθώθηκαν σε εκτοπισμένους Ελληνοκυπρίους, κάποιες άλλες χρησιμοποιήθηκαν για ελληνοκυπριακά δημόσια έργα. Δεν είναι σαφές αν υπάρχει οποιοδήποτε χρηματικό ποσό στο «Ταμείο Τουρκοκυπριακών Περιουσιών» του κηδεμόνα. «Αργά ή γρήγορα πρέπει να δώσουμε πίσω τις περιουσίες», συνέντευξη στην Crisis Group, Ελληνοκύπριος πολιτικός, Λευκωσία, Οκτώβριος 2007. Οι περισσότεροι Τουρκοκύπριοι παρέδωσαν τους τίτλους ιδιοκτησίας τους στην επιτροπή περιουσιών της δικής τους διοίκησης, η οποία σε αντάλλαγμα τους έδωσε κουπόνια τα οποία μπορούσαν να χρησιμοποιήσουν για να πάρουν στην κατοχή τους πρώην ελληνοκυπριακές περιουσίες.

⁸⁸ Οι Ελληνοκύπριοι διεκδικούν το 78,5% των ιδιωτικών εκτάσεων στον βορρά –ο γενικότερα αποδεκτός αριθμός– ενώ οι Τουρκοκύπριοι λένε ότι ο αριθμός είναι 63,8%. Η τουρκική πλευρά στο μεταξύ διεκδικεί το 22% της γης στον νότο, ενώ οι Ελληνοκύπριοι λένε ότι ο αριθμός είναι 13,9%. Gürel και Özersay, “The Politics of Property in Cyprus”, ό.π.

⁸⁹ Για λεπτομέρειες, βλ. Stelios Platis, Stelios Orphanides και Fiona Mullen, “The Property Regime in a Cyprus Settlement”, International Peace Research Institute, Όσλο, 2006.

Οι Ελληνοκύπριοι ανησυχούν ότι οι Τουρκοκύπριοι χρησιμοποιούν την επιτροπή για να υπονομεύσουν τις συνομιλίες για μια συνολική λύση. Ένας Ελληνοκύπριος ερευνητής εξέφρασε ανησυχία ότι η εκτεταμένη προσφυγή στην επιτροπή «θα νομιμοποιούσε έναν θεσμό του βορρά, θα νομιμοποιούσε την ανταλλαγή. Ο φόβος μου είναι ότι υπάρχει πραγματικός κίνδυνος πως μια λύση επί τόπου θα μας οδηγήσει προς μια λύση Ραούφ Ντενκτάς [διχοτόμηση]». ⁹³ Οποιαδήποτε τυχόν έλλειψη καλής πίστης από την επιτροπή, ωστόσο, πιθανότατα θα ανάγκαζε ξανά την Άγκυρα να ικανοποιήσει αποφάσεις αποζημίωσης του ΕΔΑΔ που μπορούν να αναμένονται δαπανηρότερες. Είτε έτσι, είτε αλλιώς, εάν οι Τούρκοι θέλουν να διατηρήσουν μεγάλο μέρος της γης στη βόρεια Κύπρο, ενδέχεται να αναγκαστούν να αγοράσουν όση δεν μπορεί να ανταλλαγεί με ιδιωτική γη τουρκικής ιδιοκτησίας στον νότο. ⁹⁴ Μια Τουρκοκύπρια ερευνήτρια είπε ότι «ο τρόπος που το δικαστήριο [του Στρασβούργου] αντιμετωπίζει [το ζήτημα των περιουσιών] κάνει [τους Ελληνοκυπρίους] να σκεφτούν ότι ίσως τα ανθρώπινα δικαιώματα να μην είναι ζήτημα αρχής αλλά παζαρέματος. Αυτή η αντίληψη του συμβιβασμού δεν υπήρχε πριν». ⁹⁵

Σε χωριστή διαδικασία, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο στο Λουξεμβούργο, που ερμηνεύει το δίκαιο της ΕΕ, πρόκειται να αποφανθεί σύντομα κατά πόσον οι ελληνοκυπριακές νομικές κρίσεις και τα σχετικά πρόστιμα σε βάρος οποιουδήποτε αγοράζει περιουσίες πρώην ελληνοκυπριακής ιδιοκτησίας στον βορρά έχουν εφαρμογή σε άλλα κράτη της ΕΕ. ⁹⁶ Οι Τουρκοκύπριοι υποστηρίζουν ότι οι αποφάσεις θα έπρεπε να μην είναι εκτελεστές σύμφωνα με τους

κανονισμούς της ΕΕ, διότι το δίκαιο της ΕΕ έχει ανασταλεί στο δικό τους τμήμα της Κύπρου αφότου η Κύπρος εισήλθε στην ένωση ως διαιρεμένη χώρα το 2004. Εάν επικρατήσει η ελληνοκυπριακή άποψη, θα απειλήσει την οικοδομική έκρηξη στη βόρεια Κύπρο και θα αποξενώσει ακόμη περισσότερο τους Τουρκοκυπρίους από την ΕΕ. Ο Τουρκοκύπριος πρώην διαπραγματευτής Raşit Pertev αναρωτιέται: «Αφού δεν μπορούμε να αποκομίσουμε κανένα όφελος από το ότι είμαστε μέλη της ΕΕ, γιατί θα έπρεπε συγχρόνως να τιμωρούμαστε;». ⁹⁷

Μερικοί Τουρκοκύπριοι με τίτλους ιδιοκτησίας στον νότο δοκιμάζουν τα δικαιώματά τους για αποκατάσταση μέσω του Ελληνοκύπριου κρατικού κηδεμόνα. Ελληνοκυπριακά δικαστήρια απέρριψαν δύο τέτοιες προσφυγές το 2007, και το ΕΔΑΔ θα αποφανθεί τελικά και για αυτήν την πτυχή του προβλήματος.

4. Έποικοι και πρόσφυγες

Οι αναλογίες του πληθυσμού στην Κύπρο υπήρξαν πάντοτε κρίσιμης σημασίας για την πολιτική ισορροπία και την πρόσβαση σε κρατικούς πόρους. Το κύριο ζήτημα πλέον είναι πόσοι από τους 250.000 ή και περισσότερους κατοίκους της βόρειας Κύπρου είναι, κατά την ελληνοκυπριακή φρασεολογία, «παράνομοι έποικοι». ⁹⁸ Ο Τουρκοκύπριος πρώην ηγέτης Ραούφ Ντενκτάς ενθάρρυνε τον εποικισμό από Τούρκους πολίτες για να ενισχύσει την οικονομική και στρατηγική θέση της κοινότητας και τη δική του πολιτική βάση, ιδίως κατά το 1975-1980. ⁹⁹ Οι Ελληνοκύπριοι ισχυρίζονται ότι υπάρχουν μόνο 88.900 Τουρκοκύπριοι, των οποίων υπερτερούν αριθμητικά οι 119.000 έως 160.000 «έποικοι» από την Τουρκία. ¹⁰⁰ Ο Τουρκοκύπριος ειδικός Mete

⁹³ Συνέντευξη στην Crisis Group, ερευνητής του Ινστιτούτου Στρατηγικών και Αναπτυξιακών Μελετών (ISITAME) Φίλιππος Σαββίδης, Αθήνα, Οκτώβριος 2007.

⁹⁴ Ένας εξέχων Τούρκος πολιτικός αντιμετώπισε με ευκολία την ιδέα εξαγοράς: «Πιθανότατα μπορούμε να εξασφαλίσουμε στους [Τουρκοκυπρίους] τα χρήματα γι' αυτό», συνέντευξη στην Crisis Group, κορυφαίος βουλευτής του κυβερνώντος κόμματος ΑΚ, Άγκυρα, Οκτώβριος 2007.

⁹⁵ Συνέντευξη στην Crisis Group, ερευνήτρια του International Peace Research Institute Oslo (PRIO) Ayla Gürel, Λευκωσία, Οκτώβριος 2007. Βλ. επίσης Elias Hazou, "Tassos: Land Swap is a Stand-Alone Case", *Cyprus Mail*, 25 Σεπτεμβρίου 2007.

⁹⁶ Πρόκειται για το τελευταίο στάδιο μιας υπόθεσης στην οποία ένας Ελληνοκύπριος, ο Μελέτιος Αποστολίδης, μήνυσε ένα ζευγάρι Βρετανών, τους Linda και David Orams, που είχαν οικοδομήσει έπαυλη στην περιουσία του στη βόρεια Κύπρο. Τον Σεπτέμβριο του 2006, το Ανώτατο Δικαστήριο της Βρετανίας αποφάνθηκε ότι το αίτημά του για αποζημίωση δεν ήταν εκτελεστό και ότι ο Αποστολίδης έπρεπε να καταβάλει το 75% των νομικών δαπανών των Orams, βλ. <http://news.bbc.co.uk/go/pt/fr/-/2/hi/europe/4440983.stm>.

⁹⁷ Συνέντευξη στην Crisis Group, Λευκωσία, Οκτώβριος 2007.

⁹⁸ «Οι αρχές και στις δύο πλευρές του συρματοπλέγματος έχουν χρησιμοποιήσει τα δημογραφικά στοιχεία ως όπλο», Mete Hatay, "Is the Turkish Cypriot Population Shrinking?", International Peace Research Institute, Όσλο, επικείται.

⁹⁹ Η Τουρκοκύπρια δικηγόρος Emine Erk λέει, «Ο Ντενκτάς και [το κόμμα του] χρησιμοποίησαν αυτούς τους εποίκους με τρόπο για τον οποίο ντρεπόμαστε» αλλά ότι, αφότου ανέλαβε την εξουσία, το 2003, η κυβέρνηση Ταλάτ δεν έχει δώσει υπηκοότητα σε νεοαφιχθέντες, επιτρέποντάς τους μόνο να παραμείνουν με άδειες εργασίας ή ως φοιτητές, συνέντευξη στην Crisis Group, Λευκωσία, Οκτώβριος 2007.

¹⁰⁰ Ο μικρότερος αριθμός που ισχυρίζονται οι Ελληνοκύπριοι αντικατοπτρίζεται στο "Report of the Secretary-General", ό.π.. Η υψηλότερη κυβερνητική εκτίμηση προέρχεται από το "Illegal Demographic Changes", στον ιστότοπο www.mfa.gov.cy. Όπως σημειώθηκε παραπάνω, επίσημη τουρκοκυπριακή απογραφή τον Απρίλιο του 2006 μέτρησε 178.000 πολίτες και 70.000 κατοίκους από την ηπειρωτική Τουρκία, εκτός των τουρκικών ενόπλων δυνάμεων.

Hatay εκτιμά ότι οι πλήρως πολιτογραφημένοι «έποικοι» με δικαίωμα ψήφου –συχνά μετανάστες που ζουν στην Κύπρο επί τουλάχιστον μία γενιά– δεν υπερβαίνουν τους 32.000 έως 35.000, στο επίσημο σύνολο 178.000 Τουρκοκυπρίων πολιτών.¹⁰¹

Το Σχέδιο Ανάν προέβλεπε ότι αμφότερες οι πλευρές μπορούσαν να υποβάλουν καταλόγους 45.000 μη ιθαγενών κατοίκων οι οποίοι να περιληφθούν ως πλήρεις πολίτες στα δύο νέα κράτη. Σύμφωνα με τις εδαφικές προσαρμογές του, η πλειονότητα των εκτοπισμένων Ελληνοκυπρίων, περίπου 120.000, θα ήταν σε θέση να επιστρέψουν στις κατοικίες τους υπό ελληνοκυπριακή διοίκηση σε περιοχές υπό πρώην τουρκικό έλεγχο.¹⁰² Ωστόσο, το ένα τέταρτο του τουρκοκυπριακού πληθυσμού, περίπου 42.000, θα αναγκάζονταν να μετακινηθούν για να τους δώσουν τη θέση τους, μερικοί για δεύτερη ή τρίτη φορά από την έναρξη των ταραχών.¹⁰³ Οι Ελληνοκύπριοι έχουν ισχυρό συμφέρον να επιτύχουν γρήγορα γενναϊόδωρη συμφωνία προκειμένου να ανακτήσουν αυτές τις περιοχές, ιδίως την πόλη της Μόρφου, και να παγώσουν τον αριθμό των Τούρκων μεταναστών.

IV. ΑΝΑΔΙΑΤΥΠΩΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΕΡ ΜΙΑΣ ΔΙΕΥΘΕΤΗΣΗΣ

Οι ηγέτες των δύο κυπριακών κοινοτήτων αναγνώρισαν στη Συμφωνία της 8^{ης} Ιουλίου ότι «το στάτους κβο είναι απαράδεκτο, και η παράτασή του θα είχε αρνητικές συνέπειες».¹⁰⁴ Τα δυνητικά οφέλη της επανένωσης, ωστόσο, εξακολουθούν να μην αναγνωρίζονται όπως τους αρμόζει, ιδίως από τους Ελληνοκυπρίους και την Τουρκία. Σχεδόν οποιαδήποτε εύλογη διευθέτηση θα ήταν καλύτερη από το σημερινό αδιέξοδο.¹⁰⁵ Σύμφωνα με έκθεση από τον ελληνοκυπριακό νότο, «μια επανένωση της Κύπρου θα ωφελούσε τις οικονομίες αμφοτέρων των κοινοτήτων οδηγώντας σε μια επιταχυνόμενη οικονομική αύξηση με κινητήρια δύναμη τις επενδύσεις», με υψηλό ρυθμό κάλυψης της διαφοράς στον βορρά, καλή υποστήριξη για τις τιμές των ακινήτων και περαιτέρω σύγκλιση μεταξύ του νότου και της λοιπής ΕΕ.¹⁰⁶

A. ΕΛΛΗΝΟΚΥΠΡΙΑΚΑ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΑ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ

Μια διευθέτηση μετά από διαπραγματεύσεις είναι η μόνη ρεαλιστική επιλογή που διαθέτουν οι Ελληνοκύπριοι για να απομακρύνουν τα τουρκικά στρατεύματα από το νησί και να ανακτήσουν κάποια εδάφη για τα μέλη της κοινότητας που έχασαν τα σπίτια τους. Η προσφορά μεγάλης εδαφικής έκτασης από την τουρκοκυπριακή πλευρά για μια συμβιβαστική λύση εξακολουθεί να βρίσκεται στο τραπέζι, ενδεχομένως όμως όχι για πάντα. Η απόδοση της Μόρφου στο Σχέδιο Ανάν ήταν αμφιλεγόμενη παραχώρηση για τους Τουρκοκυπρίους, οι οποίοι, μετά την απογοήτευση του δημοψηφίσματος του 2004, είναι λιγότερο πρόθυμοι να αποδεχθούν τέτοιους μεγάλης κλίμακας εκτοπισμούς. Η άσπιλη ομορφιά της χερσονήσου της Καρπασίας, η μερική

¹⁰¹ Η έρευνα του Mete Hatay συμπέρανε ότι στους 102.000 επιπλέον προσωρινούς κατοίκους με προέλευση την ηπειρωτική Τουρκία περιλαμβάνονται 16.277 καταγεγραμμένοι εργάτες, 30.000 μη καταγεγραμμένοι εργάτες, κατά μέσο όρο 1.700 τουρίστες, 18.400 φοιτητές πανεπιστημίου, 500 λέκτορες και 35.000 Τούρκοι στρατιώτες μαζί με τις οικογένειές τους. Mete Hatay, “Beyond Numbers”, International Peace Research Institute, Όσλο, 2005.

¹⁰² “Report of the Secretary-General”, ό.π.

¹⁰³ Το μεγαλύτερο μέρος αυτής της πληθυσμιακής μετακίνησης ήταν στην πόλη της Μόρφου, συνέντευξη στην Crisis Group, Τουρκοκύπριος ηγέτης Μεχμέτ Αλί Ταλάτ, Λευκωσία, Οκτώβριος 2007.

¹⁰⁴ Το κείμενο από το Γραφείο Τύπου και Πληροφοριών προσπελάστηκε μέσω του ιστοτόπου www.cyprus.gov.cy.

¹⁰⁵ «Οποσδήποτε έχει λογική το επιχείρημα ότι [οι Ελληνοκύπριοι] θα έπρεπε να συνάψουν συμφωνία ανταλλαγής γης έναντι ειρήνης. Πολλοί Ελληνοκύπριοι δεν θέλουν να απαρνηθούν το κράτος που δημιούργησαν οι ίδιοι για τον εαυτό τους, στο οποίο διαχειρίζονται μόνοι τις υποθέσεις τους. Όμως απεχθάνονται επίσης το γεγονός ότι η αποδοχή ενός τουρκοκυπριακού κράτους θα νομιμοποιούσε συγχρόνως την τουρκική εισβολή. Οι άνθρωποι αισθάνονται όντως μεγάλη πικρία για αυτό που συνέβη», τηλεφωνική συνέντευξη στην Crisis Group, James Ker-Lindsay, Νοέμβριος 2007.

¹⁰⁶ Platis, Orphanides και Mullen, “The Property Regime in a Cyprus Settlement”, ό.π.

μεταβίβαση της οποίας στους Ελληνοκυπρίους ήταν στοιχείο των πρώιμων εκδοχών του Σχεδίου Ανάν, ενδέχεται να χαθεί καθώς Τουρκοκύπριοι εργολάβοι δημιουργούν τετελεσμένα με εξηλεκτρισμό, ξενοδοχεία και μαρίνες. Είναι αβέβαιο για πόσον καιρό θα παραμείνουν ακατοίκητα τα Βαρώσια, που κάποτε ήταν το καλύτερο κυπριακό θέρετρο με αμμουδερές παραλίες, και σήμερα κατέχονται από τον τουρκικό στρατό και διατηρούνται κενά ως διαπραγματευτικό χαρτί.¹⁰⁷ Χρειάζεται πρόοδος σε μια διευθέτηση αν πρόκειται η Βρετανία να εξετάσει το ενδεχόμενο να αναβιώσει την προσφορά που έκανε κατά τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων για το Σχέδιο Ανάν να μειώσει στο ήμισυ την έκταση των κυρίαρχων στρατιωτικών της βάσεων – το 3% του νησιού και τόπο κατοικίας 10.000 Ελληνοκυπρίων.¹⁰⁸

Μια διευθέτηση θα έδινε ώθηση στην οικονομία του νησιού μακροπρόθεσμα, και πιθανώς επίσης βραχυπρόθεσμα εάν η ΕΕ κάνει περισσότερα για να ελαφρύνει το κόστος εξίσωσης του τουρκοκυπριακού βιοτικού επιπέδου με εκείνο των Ελληνοκυπρίων.¹⁰⁹ Οι Ελληνοκύπριοι καλό θα ήταν να ακολουθήσουν την τάση που έχουν δημιουργήσει οι γείτονές τους, όπως η Ελλάδα, η Συρία, η Αίγυπτος, ο Λίβανος, η Ιορδανία, το Ισραήλ και η Παλαιστίνη. Όλοι βαθαίνουν τους επιχειρηματικούς δεσμούς με την Τουρκία, η οποία διαθέτει τη μεγαλύτερη και δυναμικότερη οικονομία στην περιοχή. Η εξομάλυνση της πρόσβασης στην Τουρκία θα πρόσφερε πλεονέκτημα στις σχετικά εξελιγμένες βιομηχανίες υπηρεσιών τους στην εκστρατεία τους να γίνουν αληθινός κόμβος της ανατολικής Μεσογείου.

Οι χρηματοοικονομικές υπηρεσίες των Ελληνοκυπρίων πήγαν καλά στο παρελθόν λόγω των υπεράκτιων θελήτρων τους, όμως ως μέλος της ΕΕ και από την 1^η Ιανουαρίου 2008 και της ευρωζώνης, η περίοδος ελευθερίας τους από τις αντίστοιχες ευθύνες έχει παρέλθει.¹¹⁰ Ο εμπορικός στόλος της Κύπρου, που

κάποτε ήταν τέταρτος σε μέγεθος στον κόσμο, σήμερα είναι ενδέκατος. Ένας κορυφαίος Ελληνοκύπριος επιχειρηματίας πιστεύει ότι η παρακμή οφείλεται στην τουρκική απαγόρευση ελλιμενισμού: «Μακάρι ο λαός μας να υιοθετούσε τη μακροπρόθεσμη οπτική, από οικονομική άποψη, όχι μόνο από άποψη πολιτικής και ασφαλείας. ... [Αλλιώς,] ως μικρό νησί είμαστε καταδικασμένοι. Δεν βλέπουν όλοι πόσο επείγον είναι να λυθεί το πρόβλημα».¹¹¹

Μια διευθέτηση θα έδινε επίσης ώθηση στον τουρισμό, που εμφανίζει πτώση τα τελευταία χρόνια. Μερικές από τις μεγαλύτερες ταξιδιωτικές εταιρείες ήδη θέτουν ως όρο για να λειτουργήσουν στον ελληνοκυπριακό νότο την άδεια να συμπεριλάβουν περιηγήσεις στον βορρά. Μερικοί ισραηλινοί τουριστικοί οργανισμοί μεταφέρουν τους τουρίστες με πούλμαν κατ' ευθείαν στα καζίνα του βορρά από το Αεροδρόμιο της Λάρνακας στον νότο. Ακριβώς όπως επικερδώς έχουν κάνει τα νησιά της Ελλάδας από το 1999, μια επανενωμένη Κύπρος θα μπορούσε να προσελκύσει τους ολοένα ευπορότερους Τούρκους τουρίστες. Οι μονοκοινοτικές στάσεις, από την άλλη πλευρά, μπορούν ενεργά να καταστείλουν το διεθνές ενδιαφέρον. Ολόκληρο το νησί έχασε από την ακύρωση του διεθνούς φεστιβάλ τέχνης Manifesta 6 το 2006, όταν οι Γερμανοί διοργανωτές δεν κατόρθωσαν να αποσπάσουν επίσημη ελληνοκυπριακή υποστήριξη για να το πραγματοποιήσουν και στις δύο πλευρές της Πράσινης Γραμμής.

Νέες ιδέες, και μια πιο κοσμοπολίτικη οπτική, θα βοηθούσαν παρομοίως την Κύπρο να συγκρατήσει τους πιο ταλαντούχους νέους της. Οι Ελληνοκύπριοι μπορεί να απολαμβάνουν την ιδιότητα του μέλους της ΕΕ και να διαθέτουν μερικά από τα κομψότερα εστιατόρια και κάποιες από τις κομψότερες εμπορικές οδούς πολυτελείας στην ανατολική Μεσόγειο, όμως η Ευρώπη είναι μακριά από γεωγραφικής άποψης. Χωρίς νέα ανοίγματα, η χώρα κινδυνεύει να μοιάζει με περιτειχισμένη κοινότητα στη λάθος γειτονιά. Όπως το έθεσε ο πρώην Πρόεδρος Βασιλείου, «το ζήτημα δεν είναι να γίνουμε πλουσιότεροι. Είναι περισσότερο ζήτημα ασφάλειας και εξασφάλισης. Το τίμημα για την Κύπρο [χωρίς μια λύση] θα μπορούσε να είναι ότι οι νεαροί Ελληνοκύπριοι, αν δουν ότι δεν

¹⁰⁷ Μια φινλανδική πρόταση του 2006 να αποκατασταθούν τα Βαρώσια υπό τη διοίκηση του ΟΗΕ, και στη συνέχεια να επιστραφούν στους Ελληνοκυπρίους, απέβη άκαρπη.

¹⁰⁸ Η βρετανική προσφορά απεβίωσε μαζί με το Σχέδιο Ανάν, όμως εάν φαινόταν να επίκειται μια νέα διευθέτηση, το Λονδίνο ενδεχομένως να εξέταζε το ενδεχόμενο να την αναβιώσει, τηλεφωνική συνέντευξη στην Crisis Group, Βρετανός αξιωματούχος, Δεκέμβριος 2007.

¹⁰⁹ Συνέντευξη στην Crisis Group, αξιωματούχος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, Βρυξέλλες, Σεπτέμβριος 2007.

¹¹⁰ «Το να μην έχεις την Τουρκία εχθρική απέναντί σου είναι σημαντικό. Οι επιχειρηματικές ευκαιρίες θα είναι λιγότερες στο μέλλον για την Κύπρο. Δεν μπορούν πλέον να βγάζουν το ψωμί τους ως υπεράκτιος φορολογικός παράδεισος. Ανησυχώ για το ενδεχόμενο μιας κατάστασης σαν της Ταϊβάν. Δεν υπάρχει κόστος για την υφήλιο, αλλά για την

Κύπρο. Είναι η χειρότερη δυνατή συμφωνία ... η ανταλλαγή γης έναντι ειρήνης έχει νόημα αν δεν είναι πρόθυμοι να ζήσουν πραγματικά μαζί με τους Τούρκους», συνέντευξη στην Crisis Group, κορυφαίος Έλληνας εμπειρογνώμονας της εξωτερικής πολιτικής, Αθήνα, Οκτώβριος 2007.

¹¹¹ Συνέντευξη στην Crisis Group, κορυφαίος Ελληνοκύπριος επιχειρηματίας, Λευκωσία, Οκτώβριος 2007.

υπάρχει λύση, ενδέχεται να καταλήξουν να εργάζονται στις Βρυξέλλες ή τη Σκωτία, όχι εδώ».¹¹²

Μια πολιτική που δημιουργεί τριβές και μια ασταθής σχέση με την ισχυρή γείτονα Τουρκία ενδέχεται να θέσει σε κίνδυνο τόσο την ασφάλεια της Κύπρου όσο και τη διεθνή εικόνα της.¹¹³ Οι Ελληνοκύπριοι υποτιμούν την απειλή για την επανένωση και για τη μακροπρόθεσμη ασφάλειά τους εάν οι διαπραγματεύσεις ΕΕ-Τουρκίας μπουκνούν στο ψυγείο, όπως συνέβη πριν μια δεκαετία.¹¹⁴ Η Τουρκία δεν στερείται επιρροής, όπως έχει δείξει η εκστρατεία της κατά της κυπριακής συμμετοχής σε διεθνείς οργανισμούς και συνθήκες,¹¹⁵ και δεν ενεργεί πάντοτε προς το συνετό βέλτιστο συμφέρον της ίδιας όταν αυξάνονται οι εντάσεις γύρω από την Κύπρο.¹¹⁶ Η Ελλάδα υπέφερε απ' αυτό στις δεκαετίες του 1980 και 1990, όταν, ακόμη και ως μέλος της ΕΕ, έφτασε κοντά στον πόλεμο με την Τουρκία σε δύο περιπτώσεις και υπέστη ως αποτέλεσμα απώλειες στον τουρισμό και αλλού.

Όπως συνέβη κατά την εποχή κακών ελληνοτουρκικών σχέσεων στις δεκαετίες του 1980 και 1990, τα μεγαλύτερα κράτη της ΕΕ κρύβουν τις δικές τους αντιτουρκικές θέσεις πίσω από το πρόβλημα της Κύπρου, εκθέτοντας δυνητικά τους Ελληνοκυπρίους

σε υψηλότερα επίπεδα τουρκικής απογοήτευσης. Το ρολόι της ΕΕ μετράει πλέον για την Τουρκία, η οποία έχει μπροστά της εκτενή επανεξέταση από την ΕΕ της προόδου στο ζήτημα της Κύπρου το 2009. Οι Ελληνοκύπριοι θα έπρεπε να προσπαθούν έντονα να φέρουν την Τουρκία πλησιέστερα στην ΕΕ, αφού η δική τους ασφάλεια πιθανότατα θα υποστεί τις μεγαλύτερες επιπτώσεις εάν παγιωθεί μεγαλύτερη αποξένωση ΕΕ-Τουρκίας.

B. ΤΟΥΡΚΟΚΥΠΡΙΑΚΑ ΟΦΕΛΗ

Οι Τουρκοκύπριοι έχουν να κερδίσουν τα περισσότερα από μια διευθέτηση που θα έδινε τέλος στην κατάσταση της διεθνούς εκκρεμότητας που βιώνουν και θα τους εξασφάλιζε τα πλήρη δικαιώματα του πολίτη της ΕΕ. Παρομοίως, η σημερινή τους θέση δεν είναι πιθανό να βελτιωθεί και θα μπορούσαν να περιμένουν ακόμη μεγαλύτερη εξάρτηση από την Τουρκία, βραδύτερη οικονομική ανάπτυξη, απογοήτευση του κοινού, περισσότερη μετανάστευση του προ του 1974 τουρκοκυπριακού πληθυσμού, και μεγαλύτερες πιέσεις να αποδεχθούν μετανάστες από την Τουρκία.

Η κατάσταση του βορρά ως παρία τον έχει εξωθήσει σε υπέρμετρη εξάρτηση από τα οικονομικά οφέλη των καζίνων, τα οποία με τη σειρά τους έχουν προσελκύσει οργανωμένο έγκλημα και ξέπλυμα χρήματος από την Τουρκία και την ευρύτερη περιοχή. Ο νότος του νησιού είναι και αυτός αναμεμιγμένος. Τουρκοκύπριοι επιχειρηματίες έχουν δημιουργήσει πορνεία στη δική τους πλευρά της Πράσινης Γραμμής έξω από τη Λευκωσία, τα οποία εξυπηρετούν Ελληνοκυπρίους με πόρνες από την ανατολική Ευρώπη που έχουν ελάχιστη προστασία. Διπλωμάτες πιστεύουν ότι η κυβέρνηση Ταλάτ προσπαθεί ειλικρινά να καταπολεμήσει την παράνομη μετανάστευση, όμως λόγω ευαισθησιών που αφορούν την αναγνώριση, η ελληνοκυπριακή και η τουρκοκυπριακή αστυνομία δεν συνεργάζονται μεταξύ τους. Ακόμη και ένας τριπλός φόνος έμεινε ανεξιχνίαστος λόγω τέτοιων διενέξεων.¹¹⁷ Ο Τουρκοκύπριος πρώην διαπραγματευτής, Rasit Pertev, είπε ότι «οι Ελληνοκύπριοι δεν συνεργάζονται ...

¹¹² Συνέντευξη στην Crisis Group, Λευκωσία, Οκτώβριος 2007.

¹¹³ «Ένα ανεπίσημο σύνορο με την Τουρκία είναι καταστροφή. Είμαστε ευάλωτοι με τρόπους που δεν έχουμε σκεφτεί. Εν τέλει, η Τουρκία μπορεί να μας κατακτήσει στρατιωτικά, αλλά δεν χρειάζεται να το κάνει. Μπορεί να κάνει τη ζωή μας μαρτύριο, μπορεί να πλήξει τις περιουσίες μας, και να μας αποσταθεροποιήσει. Ο τουρισμός είναι πολύ ευαίσθητος στην ασφάλεια», συνέντευξη στην Crisis Group, κορυφαίος Ελληνοκύπριος επιχειρηματίας, Λευκωσία, Οκτώβριος 2007.

¹¹⁴ «Προσπαθούμε διαρκώς να εξηγήσουμε στην Κύπρο ότι οι δημοσκοπήσεις που δείχνουν χαμηλή υποστήριξη για την ΕΕ στην Τουρκία έχουν νόημα, ότι η Τουρκία θα μπορούσε να αποφασίσει να φύγει από το τραπέζι. Νομίζουν ότι η Ευρώπη θα κρατήσει την Τουρκία αγκιστρωμένη, και ότι απέχουν πολύ από οποιαδήποτε πιθανότητα να συμβεί κάτι τέτοιο», συνέντευξη στην Crisis Group, αξιωματούχος της Επιτροπής της ΕΕ, Κωνσταντινούπολη, Οκτώβριος 2007.

¹¹⁵ Πλήρη κατάλογο των οργανισμών, συνθηκών και άλλων διεθνών διευθετήσεων όπου η Τουρκία εμποδίζει την ελληνοκυπριακή συμμετοχή μπορεί να δει κανείς ακολουθώντας τους συνδέσμους “Foreign Policy” και στη συνέχεια “International Organisations”, στον ιστότοπο www.mfa.gov.cy.

¹¹⁶ «Το ζήτημα της Κύπρου είναι επίσης συναισθηματικό ... μερικές φορές τα συναισθήματα μπορούν να υπερνικήσουν το νου και τη λογική, και να κάνουν κάποιον να αποδεχθεί οποιαδήποτε θυσία», Στρατηγός ε.α. Armağan Kuloğlu, Kıbrıs'ın Stratejik Konumu, Türkiye'nin Politikaları ve AB Giriş Sürecinin Etkileri, Global Strateji Enstitüsü Dergisi, Άγκυρα, καλοκαίρι 2007.

¹¹⁷ Τον Φεβρουάριο του 2005, η έλλειψη αποδεικτικών στοιχείων από την ελληνοκυπριακή αστυνομία οδήγησε τουρκοκυπριακό δικαστήριο να αφήσει ελεύθερους τους οκτώ κύριους Τουρκοκύπριους υπόπτους για το φόνο υπό τύπον εκτέλεσης, τον Ιανουάριο του 2005, ενός Τουρκοκυπρίου επιχειρηματία, της συζύγου του και της δεκαπεντάχρονης κόρης τους στον ελληνοκυπριακό νότο. Οι τουρκοκυπριακές αρχές είχαν αρνηθεί τις αξιώσεις να τους παραδώσουν για να δικαστούν στον νότο, “Murder suspects walk free”, *Cyprus Mail*, 9 Φεβρουαρίου 2005.

ιδίως με την τουρκοκυπριακή αστυνομία. Όμως οι δικαιοδικές μαφίες είναι πολύ οργανωμένες, επιδιδόμενες σε εμπορία ανθρώπων, ναρκωτικά και πορνεία».¹¹⁸

Μια πιο πραγματιστική και συνεργάσιμη ελληνοκυπριακή στάση θα ενίσχυε την αυτοπεποίθηση της τουρκοκυπριακής διοίκησης να διαχειριστεί καλύτερα το περιβάλλον και τη φυσική και ιστορική κληρονομιά του βορρά.¹¹⁹ Οι αρχαιολογικοί χώροι στον βορρά είναι οι πλουσιότεροι του νησιού αλλά δεν μπορούν να προστατευθούν υπό διεθνή επίβλεψη, εν μέρει επειδή οι ελληνοκυπριακές αρχές επιβάλλουν αντίποινα στους αλλοδαπούς πανεπιστημιακούς που εργάζονται σε αυτούς και εν μέρει εξαιτίας της συνεχιζόμενης διένεξης σχετικά με την αναγνώριση των τουρκοκυπριακών πανεπιστημίων. Η τουρκοκυπριακή οικοδομική έκρηξη ελάχιστα ενδιαφέρεται για πολεοδομικά ή άλλα ζητήματα.

Οι Τουρκοκύπριοι δεν θα έπρεπε να θεωρούν δεδομένη τη θέση ηθικής ανωτερότητας που κέρδισαν με τη θετική ψήφο τους για το Σχέδιο Ανάν το 2004. Οι Ελληνοκύπριοι είναι ίσως άδικοι που επιρρίπτουν στην τουρκική πλευρά όλη την ευθύνη για την ακινησία στη διαδικασία της 8^{ης} Ιουλίου, όμως η διαρκής επανάληψη της κατηγορίας διαβρώνει σιγά-σιγά την τουρκοκυπριακή θέση, το ίδιο και οι καθημερινές ελληνοκυπριακές επαφές εντός της ΕΕ.

Γ. ΕΠΑΝΕΝΑΡΞΗ ΤΗΣ ΣΥΓΚΛΙΣΗΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΜΕ ΤΗΝ ΕΕ

Η Τουρκία και η Κύπρος είναι αδιάσπαστα συνδεδεμένες, ένα πραγματικό γεγονός για το οποίο η πρώτη –ενεργώντας συχνά ενάντια στα ίδια της τα βέλτιστα συμφέροντα– έχει καταβάλει υψηλότατο τίμημα καθ' όλη τη διάρκεια της διένεξης για το νησί.¹²⁰ Σήμερα η Κύπρος στέκεται ανάμεσα στην

Τουρκία και τη συνέχιση της σύγκλισής της με την ΕΕ – μια ευρεία διαδικασία με πολλούς ενδιάμεσους σταθμούς που χρονολογείται από τις αρχές της δεκαετίας του 1960. Η Τουρκία χρειάζεται να εργαστεί για μια διευθέτηση του Κυπριακού, καθώς δεν πρόκειται να εισέλθει στην ΕΕ όσο της επιρρίπτεται η ευθύνη για τη διχοτόμηση ενός κράτους-μέλους, την κατοχή μέρους του και την άρνηση να το αναγνωρίσει διπλωματικά.¹²¹ Οι όροι μιας διευθέτησης είναι απίθανο να βελτιωθούν με τον καιρό από την οπτική γωνία της Άγκυρας, αφού οι Ελληνοκύπριοι θα διατηρούν δικαίωμα βέτο για πολλές πτυχές της σχέσης με τις Βρυξέλλες και εν τέλει για την ένταξή της.

Οι στρατιωτικοί και τα συντηρητικά μέλη του τουρκικού κατεστημένου, που ήδη αισθάνονταν ότι το Σχέδιο Ανάν υπερέβαινε τα όρια, θα αναγκαστούν να δεχτούν περισσότερους συμβιβασμούς. Η κυβέρνηση θα χρειαστεί να εξεύρει ευθείς τρόπους να πείσει τους Ελληνοκυπρίους ότι γνήσια επιθυμεί μια διευθέτηση και πρέπει να είναι ευαίσθητη στο γεγονός ότι η γλώσσα της στρατιωτικής απειλής, που χρησιμοποιήθηκε για να αποσπαστούν παραχωρήσεις από τη Συρία το 1998 και από το Ιράκ το 2007, θα δυσχέραινε την επίτευξη συμφωνίας στην Κύπρο ή την Ευρώπη.

Οι Τούρκοι εν γένει θα έπρεπε επίσης να λάβουν περισσότερο υπόψη τους το κόστος που ενέχει για αυτούς το πρόβλημα της Κύπρου, κόστος στο οποίο συμπεριλαμβάνονται από μακρού η διεθνής καλή θέληση και οι ευκαιρίες για ταχύτερη σύγκλιση με την Ευρώπη, αλλά και το βάρος επιδοτήσεων που εκτιμώνται σε 3.000 δολάρια ανά κάτοικο της βόρειας Κύπρου το 2006¹²² και ενδέχεται να αυξηθήκε σημαντικά λόγω των εκεί οικονομικών δυσχερειών το 2007.¹²³

¹¹⁸ Συνέντευξη στην Crisis Group, Βρυξέλλες, Σεπτέμβριος 2007.

¹¹⁹ «Η διοίκηση στη βόρεια Κύπρο είναι πολύ αδύναμη. Δεν σέβεται καν τους δικούς της νόμους», συνέντευξη στην Crisis Group, Ευρωπαϊός διπλωμάτης, Λευκωσία, Οκτώβριος 2007.

¹²⁰ Το 1955 και το 1963, η σύγκρουση μεταξύ των κοινοτήτων για την Κύπρο αποτέλεσε το έναυσμα για καταστροφικές ταραχές με επίσημη υποστήριξη εναντίον μη τουρκικών επιχειρήσεων στην Κωνσταντινούπολη και αργότερα για απελάσεις που απογύμνωσαν την πόλη από την προαιώνια ελληνική της κοινότητα. Η κρίση της Κύπρου προκάλεσε την «επιστολή Τζόνσον» το 1964, όταν ο Πρόεδρος των ΗΠΑ Λίντον Τζόνσον εξόργισε την τουρκική κοινή γνώμη προειδοποιώντας την Άγκυρα να μην χρησιμοποιήσει αμερικανικά όπλα για να προστατεύσει

τους Τουρκοκυπρίους απέναντι στις ελληνικές κινήσεις. Όταν τα γεγονότα της Κύπρου οδήγησαν στην εισβολή του 1974, η Τουρκία υπέστη εμπάργκο όπλων από τις ΗΠΑ και πάγωμα των σχέσεών της με την Ευρώπη.

¹²¹ «Η διαπραγμάτευση με μια χώρα που δεν αναγνωρίζει ένα μέλος της ΕΕ αποτελεί διαστροφή», συνέντευξη στην Crisis Group, Ολλανδός αξιωματούχος, Χάγη, Σεπτέμβριος 2007.

¹²² Ηλεκτρονική αλληλογραφία με την Crisis Group, Fiona Mullen, Sapienta Economics, Δεκέμβριος 2007.

¹²³ Τηλεφωνική συνέντευξη στην Crisis Group, ανώτερος διπλωμάτης που εδρεύει στην Κύπρο, Δεκέμβριος 2007. Τούρκοι αξιωματούχοι ισχυρίζονται ότι η επιδότηση αντισταθμίζεται από το μεγάλο πλεόνασμα του εμπορικού ισοζυγίου με τον βορρά. «Δεν αποτελεί μεγάλο οικονομικό βάρος για την Τουρκία, όπως νομίζουν μερικοί»,

Δ. ΔΙΑΤΗΡΗΣΗ ΤΟΥ ΜΕΡΙΣΜΑΤΟΣ ΕΙΡΗΝΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Η Ελλάδα και η Τουρκία έχουν κάνει πολλά για να ομαλοποιήσουν τη σχέση τους από το 1999 και μετά, όταν οι σεισμοί στην Κωνσταντινούπολη και την Αθήνα δημιούργησαν μια ευκαιρία για ειρηνοποιούς πολιτικούς. Αξιωματούχοι συναντιούνται συχνά πλέον, υπάρχει συνεργασία για τους ενεργειακούς αγωγούς, η Εθνική Τράπεζα της Ελλάδας εξαγόρασε μια μεγάλη τουρκική τράπεζα, οι τουρκικές οικιακές συσκευές έχουν καλές πωλήσεις στην Ελλάδα και οι στρατιωτικοί αρχηγοί των δύο χωρών ανταλλάσσουν επισκέψεις. Η νέα σταθερότητα της σχέσης αποδείχθηκε το 2006 όταν η σύγκρουση μονομαχούντων πολεμικών αεροσκαφών, ελληνικού και τουρκικού, στον διεθνή εναέριο χώρο της Περιοχής Πληροφοριών Πτήσεων (FIR) Αθηνών κατέληξε στο θάνατο ενός Έλληνα πιλότου αλλά όχι σε δριμεία κρίση.

Κανείς δεν μπορεί να διατυπώσει καλύτερα απ' ό,τι η Ελλάδα τους κινδύνους που διατρέχουν η Κύπρος και η Τουρκία ακολουθώντας τον ίδιο δρόμο του αμοιβαίου ανταγωνισμού που χαρακτήριζε τις ελληνοτουρκικές σχέσεις στα τέλη των δεκαετιών του 1980 και 1990. Σαν την κυβέρνηση του αποθανόντος Πρωθυπουργού Ανδρέα Παπανδρέου, ο Πρόεδρος της Κύπρου Τάσος Παπαδόπουλος μπαίνει σε πειρασμό σε κάθε ευκαιρία να στερήσει από την Τουρκία τους χρηματικούς πόρους και τα προνόμια της ΕΕ. Αυτό δεν κατορθώνει τίποτε άλλο παρά να σκληραίνει τις τουρκικές στάσεις και θέτει σε αμφισβήτηση την ειλικρίνεια του δεδηλωμένου στόχου των Ελληνοκυπρίων αξιωματούχων να δουν την Τουρκία στην ΕΕ.¹²⁴ Η ελληνική εμπειρία υπογραμμίζει το γεγονός ότι η πρόοδος με την Τουρκία σε ζητήματα ασφαλείας και άλλα απαιτεί έναν θετικό κύκλο σύγκλισης ΕΕ-Τουρκίας.¹²⁵

Τα γεγονότα στην Κύπρο, ωστόσο, μπορούν ακόμη να θέσουν σε κίνδυνο την ύφεση της Ελλάδας με την Τουρκία. Το πρόβλημα δεν είναι απλώς η διπλωματική αβεβαιότητα της ζωής στο πλευρό μιας Τουρκίας που δεν είναι σε θέση να σημειώσει πρόοδο στις διαπραγματεύσεις της με την ΕΕ. Όταν η Τουρκία και η Κύπρος άρχισαν να φιλονικούν για τα χωρικά ύδατα και τα δικαιώματα αναζήτησης

πετρελαίου στις αρχές του 2007, υπήρξε αιφνίδια αύξηση του αριθμού των τουρκικών στρατιωτικών υπερπτήσεις που αμφισβητούσαν τις ελληνικές αξιώσεις στον εναέριο χώρο του Αιγαίου.¹²⁶

Η επίλυση του προβλήματος της Κύπρου είναι πιθανότατα ο καλύτερος τρόπος για να επανέλθει στην πορεία της η σχέση ΕΕ-Τουρκίας. Θα δημιουργούσε επίσης νέα τουρκική καλή θέληση για την επίλυση διαφωνιών με την Ελλάδα για την υφαλοκρηπίδα και τον εναέριο χώρο, στα οποία δεν έχει σημειωθεί μεγάλη πρόοδος παρά τους 50 γύρους «διερευνητικών συνομιλιών» μεταξύ ανώτερων αξιωματούχων των υπουργείων εξωτερικών από το 2002.¹²⁷ «Υποστηρίζουμε έντονα την Τουρκία στην Ευρώπη. Αν κάποια μέρα γίνουν μέλος, αυτά τα προβλήματα δεν θα υφίστανται», είπε ένας Έλληνας αξιωματούχος, συγκρίνοντας το στόχο με εκείνον της παγίωσης της ειρήνης μεταξύ Γαλλίας και Γερμανίας μέσω της ΕΕ. «Όμως μερικές φορές έχουμε την εντύπωση ότι δίνουμε το χέρι και διακινδυνεύουμε να μείνουμε χωρίς δάχτυλα.»¹²⁸

Ε. ΑΦΑΙΡΕΣΗ ΤΟΥ ΚΥΠΡΙΑΚΟΥ ΕΜΠΟΔΙΟΥ ΑΠΟ ΤΑ ΓΡΑΝΑΖΙΑ ΤΗΣ ΕΕ

Οι επιπτώσεις του προβλήματος της Κύπρου μετακινούνται από την περιφέρεια της ευρωπαϊκής πολιτικής συνειδητότητας προς την κεντρική σκηνή, τουλάχιστον όσον αφορά την Ευρωπαϊκή Επιτροπή.¹²⁹

¹²⁶ Τα ελληνοτουρκικά εναέρια παιχνίδια επικράτησης αναστέλλονται από τις 15 Ιουλίου μέχρι τις 15 Σεπτεμβρίου κάθε χρόνο για να αποφευχθεί η διατάραξη της τουριστικής περιόδου. Τον Ιανουάριο-Ιούνιο 2007, η Ελλάδα μέτρησε 816 τουρκικές παραβιάσεις τού κατ' αυτήν ελληνικού εναέριου χώρου, το 60% των οποίων ενός του διεθνώς αναγνωρισμένου ορίου των έξι μιλίων. Το αντίστοιχο ποσοστό το 2006 ήταν 40%. Συνέντευξη στην Crisis Group, Έλληνας αξιωματούχος, Αθήνα, Οκτώβριος 2007.

¹²⁷ Στα προβλήματα αυτά περιλαμβάνονται: η ιστορική ελληνική διεκδίκηση εναέριου χώρου δέκα μιλίων από τις ακτές αντί των συνηθισμένων έξι· η ανακοίνωση της Τουρκίας ότι οποιαδήποτε επέκταση από την Ελλάδα των χωρικών υδάτων της στα δώδεκα μίλια θα αποτελούσε λόγο κήρυξης πολέμου, αφού τα πολυάριθμα νησιά της χώρας θα μετέτρεπαν το Αιγαίο σε ελληνική λίμνη· μια διένεξη για τα δικαιώματα στην υφαλοκρηπίδα στο ανοιχτό Αιγαίο· διαφωνίες για τις ιδιότητες της διεθνούς Περιοχής Πληροφοριών Πτήσεων (FIR) πάνω από το Αιγαίο, στην οποία η Τουρκία ισχυρίζεται ότι έχει το δικαίωμα να εισέρχεται χωρίς προηγούμενη ειδοποίηση· και η διεκδίκηση «γκρίζων ζωνών» από την Τουρκία οι οποίες φαίνεται να διευρύνουν την επικράτεια της σε βάρος της Ελλάδας.

¹²⁸ Συνέντευξη στην Crisis Group, Αθήνα, Οκτώβριος 2007.

¹²⁹ Η ανησυχία στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή για το αυξανόμενο κόστος της σύγκρουσης της Κύπρου προκάλεσε τον

τηλεφωνική συνέντευξη στην Crisis Group, Τούρκος διπλωμάτης, Δεκέμβριος 2007.

¹²⁴ «Θα θέλαμε να δούμε την Τουρκία στην ΕΕ, υπό τον όρο ότι η Τουρκία θα εκπληρώσει όλες τις υποχρεώσεις της», συνέντευξη στην Crisis Group, Ελληνοκύπριος διαπραγματευτής Τάσος Τζιωνής, Λευκωσία, Οκτώβριος 2007.

¹²⁵ Βλ. Crisis Group Europe Report Ν°184, *Turkey and Europe: The Way Ahead*, 17 Αυγούστου 2007.

Περισσότεροι παράγοντες έξω από την Επιτροπή θα έπρεπε να δώσουν σημασία στους λόγους. Το 2004, όταν το Σχέδιο Ανάν έμοιαζε έτοιμο να γίνει αποδεκτό από όλους, οι σχέσεις μεταξύ Κύπρου, Τουρκίας και ΕΕ σχημάτιζαν έναν θετικό κύκλο. Σήμερα έχουν γίνει φαύλος κύκλος.¹³⁰

Το ενδιαφέρον της ΕΕ για την εξεύρεση μιας φόρμουλας για να επανενωθεί η Κύπρος είναι ζωτικής σημασίας, όχι μόνο για τα ευθέως εμπλεκόμενα μέρη, αλλά και για την ίδια της την ομαλή λειτουργία.¹³¹ Οι θεσμοί και οι πολιτικές της ΕΕ αποτελούν ξανά και ξανά πεδίο μάχης μεταξύ Λευκωσίας και Άγκυρας. Οι Ελληνοκύπριοι έχουν πολλά χαρτιά στα χέρια τους: είναι καλά οργανωμένοι, βρίσκονται ήδη εντός της ΕΕ και είναι αρκετά πλούσιοι ώστε μπόκαν εύκολα στη ζώνη του ευρώ την 1^η Ιανουαρίου 2008.¹³² «Η Κύπρος εξελίσσεται σε μέλος που το απασχολεί ένα και μόνο

Οκτώβριο του 2007 διάσκεψη μεταξύ αξιωματούχων της ΕΕ και του ΟΗΕ στις Βρυξέλλες, στην οποία αναζητήθηκαν τρόποι με τους οποίους οι κανόνες της ΕΕ θα μπορούσαν να εφαρμόζονται εξίσου στο νησί.

¹³⁰ «Η ανία της ΕΕ σημαίνει ότι η Κύπρος τη βγάζει καθαρή. Κανείς δεν διατυπώνει ρητά το κόστος μιας αποτυχίας στην Κύπρο», συνέντευξη στην Crisis Group, πρόσβης της ΕΕ, Παρίσι, Σεπτέμβριος 2007. Ο Raşit Pertev, Τουρκοκύπριος πρώην επικεφαλής διαπραγματευτής, πιστεύει ότι η ΕΕ «νομίζει ότι μπορεί να ζήσει με το πρόβλημα της Κύπρου. Είναι απλώς ένας παράγοντας ενόχλησης», συνέντευξη στην Crisis Group, Βρυξέλλες, Σεπτέμβριος 2007. Ακόμη και μέσα στην ΕΕ, αξιωματούχοι λένε ότι θεμελιώδη προβλήματα μπορούν να μην προκαλούν ενδιαφέρον. «Όταν έθεσα σε επιτροπή της ΕΕ το ζήτημα του μπλοκαρίσματος από τους Ελληνοκυπρίους ενός πακέτου της ΕΕ που θα έφερνε σχολικά βιβλία [απαλλαγμένα από μεροληψία] σε αμφότερες τις πλευρές, κανείς δεν μου έκανε καν μια ερώτηση», συνέντευξη στην Crisis Group, Λευκωσία, Οκτώβριος 2007.

¹³¹ Μια ενωμένη Κύπρος πιθανότατα δεν θα ήταν σε θέση να ασκήσει βέτο σε ένα μέτρο εκτός αν συμφωνούσαν και οι δύο κοινότητες. «Μια διχοτόμηση μπορεί να ήταν καλή για τους Ελληνοκυπρίους ή για τους Τουρκοκυπρίους, όμως η ίδια η ΕΕ έχει πολύ έντονο ίδιο συμφέρον στην επανένωση. Δεν μας ενδιαφέρουν οι όροι. Είτε οι Τουρκοκύπριοι ενταχθούν αργότερα, ως παράλληλη κυπριακή κυβέρνηση, παίρνοντας θέση πλάι στους Ελληνοκυπρίους στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, είτε παραμένουν μια μαύρη τρύπα, οτιδήποτε από τα δύο θα είναι πολύ κακή είδηση», συνέντευξη στην Crisis Group, αξιωματούχος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, Σεπτέμβριος 2007.

¹³² Η Κύπρος ψήφισε αντίθετα στο ίδιο της το χρηματοοικονομικό συμφέρον προκειμένου να υποστηρίξει τα κράτη που έκρινε πιο επιβλητικά στο ζήτημα της Κύπρου όταν υπήρξε ισοψηφία στην ΕΕ για ένα μέτρο αντι-ντάμπινγκ για τα κινεζικά παπούτσια το 2006, συνέντευξη στην Crisis Group, διεθνής αξιωματούχος, Λευκωσία, Οκτώβριος 2007.

ζήτημα. Βλέπουν τους εαυτούς τους σε μια υπαρξιακή πάλη· για τέτοιους ανθρώπους, όλες οι απαντήσεις είναι εύκολες ... έτσι τα πάντα μπλοκάρονται, ακόμη και στο Κοσσυφοπέδιο και το Αφγανιστάν. Ζωές πολιτών της ΕΕ τίθενται σε κίνδυνο», παραπονέθηκε ένας αξιωματούχος.¹³³ Σύμπτωμα αποτελεί το γεγονός ότι, καθώς η ΕΕ αγωνίζεται να εξεύρει συναίνεση στο ζήτημα του Κοσσυφοπεδίου, η Κύπρος –που ανησυχεί μήπως οι Τουρκοκύπριοι αποκτήσουν τα ίδια δικαιώματα όπως οι Κοσοβάρη– είναι εκείνη που έχει αναδυθεί ως ο πλέον αδιάλλακτος αντίπαλος της ανεξαρτησίας. Την ίδια στιγμή, η Τουρκία χρησιμοποιεί κάθε δυνατό μοχλό ως μέλος του NATO για να ασκήσει πίεση στην Κύπρο, που δεν αποτελεί μέρος εκείνης της συμμαχίας. Οι διαξιφισμοί έχουν παρεμποδίσει το NATO να προστατεύσει αστυνομικά προγράμματα της ΕΕ στο Αφγανιστάν και το Κοσσυφοπέδιο και έχουν μπλοκάρει τον επίσημο στρατηγικό του διάλογο με την ΕΕ.¹³⁴ Το πρόβλημα της Κύπρου θα μπορούσε ακόμη και να καθυστερήσει την επιστροφή της Γαλλίας στη στρατιωτική πτέρυγα του NATO, αφού ο όρος της Γαλλίας είναι μια βαθύτερη σχέση ΕΕ-NATO.

Τα συμφέροντα ενεργειακής ασφάλειας της ΕΕ τίθενται και αυτά σε κάποιον κίνδυνο, δεδομένης της θέσης της Τουρκίας πάνω στις εναλλακτικές, μη ελεγχόμενες από τη Ρωσία, διαδρομές των αγωγών προς την Ευρώπη. Αυτό συμβαίνει επειδή η Κύπρος μπλόκαρε το ενεργειακό μέρος των διαπραγματεύσεων της Τουρκίας με την ΕΕ σε μια διένεξη του 2007 για τα δικαιώματα γεώτρησης μακριά από τις ακτές οποιουδήποτε κράτους στη Μεσόγειο, όπου είναι αμφίβολο αν υπάρχει καν πετρέλαιο.¹³⁵ «Τους λέμε, δεν υπάρχει κεκτημένο [δίκαιο της ΕΕ] για αυτό το ζήτημα, δεν υπάρχει σύνδεση, δεν θα έπρεπε να το κάνετε αυτό. Δεν ακούν. Και δεν θα σταματήσουν μέχρι να τους πιέσουν η Γαλλία και η Γερμανία.

¹³³ Συνέντευξη στην Crisis Group, αξιωματούχος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, Κωνσταντινούπολη, Οκτώβριος 2007.

¹³⁴ Βλ. Crisis Group Report, *Turkey and Europe*, ό.π.

¹³⁵ Οι Ελληνοκύπριοι ετοίμασαν το 2007 έναν γύρο υποβολής προσφορών για «οικόπεδα» (μπλοκ) αναζήτησης πετρελαίου στη ζώνη της Μεσογείου που διεκδικεί, και συμφώνησε σύνορα νοτίως του νησιού με την Αίγυπτο και τον Λίβανο, αξιώνοντας έτσι το δικαίωμα να ενεργεί για ολόκληρο το νησί. Η Τουρκία προέβαλε αμφισβήτηση για λόγους αρχής, αξιώνοντας υποθαλάσσια δικαιώματα που αλληλεπικαλύπτονται ελαφρώς με μερικά από αυτά τα μπλοκ. Η πολυεθνική BP, που δραστηριοποιείται στην Αίγυπτο, δεν υπέβαλε προσφορά, διότι θεωρούσε ότι η γεωλογική σύσταση δεν υποσχόταν πολλά, συνέντευξη στην Crisis Group, αξιωματούχοι της BP, Λονδίνο, Σεπτέμβριος 2007.

Όμως η Γαλλία ευχαρίστως κρύβει [την αντίθεσή της στην αίτηση ένταξης της Τουρκίας] πίσω από την Κύπρο», είπε ένας Ευρωπαίος αξιωματούχος.¹³⁶

Μια λύση του προβλήματος της Κύπρου θα βοηθούσε τις προσπάθειες της ΕΕ να καταπολεμήσει το ξέπλυμα χρημάτων και την εμπορία ανθρώπων και να διευκολύνει την ασφάλεια του ελέγχου εναέριας κυκλοφορίας, ζητήματα που όλα τους σήμερα διακυβεύονται από την απροθυμία Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων να συνεργαστούν ή να αναγνωρίσουν οι μεν τους θεσμούς των δε. Η ελληνοκυπριακή κυβέρνηση δεν επιθυμεί να εδραιώσει ένα σκληρό σύνορο στην Πράσινη Γραμμή, το οποίο πιστεύει ότι θα αντέβαινε στο στόχο της για πλήρη επανένωση, όμως έθεσε υπό κράτηση 5.191 παράνομους μετανάστες το 2005 και 3.796 το 2006, οι περισσότεροι από τους οποίους προέρχονταν από την Τουρκία. Η ΕΕ βρίσκει αυτόν τον αριθμό «ανησυχητικά υψηλό» και έχει επικρίνει τη Λευκωσία για το ότι δεν αγοράζει εξοπλισμό παρακολούθησης ή δεν αυξάνει τους υπαλλήλους της κατά της μετανάστευσης.¹³⁷

V. Η ΔΙΟΛΙΣΘΗΣΗ ΠΡΟΣ ΤΗ ΔΙΧΟΤΟΜΗΣΗ

Η κατάρρευση της υπό τη μεσολάβηση του ΟΗΕ ειρηνευτικής διαδικασίας μετά το 2004 είχε κάποια χαρακτηριστικά «βελούδινου διαζυγίου»,¹³⁸ ενός είδους για το οποίο από μακρού ενδιαφέρονται ορισμένοι Τουρκοκύπριοι. Οι πολιτικές θέσεις των δύο πλευρών βρίσκονται σε αποκλίνουσα πορεία. Η Ελληνοκύπρια Υπουργός Εξωτερικών Ερατώ Κοζάκου-Μαρκουλή διαμαρτύρεται ότι τα λόγια Τουρκοκυπρίων και Τούρκων για μια «νέα σύμπραξη βασισμένη στη διζωνικότητα και την πολιτική ισότητα» δεν περιέχει «λέξη για επανένωση· πουθενά δεν υπάρχει η λέξη ομοσπονδία».¹³⁹ Τούρκοι αξιωματούχοι λένε ότι τονίζουν τη «σύμπραξη» έναντι της «ομοσπονδίας» για να υπογραμμίσουν το όραμά τους για μια ομοσπονδιακή λύση που θα βασιζόταν σε δύο διακριτά κράτη. Ελληνοκύπριοι αξιωματούχοι, ωστόσο, λένε τώρα ότι θέλουν επανένωση με μία και μόνη κυβέρνηση, όχι μέσω δύο τέτοιων κρατών.¹⁴⁰ Τα γεγονότα του 2004 αποδεικνύονται, όπως προέβλεψε ο Κόφι Ανάν, κατακλυσμιαία. Η ένταξη των Ελληνοκυπρίων στην ΕΕ και η αποτυχία του Σχεδίου Ανάν καθιστούν μονιμότερες διάφορες πτυχές της ντε φάκτο διχοτόμησης του νησιού.

A. ΑΝΟΙΚΤΑ ΣΥΝΟΡΑ, ΚΛΕΙΣΤΑ ΜΥΑΛΑ

Όταν η τουρκοκυπριακή πλευρά άνοιξε μονομερώς τα σύνορα τον Απρίλιο του 2003, μια πλημμυρίδα ανθρώπων τα διέσχισε και προς τις δύο κατευθύνσεις, όμως έκτοτε οι αριθμοί έχουν μειωθεί πάρα πολύ, σχεδόν στο μισό από τον Μάιο του 2006 μέχρι τον Απρίλιο του 2007.¹⁴¹ Έρευνα του ΟΗΕ έδειξε ότι ενώ το 30% των Τουρκοκυπρίων διασχίζουν τα σύνορα σχετικά τακτικά, κυρίως για ψώνια ή για να «χαρούν την ύπαιθρο», η πλειονότητα των

¹³⁶ Συνέντευξη στην Crisis Group, αξιωματούχος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, Βρυξέλλες, Σεπτέμβριος 2007.

¹³⁷ “Communication from the Commission: Annual Report on the implementation of Council Regulation (EC) 866/2004”, Βρυξέλλες, 20 Σεπτεμβρίου 2007.

¹³⁸ «Βελούδινο διαζύγιο» είναι ο όρος που χρησιμοποιήθηκε για να περιγραφεί η κατόπιν διαπραγματεύσεων διάλυση της Τσεχοσλοβακίας στη δεκαετία του 1990.

¹³⁹ Συνέντευξη στην Crisis Group, Λευκωσία, Οκτώβριος 2007.

¹⁴⁰ Συνέντευξη στην Crisis Group, Ελληνοκύπριος αξιωματούχος, Βρυξέλλες, Δεκέμβριος 2007.

¹⁴¹ Ο αριθμός των 88.945 Ελληνοκυπρίων που εισήλθαν στον βορρά τον Μάιο του 2006 μειώθηκε σε 56.417 τον Απρίλιο του 2007. Οι Τουρκοκύπριοι που πέρασαν στον νότο μειώθηκαν από 166.285 σε 84.719 κατά το ίδιο διάστημα. Οι διαβάσεις οχημάτων, ωστόσο, μειώθηκαν μόλις κατά περίπου 10% κατά τη διάρκεια του έτους για αμφότερες τις κοινότητες. “Communication from the Commission”, ό.π.

Ελληνοκυπρίων δεν τα έχουν διασχίσει ποτέ, και η πλειονότητα των Τουρκοκυπρίων δεν τα διασχίζουν πλέον. Στην ελληνοκυπριακή πλευρά, το 88% λένε ότι πλέον δεν πηγαίνουν ποτέ στον βορρά.¹⁴² Οι λοιπές διακοινοτικές επαφές έχουν και αυτές μαραζώσει. Η Τουρκοκύπρια δικηγόρος Emine Erk, κορυφαία ειρηνίστρια μέχρι το δημοψήφισμα του 2004, λέει ότι οι συναντήσεις με Ελληνοκυπρίους είναι πλέον σπάνιες και μη παραγωγικές. Εκτιμά ότι, ενώ 8.000-9.000 Τουρκοκύπριοι αναλάμβαναν ημερήσια εργασία στον νότο πριν λίγα χρόνια, λιγότεροι από 5.000 το κάνουν σήμερα. «Ήταν πολύ συναρπαστική η ανάβαση της ανηφόρας. Είναι τρομακτική η πορεία στον κατήφορο. Το συνολικό κλίμα μεταξύ των απλών ανθρώπων, των νέων, όλο χειροτερεύει. Η επιδείνωση έρχεται από τα πάνω προς τα κάτω – οι ηγέτες δεν πίνουν καφέ [μαζί], μόνο κάνουν σκληρές δηλώσεις».¹⁴³

Στη θεωρία, το 83% των Ελληνοκυπρίων και το 65% των Τουρκοκυπρίων θεωρούν ότι είναι απαραίτητες περισσότερες διακοινοτικές επαφές και λένε ότι θα ήθελαν να δουν προγράμματα προσέγγισης, κοινές τηλεοπτικές εκπομπές και δικοινοτικούς ιστοτόπους. Όμως στην πράξη πολύ λιγότερα συμβαίνουν. Περίπου το 90% των Τουρκοκυπρίων και το 87% των Ελληνοκυπρίων λένε ότι δεν έχουν καμία απολύτως επαφή με την άλλη κοινότητα.¹⁴⁴ Η ετοιμότητα συνύπαρξης αναφέρεται ότι μειώθηκε σε αμφότερες τις κοινότητες κατά το έτος μέχρι τον Μάιο του 2006, ραγδαία στην τουρκοκυπριακή πλευρά.¹⁴⁵

Ένα φωτεινό σημείο είναι ότι οικονομολόγοι εκτιμούν ανεπίσημα ότι αμφότερες οι πλευρές δαπανούν ίσως 10 εκατομμύρια λίρες ετησίως στη

ζώνη της άλλης πλευράς, οι Τουρκοκύπριοι κυρίως για ψώνια, οι Ελληνοκύπριοι κυρίως για τυχερά παιχνίδια και διασκέδαση. Όμως διεθνείς αξιωματούχοι σημειώνουν ότι το μόνο ζήτημα στο πρόσφατο παρελθόν στο οποίο Ελληνοκύπριοι και Τουρκοκύπριοι συνεργάστηκαν χωρίς τριβές ή ξένη διαμεσολάβηση ήταν η κατασκευή του νέου σημείου διάβασης στον Άγιο Δομέτιο / Metehan, όπου τα αυτοκίνητα διασχίζουν πλέον κάτι που έχει ακριβώς την όψη διεθνούς συνόρου.

Αν και το 25% των Ελληνοκυπρίων εξακολουθούν ίσως να ευνοούν μια δικοινοτική λύση, μια Ελληνοκύπρια ειρηνίστρια λέει ότι η σταθερή αντίθεση σε μια τέτοια λύση βρίσκεται στο 30% και ανέρχεται.¹⁴⁶ Δεν είναι σαφές κατά πόσον οι απλοί άνθρωποι σε οποιαδήποτε πλευρά θέλουν πράγματι να ζήσουν μαζί.¹⁴⁷ Περίπου το 70% των Τουρκοκυπρίων και το 57% των Ελληνοκυπρίων λέγεται ότι πιστεύουν πως δεν θα υπάρξει διευθέτηση στο προβλέψιμο μέλλον. Ένας Τουρκοκύπριος πρώην διαπραγματευτής είπε ότι:

Ξεκινήσαμε τις συνομιλίες χίλιες φορές. Χρησιμοποιήσαμε συνομιλίες εκ του σύνεγγυς, απ' ευθείας συνομιλίες, όλες τις μεθόδους. Απλούστατα υπάρχει σοβαρότατη έλλειψη πολιτικής βούλησης. Τι θέλει πραγματικά η κάθε πλευρά; [Όχι μια πραγματική λύση αλλά] την καλύτερη εναλλακτική αντί μιας διευθέτησης με διαπραγματεύσεις. Μπορεί η υφήλιος να δημιουργήσει το πραγματικό κίνητρο; Πώς; Ήδη έχουν προσφέρει στην ελληνική πλευρά τα πάντα.¹⁴⁸

Ένας Ελληνοκύπριος πρώην διαπραγματευτής εξέφρασε παρόμοια απογοήτευση:

Είχαμε διάφορους πολιτικούς που αποδείχθηκαν πρωταθλητές ... στο να οδηγήσουν το λαό σε ληθαργική κατάσταση, με μια σειρά μονότονων, χωρίς νόημα, χλιαρών, ξεθωριασμένων, «πατριωτικών» φράσεων για αντίσταση, προπύργια, οχυρά και πάλη. Κι ο λαός αποδείχθηκε επίσης πρωταθλητής στο να καταπίνει τα παραπάνω κηρύγματα όσο η ευνοιοκρατία, οι δωροδοκίες και τα οφέλη από την εξουσία ήταν με το μέρος του. ... Γίνεται

¹⁴² Στην ελληνοκυπριακή πλευρά, μόλις το 7% τα διασχίζουν περιστασιακά και το 1% συχνά, το 39% δεν τα έχουν διασχίσει ποτέ, ενώ το 49% τα διέσχισαν μία φορά ή λίγες φορές στο παρελθόν αλλά όχι πλέον. Στην τουρκοκυπριακή πλευρά, μόλις το 28% δεν τα έχουν διασχίσει ποτέ, το 27% τα διέσχισαν μία φορά ή λίγες φορές στο παρελθόν αλλά όχι πλέον, UNFICYP, ό.π.

¹⁴³ Συνέντευξη στην Crisis Group, Λευκωσία, Οκτώβριος 2007.

¹⁴⁴ UNFICYP, ό.π.

¹⁴⁵ Δημοσκόπηση του Αλέξανδρου Λόρδου διαπίστωσε ότι ο αριθμός των Ελληνοκυπρίων που είναι πρόθυμοι να ζήσουν υπό τουρκοκυπριακή διοίκηση είχε μειωθεί από το 29% στο 26%. Ο αριθμός των Τουρκοκυπρίων έτοιμων να ζήσουν υπό ελληνοκυπριακή διοίκηση μειώθηκε από το 30% στο 10%. Άλλοι δείκτες που μειώθηκαν μετρούσαν την ετοιμότητα να ζήσει κανείς δίπλα σε μέλος της άλλης κοινότητας, ή να δεχτεί γάμο συγγενικού του προσώπου με μέλος της άλλης κοινότητας. Friends of Cyprus report, τεύχος 49, φθινόπωρο 2006.

¹⁴⁶ Συνέντευξη στην Crisis Group, Γιούλη Τάκη, Λευκωσία, 8 Οκτωβρίου 2007.

¹⁴⁷ Σε διεθνή συνάντηση στην Αθήνα τον Μάρτιο του 2007, μια δωδεκάδα ειδικών από την Τουρκία και την Ελλάδα, χωρίς παρουσία Κυπρίων, ήταν ομόφωνοι ότι δεν υπήρχε λαϊκή βούληση για κάτι τέτοιο.

¹⁴⁸ Συνέντευξη στην Crisis Group, Τουρκοκύπριος πρώην διαπραγματευτής Osman Ertuğ, Λευκωσία, Οκτώβριος 2007.

πραγματικά τραγικό όταν σκεφτεί κανείς προσεκτικά πού καταλήξαμε, με το να απορρίψουμε με τα χρόνια επτά πρωτοβουλίες για την Κύπρο. ... Δεν συνειδητοποιούμε ότι στεκόμαστε μπροστά στην «Αίθουσα του Θανάτου», μπροστά στη διχοτόμηση.¹⁴⁹

B. Η ΜΑΓΕΙΑ ΤΗΣ ΕΕ ΑΣΤΟΧΕΙ

Όταν ο πρώην Πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας Βασιλείου υπέβαλε αίτηση για ένταξη στην ΕΕ το 1990, θεωρούσε ότι η μαγεία της διεύρυνσης, της ελεύθερης μετακίνησης και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ήταν ο καλύτερος τρόπος να επουλωθούν οι διαιρέσεις του νησιού και να απομακρυνθούν τα τουρκικά στρατεύματα από τον βορρά.¹⁵⁰ Η ΕΕ συμβάλλει στην εξομάλυνση ορισμένων τομέων που ήταν πηγή πεισματικών διαφωνιών στο παρελθόν.¹⁵¹ Οι κανόνες της σημαίνουν ότι οι ταξιδιώτες από την ΕΕ –και, στην πράξη, από τις λοιπές εθνικότητες που δεν χρειάζονται βίζα για την Κύπρο– μπορούν να επισκέπτονται νόμιμα και ελεύθερα τον νότο ακόμη και αν χρησιμοποιήσουν τον Αερολιμένα Ερτζάν (Τύμπου) στον βορρά.¹⁵² Μερικοί Ελληνοκύπριοι μάλιστα χρησιμοποιούν εκείνον τον αερολιμένα για να μεταβαίνουν στην Τουρκία. Η υιοθέτηση του ευρώ από τους Ελληνοκυπρίους ενδέχεται να εξαλείψει την ανάγκη για ένα ολόκληρο τμήμα του Σχεδίου Ανάν που αφορούσε χωριστές κεντρικές

τράπεζες. Μια υφέρπουσα ντε φάκτο εναρμόνιση της λιανικής πώλησης έχει εξισώσει τις τιμές σε αμφοτέρως τις πλευρές της Πράσινης Γραμμής.

Όμως δεν πηγαίνουν όλα καλά. Πολλά προγράμματα που ευνοεί η ΕΕ σκοντάφτουν στην άρνηση των Ελληνοκυπρίων να παραδεχτούν την ύπαρξη των μετά το 1974 τουρκοκυπριακών θεσμών και στην παράλληλη επιμονή των Τουρκοκυπρίων για αυτήν την παραδοχή. Αντί να βλέπουμε τον πολλαπλασιασμό των κυανών πινακίδων έργων της ΕΕ στον βορρά για να υπενθυμίζουν στους Τουρκοκυπρίους τη νέα τους ιδιότητα ως πολιτών της ΕΕ, αμφοτέρως οι κοινότητες και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εκφράζουν απόγνωση.¹⁵³ Τα τουρκοκυπριακά πανεπιστήμια βρίσκονται σε έδαφος της ΕΕ αλλά δεν μπορούν να συμμετάσχουν σε προγράμματα της ΕΕ.

Το εμπόριο είναι ένας από τους πλέον διαφιλονικούμενους τομείς. Οι εμπορικές ανταλλαγές μεταξύ των Τουρκοκυπρίων και της υπόλοιπης υφηλίου δεν υπόκεινται σε κανένα εμπάργκο του ΟΗΕ ή άλλο διεθνές εμπάργκο, όμως το 1994 το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο αποδέχθηκε μια ελληνοκυπριακή προσφυγή που απέκλεισε τη χρήση από τους Τουρκοκυπρίους εξαγωγείς τών προ του 1974 κυπριακών πιστοποιητικών προέλευσης ή υγείας για προνομιακό εμπόριο με την ΕΕ.¹⁵⁴ Το 2004, αφότου οι Τουρκοκύπριοι αποδέχθηκαν το Σχέδιο Ανάν και οι Ελληνοκύπριοι το απέρριψαν, οι Βρυξέλλες δεσμεύτηκαν να θεσπίσουν Κανονισμό για το Απ' Ευθείας Εμπόριο για να επιτραπεί η επανάληψη αδασολόγητων τουρκοκυπριακών εξαγωγών προς την ΕΕ αλλά οι ελληνοκυπριακές αρνήσεις ανάγκασαν την ΕΕ να αθετήσει την υπόσχεσή της. Οι Τουρκοκύπριοι ζουν μέσα στα σύνορα της ΕΕ, αλλά το έδαφός τους παραμένει εκτός του νομικού και τελωνειακού της χώρου.

¹⁴⁹ Πρώην Υπουργός Εξωτερικών Νίκος Ρολάνδης, "Death Chamber: Will the Telephone Ring?", *Cyprus Mail*, 14 Οκτωβρίου 2007.

¹⁵⁰ Ο Βασιλείου πιστεύει ότι ήταν μεγάλο λάθος των Ελληνοκυπρίων να πιστεύουν ότι η Λευκωσία θα μπορούσε να απομακρύνει τις τουρκικές ένοπλες δυνάμεις απλώς μέσω συνομιλιών για μια νέα συνταγματική δομή. «Οι υπερδυνάμεις δίνουν μεγαλύτερη σημασία στους Τούρκους παρά στους Έλληνες. Ένα σύνταγμα δεν διαμορφώνει πραγματικότητες, τις αντικατοπτρίζει. Είναι αδύνατον [μόνοι οι Ελληνοκύπριοι] να επιτύχουν μια λύση που να βελτιώνει το στάτους κβο. Το καλύτερο που μπορούμε να κάνουμε είναι να διατηρήσουμε το στάτους κβο ... γι' αυτό υπέβαλα αίτηση στην ΕΕ, έτσι ώστε όλες οι αποφάσεις να ληφθούν στις Βρυξέλλες», συνέντευξη στην Crisis Group, Λευκωσία, Οκτώβριος 2007.

¹⁵¹ Για μια περιγραφή του αντικτύπου της ΕΕ στο τρίγωνο Ελλάδα-Τουρκία-Κύπρος, βλ. Nathalie Tocci, *EU Accession Dynamics and Conflict Resolution: Catalyzing Peace or Consolidating Partition in Cyprus* (Aldershot, 2004) και *The EU and Conflict Resolution: Promoting Peace in the Backyard* (Λονδίνο, 2007).

¹⁵² Η Σύμβαση του Σικάγου του 1944 που διέπει τους αερολιμένες επιτρέπει στους Ελληνοκυπρίους, ως τον μόνο διεθνώς αναγνωρισμένο εκπρόσωπο του νησιού, να απαγορεύσουν τις πτήσεις προς τον τουρκοκυπριακό βορρά.

¹⁵³ «Οι Τουρκοκύπριοι είναι κάτοχοι διαβατηρίων της ΕΕ, αλλά δεν έχουν καθόλου δικαιώματα», είπε ο Τουρκοκύπριος ηγέτης Μεχμέτ Αλί Ταλάτ. «Στην προσπάθειά τους να πείσουν τον Ταλάτ, [οι αξιωματούχοι της ΕΕ] κάνουν υπερβολικά πολλές παραχωρήσεις», παραπονέθηκε ο επικεφαλής Ελληνοκύπριος διαπραγματευτής Τάσος Τζιωνής, συνεντεύξεις στην Crisis Group, Λευκωσία, Οκτώβριος 2007.

¹⁵⁴ Το πρόβλημα ξεκίνησε όταν η Τουρκική Δημοκρατία της Βόρειας Κύπρου αυτοανακηρύχθηκε ανεξάρτητο κράτος το 1983. Όταν εκδόθηκε η απόφαση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου το 1994, τα τουρκοκυπριακά αγαθά δεν υποβλήθηκαν σε εμπάργκο αλλά στην πράξη έχασαν τις αγορές τους λόγω δασμών που κυμαίνονταν μεταξύ 3% και 32%, προκαλώντας εκατοντάδες απολύσεις σε υφαντουργεία της βόρειας Κύπρου. Τα εσπεριδοειδή (εκτός από τα λεμόνια) και οι πατάτες δεν μπορούσαν να εξαχθούν καν. Για λεπτομέρειες, βλ. το περιοδικό του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου, www.ejil.org/journal/Vol12/No4.

Εν μέρει για να ενθαρρύνει την επανένωση, η ΕΕ θέσπισε έναν Κανονισμό για την Πράσινη Γραμμή για να ενισχύσει το τουρκοκυπριακό εμπόριο λίγες ημέρες πριν τεθεί σε ισχύ η ένταξη της Κύπρου το 2004. Ο Κανονισμός επιτρέπει στα τουρκοκυπριακά αγαθά να εξάγονται στην ΕΕ διασχίζοντας την Πράσινη Γραμμή και μέσω ελληνοκυπριακών λιμένων. Όμως η κακή θέληση σε αμφοτέρως τις κυπριακές πλευρές σημαίνει ότι ελάχιστο εμπόριο διεξάγεται.¹⁵⁵ Οι Τουρκοκύπριοι επιρρίπτουν στους Ελληνοκυπρίους την ευθύνη για αργές διαδικασίες που αφήνουν τα αγαθά να σαπίζουν στα φορτηγά. Οι Ελληνοκύπριοι επισημαίνουν ότι οι εθνικιστικές πιέσεις ανάγκασαν τους Τουρκοκυπρίους να ακυρώσουν την αποστολή προς την ΕΕ φορτίου 3.800 τόνων πατάτας, του ενός τετάρτου της σοδιάς. Το διαμετακομιστικό εμπόριο με τρίτες χώρες το 2007 ανήλθε σε ένα φορτίο αλουμινίου προς ανακύκλωση.¹⁵⁶

Οι Τουρκοκύπριοι αναγκάστηκαν να αρκεστούν στην επαναβεβαίωση από την ΕΕ, σε απάντηση ελληνοκυπριακής προσφυγής, του δικαιώματός τους κατά το διεθνές δίκαιο να χρησιμοποιούν τον λιμένα της Αμμοχώστου.¹⁵⁷ Περιστασιακές προτάσεις για διαχείριση του λιμένα υπό την επίβλεψη της ΕΕ ναυάγησαν στην ελληνοκυπριακή αντίρρηση ότι αυτό θα συνιστούσε αναγνώριση του βορρά.

Άλλη πηγή απογοήτευσης είναι ότι και οι έξι Κύπριοι ευρωβουλευτές είναι Ελληνοκύπριοι. Οι επαφές ΕΕ-Τουρκοκυπρίων είναι περιορισμένες. «Είναι σαν ένα ζευγάρι αρραβωνιασμένο, όπου όμως ο γαμπρός εμποδίζει τη νύφη να κάνει ψώνια, να συναντήσει οποιονδήποτε», είπε μια ειρηνίστρια.¹⁵⁸ Επιτομή αυτών των απογοητεύσεων αποτελούν οι προσπάθειες της ΕΕ να προσεγγίσει τους Τουρκοκυπρίους με έναν κανονισμό περί χρηματοδοτικής βοήθειας, αρχής γενομένης το 2002, όταν το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο

ενέκρινε πακέτο €259 εκατομμυρίων για τον βορρά σε περίπτωση επανένωσης. Η Επιτροπή επιδίωξε στη συνέχεια να ανταμείψει τους Τουρκοκυπρίους για την ψήφο τους στο δημοψήφισμα του 2004 διαθέτοντας τα κονδύλια ούτως ή άλλως για έργα υποδομής, ανάπτυξη του ιδιωτικού τομέα, νομική εναρμόνιση, ΜΟΕ και μελέτες σκοπιμότητας.

Επειδή η ΕΕ ήθελε να συνδέσει αυτό το βήμα με τον Κανονισμό για το Απ' Ευθείας Εμπόριο, οι Ελληνοκύπριοι το πολέμησαν, και εγκρίθηκε μόλις τον Φεβρουάριο του 2006 αφού τα ζητήματα αποσυνδέθηκαν. Όμως οι Ελληνοκύπριοι επιβάλλουν αυστηρούς περιορισμούς στην εφαρμογή του. Τα χρήματα της ΕΕ δεν μπορούν να δαπανηθούν για έργα που θίγουν ελληνοκυπριακές εκτάσεις ή κρατικά ακίνητα, παρ' όλο που η ελληνοκυπριακή διοίκηση έχει χρησιμοποιήσει τουρκοκυπριακές ιδιωτικές εκτάσεις για έργα υποδομής στον νότο. Μέχρι τον Ιανουάριο του 2008, μόλις περίπου το 5% των χρημάτων είχαν δαπανηθεί και το 13% είχαν δεσμευτεί σε συμβόλαια. Συμβόλαια για τα υπόλοιπα χρήματα πρέπει να συναφθούν μέσα σε τρία χρόνια – μικρή προθεσμία για χωματερές και έργα ύδρευσης – και το κονδύλι του προϋπολογισμού πρέπει να εγκριθεί από τους Ελληνοκυπρίους αν πρόκειται να ανανεωθεί μετά το 2010.

Ο αργός ρυθμός εργασίας της ΕΕ στον βορρά κάνει τους Τουρκοκυπρίους να χάνουν την πίστη τους στην Ευρώπη και επιβεβαιώνει την εξάρτησή τους από την Τουρκία. «Το μόνο που βλέπουν είναι ότι το μαγικό ραβδάκι της ΕΕ έχει πάνω του ελληνοκυπριακό χέρι», είπε ένας Ευρωπαίος πρέσβης.¹⁵⁹ Η ΕΕ έχει τοποθετήσει τη μικρότερη δυνατή επιγραφή έξω από το γραφείο της στον βορρά, οι υπάλληλοί της κατάφεραν να τυπώσουν τους τουρκοκυπριακούς αριθμούς τηλεφώνου τους στα επισκεπτήριά τους μόλις τον Δεκέμβριο.

Οι Τουρκοκύπριοι δημιουργούν και αυτοί δυσκολίες, αντιστεκόμενοι σε οποιοδήποτε μέτρο υποδηλώνει έλεγχο από την ελληνοκυπριακή διοίκηση. Αρχικά διαμαρτυρήθηκαν όταν η ΕΕ προσπάθησε να χρησιμοποιήσει €4 εκατομμύρια από αυτά τα χρήματα για να απομακρύνει νάρκες από την Πράσινη Γραμμή. Απέσυραν τις αντιρρήσεις για έργα δικαιοδικής δημοκρατίας μόνο όταν συμφωνήθηκε ότι θα πρωτοστατούσαν τουρκοκυπριακές οργανώσεις. «Είπαν ότι πρόκειται για δικαιοδικό ζήτημα. Υπήρξε τεράστια εκστρατεία lobbying. Είναι δύσκολο να είσαι φίλος τους. [Καμία πλευρά] δεν επιδιώκει ένθερμα τη συμφιλίωση. Αν δεν τη

¹⁵⁵ Οι Τουρκοκύπριοι πούλησαν αγαθά αξίας €3,4 εκατομμυρίων στους Ελληνοκυπρίους κατά το έτος μέχρι τον Απρίλιο του 2007· οι Ελληνοκύπριοι πούλησαν περίπου €1 εκατομμύριο στην τουρκική πλευρά. Και οι δύο αριθμοί ήταν περίπου διπλάσιοι από το προηγούμενο έτος αλλά και πάλι μικροί σε σύγκριση με το όλο μέγεθος των οικονομιών, "Communication from the Commission", ό.π.

¹⁵⁶ Η μόνη άλλη διεθνής συναλλαγή ήταν ένα φορτίο λουκούμια (Turkish delight) το 2005, τα οποία, μετά από άλλη μία κυπριακή διένεξη, είναι νομικά γνωστά ως Cyprus Delight στον νότο και στα κείμενα της ΕΕ, ό.π.

¹⁵⁷ Η διακοίνωση προς τους Ελληνοκυπρίους έλεγε ότι «αποτελεί αντίληψη της Επιτροπής ότι δεν υφίσταται καμία απαγόρευση κατά το γενικό διεθνές δίκαιο εισόδου και εξόδου από θαλάσσιους λιμένες στο βόρειο τμήμα της Κύπρου», *Cyprus Observer*, 19 Οκτωβρίου 2007.

¹⁵⁸ Συνέντευξη στην Crisis Group, Emine Erk, Λευκωσία, Οκτώβριος 2007.

¹⁵⁹ Συνέντευξη στην Crisis Group, Λευκωσία, Οκτώβριος 2007.

μπλοκάρει η μία πλευρά, θα το κάνει η άλλη», είπε ένας Ευρωπαίος αξιωματούχος.¹⁶⁰ Μερικές φορές οι επιλοκές καταντούν γελοίες: κατά την τελευταία διετία, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει δαπανήσει για να βοηθήσει να εξασφαλιστούν φυτουγειονομικά πιστοποιητικά για τουρκοκυπριακές πατάτες και εσπεριδοειδή περισσότερο χρήματα από την αξία των ποσοτήτων των ειδών αυτών που πωλήθηκαν στην άλλη πλευρά της Πράσινης Γραμμής.¹⁶¹

Γ. Η ΤΟΥΡΚΟΚΥΠΡΙΑΚΗ ΟΙΚΟΔΟΜΙΚΗ ΕΚΡΗΞΗ

Η μεταβολή της τουρκοκυπριακής στάσης μετά το 2004 είναι εμφανέστερη στην οικοδομική έκρηξη που ντύνει τα άλλοτε παρθένα βόρεια παράλια με πανομοιότυπες τσιμεντένιες επαύλεις. Οι εναπομένουσες αναστολές για δόμηση σε περιουσίες ελληνοκυπριακής ιδιοκτησίας παραμερίζονται. Ο Ταλάτ, ο Τουρκοκύπριος ηγέτης, είπε στην Crisis Group ότι η έκρηξη είναι αποτέλεσμα του τρόπου με τον οποίο οι Τουρκοκύπριοι ερμήνευσαν την ελληνοκυπριακή ψήφο κατά του Σχεδίου Ανάν:

Σημαίνει ότι [οι Ελληνοκύπριοι] δεν μας θέλουν, δεν πιστεύουν σε λύση. Οι Τουρκοκύπριοι δεν σκέφτονταν έτσι πριν. Πίστευαν ότι το πρόβλημά τους ήταν με την ηγεσία, όχι με τους ίδιους τους Ελληνοκυπρίους. Τώρα είναι πολύ απαισιόδοξοι. Ναι, ο λαός μας χτίζει σε περιουσίες [ελληνοκυπριακής ιδιοκτησίας]. Πώς μπορούμε να τους συγκρατήσουμε; Όσο περνούν τα χρόνια, γίνεται όλο και πιο δύσκολο. Είμαστε διαιρεμένοι μεγαλύτερο διάστημα απ' όσο ήταν η Γερμανία.¹⁶²

Η τουρκοκυπριακή απαισιοδοξία για την ελληνοκυπριακή βούληση για εκ νέου ενσωμάτωση ενισχύεται από το γεγονός ότι οι εταιρείες τους δεν μπορούν να διαφημιστούν σε ελληνοκυπριακές εφημερίδες, παρόλο που τα ελληνοκυπριακά ιδιωτικά σχολεία, καταστήματα και εστιατόρια διαφημίζονται ελεύθερα στον τουρκοκυπριακό Τύπο.¹⁶³ Οι

Ελληνοκύπριοι χονδρέμποροι στην πράξη διανέμουν μόνο τουρκοκυπριακά αγαθά που φέρουν ουδέτερη ή καμία ετικέτα, όπως λαχανικά ή ξύλινα κουφώματα, διότι οι Ελληνοκύπριοι καταναλωτές μποιϊκοτάρουν τα αγαθά που αναγράφουν τουρκική ή τουρκοκυπριακή προέλευση.

Την ίδια στιγμή, παρά τα μόνιμα προβλήματα με τη διακυβέρνησή τους, οι Τουρκοκύπριοι αισθάνονται οικονομικά ασφαλέστεροι απ' ό,τι το 2004. Αυτό έχει μειώσει την ένταση της οικονομικής απογοήτευσης που ιστορικά τους έκανε να επιθυμούν να ενωθούν με τον ελληνοκυπριακό νότο. Η δυναμική οφείλεται κυρίως στη ραγδαία ενισχυόμενη οικονομία της Τουρκίας, από την οποία εξαρτώνται οι Τουρκοκύπριοι. Το 2003, το κυπριακό κατά κεφαλήν ΑΕΠ ανερχόταν σε €5.240 στον βορρά και €15.600 στον νότο.¹⁶⁴ Το 2007, ορισμένοι ισχυρίζονταν ότι το τουρκοκυπριακό κατά κεφαλήν προϊόν είχε αυξηθεί στα €8.000.¹⁶⁵

Δ. ΑΠΟΓΟΗΤΕΥΣΗ ΣΤΗΝ ΑΓΚΥΡΑ

Η απόφαση της Τουρκίας το 2004 να υποστηρίξει την επανένωση της Κύπρου εντός της ΕΕ άσκησε επιρροή ώστε να πειστούν οι Τουρκοκύπριοι να αποδεχθούν το Σχέδιο Ανάν, ένα βήμα που όπως είπε ο Κόφι Ανάν αφαίρεσε «οποιοδήποτε σκεπτικό για άσκηση πίεσης και απομόνωσή τους».¹⁶⁶ Οι υπουργοί εξωτερικών της ΕΕ είπαν ότι ήταν «αποφασισμένοι να δώσουν τέλος στην απομόνωση της τουρκοκυπριακής κοινότητας»¹⁶⁷ και υποσχέθηκαν να δώσουν συνέχεια με τον Κανονισμό για το Απ' Ευθείας Εμπόριο. Ωστόσο, η Τουρκία πιστεύει ότι η ΕΕ και ο ΟΗΕ ελάχιστα έχουν κάνει στην πράξη για τους Τουρκοκυπρίους. Οπωσδήποτε, η Τουρκία ενέργησε επίσης με τη βλέψη να εξασφαλίσει την έναρξη των

¹⁶⁰ Συνέντευξη στην Crisis Group, αξιωματούχος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, Βρυξέλλες, Σεπτέμβριος 2007.

¹⁶¹ Συνέντευξη στην Crisis Group, Ευρωπαίος αξιωματούχος, Λευκωσία, Οκτώβριος 2007.

¹⁶² Συνέντευξη στην Crisis Group, Μεχμέτ Αλί Ταλάτ, Λευκωσία, Οκτώβριος 2007.

¹⁶³ «Όταν δημοσιεύσαμε δύο διαφημίσεις τουρκοκυπριακών ξενοδοχείων –χτισμένων σε παλιά τουρκοκυπριακή γη– αντιμετωπίσαμε μείωση των διαφημίσεων κατά 70%», συνέντευξη στην Crisis Group, Ελληνοκύπριος εκδότης εφημερίδας, Λευκωσία, Οκτώβριος 2007.

¹⁶⁴ Willem Noe και Max Watson, "Convergence and Reunification in Cyprus: Scope for a Virtuous Circle", *ECOFIN Country Focus*, τόμος 2, τεύχος 3, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Βρυξέλλες, 2004.

¹⁶⁵ «Ήμασταν πλούσιοι κατά το ένα τέταρτο [σε σύγκριση με] τους Ελληνοκυπρίους. Τώρα είμαστε το μισό!», συνέντευξη στην Crisis Group, Πρόεδρος του τουρκοκυπριακού Εμπορικού Επιμελητηρίου Erdil Nami, Λευκωσία, Οκτώβριος 2007. Η Μονάδα Πληροφοριών του Economist λέει ότι το ΑΕΠ στον τουρκοκυπριακό βορρά σχεδόν τριπλασιάστηκε από τα \$941 εκατομμύρια το 2002 στα \$2,66 δισεκατομμύρια το 2006.

¹⁶⁶ "Report of the Secretary-General", ό.π.

¹⁶⁷ «Η τουρκοκυπριακή κοινότητα έχει εκφράσει τη σαφή επιθυμία της για ένα μέλλον εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το Συμβούλιο είναι αποφασισμένο να δώσει τέλος στην απομόνωση της τουρκοκυπριακής κοινότητας και να διευκολύνει την επανένωση της Κύπρου ενθαρρύνοντας την οικονομική ανάπτυξη της τουρκοκυπριακής κοινότητας, Συμβούλιο Γενικών Υποθέσεων, 26 Απριλίου 2004.

δικών της ενταξιακών διαπραγματεύσεων με την ΕΕ, όμως περαιτέρω διενέξεις για την Κύπρο κόντεψαν και πάλι να το εμποδίσουν αυτό το 2005. Έκτοτε, η κωλυσιεργός ελληνοκυπριακή διπλωματία έχει αποτελέσει μείζονα παράγοντα που συμβάλλει στην απώλεια του ενθουσιασμού της Τουρκίας να επιδιώξει μεταρρυθμίσεις ζωτικές για τις φιλοδοξίες της όσον αφορά την ΕΕ. Αυτό έχει επιδεινωθεί από τη νέα αντίσταση προς την ένταξη της Τουρκίας μεταξύ ορισμένων μεγάλων κρατών της ΕΕ, κυρίως στη Γαλλία του Προέδρου Νικολά Σαρκοζί.¹⁶⁸

Το κατεστημένο της Άγκυρας έχει παγώσει την πολιτική του «ένα βήμα μπροστά» μετά την αποτυχία του Σχεδίου Ανάν. Ο Πρόεδρος Αμπντουλάχ Γκιουλ λέει ότι η Τουρκία είναι «ανοιχτή να εργαστεί, με καλή πίστη, [αλλά] υπάρχει μεγάλη απογοήτευση».¹⁶⁹ Η αίσθηση της επιφυλακτικότητας βασίζεται στην αντίληψη εντός του κυβερνώντος κόμματος ΑΚ ότι πήρε ένα ρίσκο όταν προώθησε το Σχέδιο και ότι δεν έχει τίποτε να δείξει ως όφελος στη δύσπιστη εσωτερική κοινή γνώμη. «Αν [μια νέα διαπραγμάτευση] πρόκειται να προχωρήσει πιο πέρα απ' ό,τι ο Ανάν, δεν νομίζω ότι θα λειτουργήσει. ... Θέλω να συνεχιστούν οι συνομιλίες, όμως δεν υπάρχει τίποτε από τον παλιό ενθουσιασμό», είπε μια ανώτερη προσωπικότητα του Κόμματος ΑΚ.¹⁷⁰

Όπως με πολλές πτυχές της τουρκικής πολιτικής, υπάρχουν ανταγωνιστικές μεταξύ τους τάσεις. Ένα προοδευτικό ρεύμα, φαινομενικά κυρίαρχο στο υπουργείο εξωτερικών και παρόν ακόμη στα υψηλά κλιμάκια του Κόμματος ΑΚ, θέλει να πιέσει για μια γρήγορη λύση, πιστεύοντας ότι μερικές χώρες της ΕΕ ευνοούν αυτή τη στιγμή την Τουρκία και ότι η έλλειψη διευθέτησης για την Κύπρο θα εμποδίσει την ένταξη της Τουρκίας στην ΕΕ. Μια επιφυλακτική σχολή δεν βλέπει λόγο να πάρουν κάποιο ρίσκο αν υπάρχει ακόμη και 10% πιθανότητα να πάει κάτι στραβά. Μια τρίτη δύναμη είναι ο αυξανόμενος εθνικισμός της κοινής γνώμης. Οι τουρκικές ένοπλες δυνάμεις, που αναγκάστηκαν να βρεθούν σε δεύτερη μοίρα στην ατμόσφαιρα υπέρ της ΕΕ του 2004, προβάλλουν πλέον τον ευρωσκεπτικισμό τους με μεγαλύτερη σιγουριά.

Οι ένοπλες δυνάμεις επιμένουν σε στρατηγικά συμφέροντα ασφαλείας στην Κύπρο πέρα από εκείνα της προστασίας των Τουρκοκυπρίων. Οι στρατηγικοί φοβούνται ότι αν μια εχθρική δύναμη καταλάμβανε το νησί που απέχει 70 χλμ. από τις ακτές της Τουρκίας, θα μπορούσε να απειλήσει τις θαλάσσιες οδούς των πετρελαιοφόρων που χρησιμοποιούν τους τουρκικούς τερματικούς σταθμούς των πετρελαιοαγωγών από το Ιράκ και την Κασπία ή να βομβαρδίσει σημαντικές πόλεις και λιμένες στα νότια της χώρας. Ένας πρώην στρατηγός είπε ότι μια Τουρκία που ήδη αισθάνεται περικλειστή από τα ελληνικά νησιά στις ακτές της στο Αιγαίο και τη δυτική Μεσόγειο «πρέπει να κρατήσει γερά την Κύπρο ώστε να μην πέσει στα χέρια οποιουδήποτε άλλου». Σημείωσε ότι η μακρινή Βρετανία διατηρεί βάσεις εκεί για να προστατεύσει τα συμφέροντά της στη Μέση Ανατολή, πολλά από τα οποία συμμαρτίζεται η Τουρκία, μια χώρα πολύ πιο κοντινή στο νησί και αναμεμιγμένη σε αυτό για πολύ μεγαλύτερο διάστημα.¹⁷¹

Για τις ένοπλες δυνάμεις, που τρέφουν βαθιά δυσπιστία για τους Ελληνοκυπρίους, το κύριο πρόβλημα δεν είναι σε ποια σημεία να συμβιβαστούν αλλά «πώς θα πείσουμε την υφήλιο ότι έχουμε δίκιο; Αν οι σχέσεις Τουρκίας-ΕΕ είναι ήδη δηλητηριασμένες, τι νόημα έχει να κάνουμε παραχωρήσεις στο θέμα της Κύπρου; Αν χαρίσουμε την Κύπρο, δεν θα αρχίσει τότε η ΕΕ να μας πιέζει να κάνουμε παραχωρήσεις στο κουρδικό και το αρμενικό ζήτημα;»¹⁷² Βλέπουν υποκρισία της ΕΕ στο ζήτημα του Κοσσυφοπεδίου, μέρος ενός βίαια διαιρεμένου κράτους και πλέον κοντά στην ανεξαρτησία.¹⁷³ Η κυβέρνηση του Κόμματος ΑΚ θα μπορούσε ιδεατά να θέλει να επαναλάβει την πολιτική του «ένα βήμα μπροστά» έτσι ώστε να αφαιρέσει το πρόβλημα της Κύπρου από τη θεματολογία των συζητήσεων της με την ΕΕ,

¹⁶⁸ Οι Ελληνοκύπριοι πρωτοστάτησαν στην απόφαση της ΕΕ να μπλοκάρει οκτώ από τα 35 διαπραγματευτικά κεφάλαια το 2006. Η Γαλλία έβαλε το δικό της φρένο σε πέντε κεφάλαια το 2007. Διάφορα επιπλέον κεφάλαια είναι μπλοκαρισμένα σε διοικητικό επίπεδο είτε από τους Ελληνοκυπρίους είτε από τη Γαλλία, συνέντευξη στην Crisis Group, αξιωματούχος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, Δεκέμβριος 2007.

¹⁶⁹ Συνέντευξη στην Crisis Group, Άγκυρα, Οκτώβριος 2007.

¹⁷⁰ Συνέντευξη στην Crisis Group, Άγκυρα, Οκτώβριος 2007.

¹⁷¹ Συνέντευξη στην Crisis Group, Στρατηγός ε.α. Armağan Kuloğlu, Άγκυρα, Οκτώβριος 2007. «Η Κύπρος πάντοτε προσέλκυε και ήταν ο στίβος πάλης μεταξύ δυνάμεων που επιθυμούν να ασκήσουν επιρροή στην περιοχή, να καταλάβουν στρατηγικές περιοχές και να αποκτήσουν τον έλεγχο της Μεσογείου ... στην ουσία, είναι ζήτημα τουρκικής ασφαλείας ... μετά από 50 χρόνια, είναι επίσης ζήτημα τουρκικής αξιοπιστίας», Kuloğlu, Kibris'in Stratejik Konumu, ό.π.

¹⁷² Συνέντευξη στην Crisis Group, Τούρκος αξιωματούχος, Άγκυρα, Οκτώβριος 2007.

¹⁷³ «Γιατί προσπαθεί ο έξω κόσμος να αναγκάσει να ζήσουν μαζί στην Κύπρο δύο λαούς που ξεκάθαρα δεν θέλουν να ζήσουν μαζί, και δεν έχουν ζήσει μαζί επί σχεδόν 50 χρόνια, κι όμως στο Κοσσυφοπέδιο προσπαθούν πολύ δραστήρια να χωρίσουν τους Αλβανούς και τους Σέρβους;», συνέντευξη στην Crisis Group, ερευνήτρια του Κέντρου Στρατηγικών Ερευνών Ευρασίας (ASAM) Sema Sezer, Άγκυρα, Οκτώβριος 2007.

όμως, δεδομένων των πρόσφατων καταστάσεων έκτακτης ανάγκης που αφορούν τους Κούρδους αντάρτες και το βόρειο Ιράκ, έχει αναγκαστεί να συμβαδίσει περισσότερο με τις συντηρητικότερες ένοπλες δυνάμεις.¹⁷⁴

Ε. Η ΕΛΛΑΔΑ ΣΤΟ ΠΕΡΙΘΩΡΙΟ

Προτού ο Πρωθυπουργός Γιώργος Παπανδρέου χάσει τις εκλογές του Μαρτίου 2004, η Ελλάδα υποστήριζε ανοικτά μια διευθέτηση στην Κύπρο. Στη συνέχεια, ως αρχηγός της αντιπολίτευσης, υποστήριξε το Σχέδιο Ανάν, θεωρώντας το ως μέρος της ιστορικής προσέγγισης της Ελλάδας με την Τουρκία που ο ίδιος βοήθησε να επιτευχθεί μετά το 1999. Η κυβέρνηση του Κώστα Καραμανλή πρόσφερε στο Σχέδιο Ανάν χλιαρή υποστήριξη. Έκτοτε, η Αθήνα έχει επανέλθει στην παραδοσιακή της στάση, «η Κύπρος αποφασίζει, η Ελλάδα συμπαρίσταται». Παρ' όλα αυτά, οι Ελληνοκύπριοι χάνουν υποστήριξη από τον κύριο σύμμαχό τους. Όπως το έθεσε ο Ελληνοκύπριος πρώην Πρόεδρος Βασιλείου, «η Ελλάδα τα έχει παρατήσει στο θέμα της Κύπρου. Είναι φυσική αντίδραση στη γραμμή Παπαδόπουλου».¹⁷⁵ Η Κύπρος έχει πλέον φτάσει την Ελλάδα σε κατά κεφαλήν εισόδημα,¹⁷⁶ και η Αθήνα έχει εκπληρώσει την υπόσχεσή της να βάλει την Κύπρο στην ΕΕ. Η Ελλάδα αισθάνεται επιφυλακτική ακριβώς επειδή πλέον απολαμβάνει μια, σε μεγάλο βαθμό επιτυχή, ύφεση με την Τουρκία.

Ένας κορυφαίος Έλληνας εμπειρογνώμονας της εξωτερικής πολιτικής είπε ότι η Αθήνα ήταν απρόθυμη να αναμειχθεί βαθιά με την Κύπρο επειδή υποστήριξε την ειρηνευτική διαδικασία του ΟΗΕ μετά από αίτημα των Ελληνοκυπρίων, μόνο και μόνο για να δει να απορρίπτεται το Σχέδιο Ανάν που προέκυψε. «Δεν μας είναι σαφές ότι θέλουν να ζήσουν πλάι-πλάι [με τους Τουρκοκυπρίους]. ... Έχω πολύ σοβαρές αμφιβολίες για το κατά πόσον είναι πρόθυμοι να μοιραστούν την εξουσία με τους Τουρκοκυπρίους. ... Χρειάζεται να γνωρίζουμε τι πραγματικά θέλουν οι Ελληνοκύπριοι. Δεν μπορούμε να δαπανήσουμε ξανά για το τίποτα όλο το διπλωματικό μας κεφάλαιο».¹⁷⁷

ΣΤ. ΑΝΟΙΧΤΗ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ ΓΙΑ ΔΙΧΟΤΟΜΗΣΗ

Τον Αύγουστο του 2007, ο Μάριος Ματσάκης, ο πλέον ελευθερόστομος Ελληνοκύπριος ευρωβουλευτής, έσπασε ένα ταμπού της κοινότητας, αποκαλώντας μη ρεαλιστική την προσπάθεια της κυβέρνησης να επιλύσει το πρόβλημα της Κύπρου αφομοιώνοντας στις διοικητικές της δομές τους Τουρκοκυπρίους σε ατομικό επίπεδο:

Είπα ότι θα προτιμούσα δύο χωριστά κράτη, και στη συνέχεια αυτά μπορούν να αναλάβουν τις δικές τους ευθύνες για το πώς θα προχωρήσουν. Είπα ότι έχω μπουχτίσει, και πάρα πολλοί Ελληνοκύπριοι έχουν μπουχτίσει επειδή οι Τουρκοκύπριοι είναι προνομιούχοι πολίτες της Δημοκρατίας της Κύπρου. Λαμβάνουν δωρεάν ιατρική περίθαλψη, δεν πληρώνουν καθόλου φόρους. Μερικοί από αυτούς λαμβάνουν δωρεάν ηλεκτροδότηση, και επιπλέον μας κατηγορούν ότι τους απομονώνουμε. Πουλάνε τις περιουσίες τους στον νότο και την ίδια στιγμή χρησιμοποιούν και κλέβουν τις περιουσίες μας στον βορρά. ... Αν δεν θέλουν να είναι μαζί μας, πρέπει να σταματήσουμε να υποκρινόμαστε και να αντιμετωπίσουμε την πραγματικότητα. Οι Τουρκοκύπριοι πρέπει να συνειδητοποιήσουν ότι αν θέλουν λύση δύο κρατών, τότε θα είναι εκτός ΕΕ και αν πληρούν τα κριτήρια, και αν θέλουμε, μπορούν να ενταχθούν. Ακούγεται τόσο γελοίο αυτό; Και αν στο μέλλον τα δύο χωριστά κράτη έχουν καλές σχέσεις, και ως μέλη της ΕΕ θέλουν να ενωθούν, ωραία και καλά.¹⁷⁸

Η δημοσίευση αυτών των σχολίων προκάλεσε θύελλα αγανάκτησης στο εσωτερικό, όπου οι Ελληνοκύπριοι πόρρω απέχουν από το να συζητήσουν, πόσο μάλλον να αποδεχτούν δημοσίως, ιδέες περί διχοτόμησης.¹⁷⁹

¹⁷⁴ Τα σχόλια έγιναν αρχικά κατά τη διάρκεια συνάντησης της Συμμαχίας Φιλελευθέρων και Δημοκρατών στην Ευρώπη, όπου ανήκει, *Cyprus Mail*, 28 Αυγούστου 2007.

¹⁷⁵ «Ο Ματσάκης πάντα καταγγελλόταν ως λαϊκιστής, μέχρις ότου πρότεινε διχοτόμηση. Τότε κατηγορήθηκε ότι αποτελεί μοναχική φωνή. Στην πραγματικότητα, τα σχόλιά του αντικατοπτρίζουν τις απόψεις περισσότερων ανθρώπων απ' ό,τι θα ήθελαν να παραδεχτούν οι πολιτικοί», τηλεφωνική συνέντευξη στην Crisis Group, James Ker-Lindsay, Νοέμβριος 2007. Ένας Δυτικός πρέσβης είπε ότι ο θόρυβος Ματσάκη προκάλεσε αντίδραση, όχι διάλογο: «Δεν μπορώ να φανταστώ την ελληνοκυπριακή κοινή γνώμη να μετακινείται προς μια λύση αν διαφημιστεί ως [διχοτόμηση]. Πάρα πολλοί άνθρωποι ίσως αισθάνονται βαθιά στις καρδιές τους ότι η διχοτόμηση αποτελεί πραγματικότητα, και πρέπει να ζήσουμε μ' αυτήν ... στη

¹⁷⁴ «Όταν το σπίτι έχει πιάσει φωτιά, δεν μπορείς να συζητάς τη διακόσμηση του ορόφου», συνέντευξη στην Crisis Group, Τούρκος αξιωματούχος, Άγκυρα, Οκτώβριος 2007.

¹⁷⁵ Συνέντευξη στην Crisis Group, Λευκωσία, Οκτώβριος 2007.

¹⁷⁶ Στοιχεία για το κατά κεφαλήν ΑΕΠ 2004, "Eurostat", 3 Ιουνίου 2005.

¹⁷⁷ Συνέντευξη στην Crisis Group, Αθήνα, Οκτώβριος 2007.

Οποιαδήποτε αμφισβήτηση του στόχου της πλήρους επανένωσης είναι σπάνια, αφού το εκπαιδευτικό σύστημα, οι πολιτικοί και τα μέσα ενημέρωσης έχουν μετατρέψει το τραύμα της τουρκικής εισβολής του 1974 σε μια καλογυαλισμένη θεολογία πληγωμένης δικαιοσύνης και νομιμότητας.¹⁸⁰

Η Ορθόδοξη Εκκλησία επικρίνει τις απόπειρες προσέγγισης προς την τουρκική πλευρά.¹⁸¹ Η μικρή κοινότητα στιγματίζει ως προδότες όσους βγαίνουν από τη γραμμή, όμως κατ' ιδίαν υπάρχουν ρωγμές.¹⁸² Το ποσοστό που είναι πρόθυμο να εξετάσει τουλάχιστον το ενδεχόμενο διχοτόμησης μετά από διαπραγματεύσεις εκτιμάται από μια ειρηνίστρια στο ένα τέταρτο του ελληνοκυπριακού πληθυσμού με αυξητική τάση.¹⁸³ Σύμφωνα με έναν εξέχοντα Ελληνοκύπριο επιχειρηματία, «όλο και περισσότεροι άνθρωποι λένε ότι θα ήταν έτοιμοι να ζήσουν με μια λύση δύο κρατών».¹⁸⁴

μηνιαία δικοινοτική συνάντηση που φιλοξενούν οι Σλοβάκοι, το μόνο για το οποίο μιλούν είναι η διχοτόμηση ... [όμως] ακόμη και αν οι άνθρωποι το νιώθουν βαθιά μέσα τους, η θεολογία και η μυθολογία τους αντιμάχεται το να το αποδεχθούν ποτέ», συνέντευξη στην Crisis Group, Λευκωσία, Οκτώβριος 2007.

¹⁸⁰ «Ζούμε στο παρελθόν. ... Οι Τουρκοκύπριοι έχουν βγάλει τις [χειρότερες] αναφορές από τα σχολικά τους βιβλία, όμως τα δικά μας σχολικά βιβλία είναι ακόμα τα ίδια. Οι νέοι κατηγορούνται ότι οι Τούρκοι είναι κακοί, οι Τούρκοι είναι δολοφόνοι», συνέντευξη στην Crisis Group, Ελληνοκύπριος αρχισυντάκτης εφημερίδας, Λευκωσία, Οκτώβριος 2007.

¹⁸¹ Η φιλελεύθερη ελληνοκυπριακή εφημερίδα *Πολίτης*, που υποστηρίζει το συμβιβασμό με τους Τουρκοκύπριους, έχασε 5% της κυκλοφορίας της όταν ο ελληνορθόδοξος αρχιεπίσκοπος την αποκάλυψε «τουρκική εφημερίδα γραμμένη στα ελληνικά», συνέντευξη στην Crisis Group, Ελληνοκύπριος εκδότης, Λευκωσία, Οκτώβριος 2007.

¹⁸² «Πάρα πολλοί Ελληνοκύπριοι νέοι σήμερα λένε αποδεχθείτε τη διχοτόμηση, ασκήστε βέτο στην Τουρκία [στην ΕΕ] και ξεχάστε τους Τουρκοκύπριους», συνέντευξη στην Crisis Group, Κώστας Καρράς της Friends of Cyprus UK, Αθήνα, Οκτώβριος 2007. «Υπάρχει κάτι που λέγεται γινάτι, ή ασυμβίβαστη υπερηφάνεια, που συχνά χρωματίζει τον τρόπο σκέψης στην περιοχή. Δεδομένου ότι πολλοί άνθρωποι έχουν ήδη απαρνηθεί την ιδέα ότι θα πάρουν πίσω τον βορρά, υπάρχει μια μερίδα Ελληνοκυπρίων, μια κακόβουλη πλευρά, που πολύ θα τους άρεσε να ασκήσουν βέτο στην είσοδο της Τουρκίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, ακόμη κι αν αυτό σημαίνει επισφράγιση της διχοτόμησης του νησιού», τηλεφωνική συνέντευξη στην Crisis Group, Ευρωπαίος πανεπιστημιακός, Νοέμβριος 2007.

¹⁸³ Συνέντευξη στην Crisis Group, Γιούλη Τάκη, Λευκωσία, Οκτώβριος 2007. Βλ. επίσης Elias Hazou, "Saying aloud what a lot of people think?", *Cyprus Mail*, 2 Σεπτεμβρίου 2007.

¹⁸⁴ Συνέντευξη στην Crisis Group, Λευκωσία, Οκτώβριος 2007.

Περισσότεροι Ελληνοκύπριοι μπαίνουν σε πειρασμό από τη νέα δυνατότητα να λάβουν αποζημίωση για τη γη τους στον βορρά μέσω της τουρκοκυπριακής επιτροπής περιουσιών, ιδίως καθώς οι τιμές των ακινήτων αυξάνονται σε αμφοτερές τις πλευρές του νησιού και μια πολιτική διευθέτηση φαντάζει απίθανη. Φιλοκυβερνητικές εφημερίδες έχουν δημοσιεύσει καταλόγους ντροπής με 50 ονόματα Ελληνοκυπρίων που έχουν καταθέσει διεκδικήσεις στην τουρκοκυπριακή επιτροπή, όμως αυτό δεν σταμάτησε 300 άτομα να υποβάλουν αιτήσεις. «Η κυβέρνηση λέει ότι πρέπει να φερθούμε πατριωτικά και να περιμένουμε μια λύση. Οι Ελληνοκύπριοι αισθάνονται ότι δεν μπορούν να το κάνουν αυτό», είπε ένας αρχισυντάκτης μεγάλης εφημερίδας.¹⁸⁵

Παρ' όλα αυτά, ελάχιστα σημάδια υπάρχουν ότι η ελληνοκυπριακή κοινωνία ξανασκέφτεται τη συντριπτική της απόρριψη του Σχεδίου Ανάν. Τους νέους φαίνεται να μην απασχολούν οι κίνδυνοι του στάτους κβο.¹⁸⁶ Οι ακτιβιστές της κοινωνίας των πολιτών εργάζονται στη σκιά της δαιμονοποίησης των διακοινοτικών συναντήσεων που χαρακτηρίζονται «χρήματα για να πιέσουν για το Σχέδιο Ανάν».¹⁸⁷ Τα κατεστημένα οικονομικά συμφέροντα που αντιτάχθηκαν στο σχέδιο εξακολουθούν να πιστεύουν ότι η επανένωση, ανοίγοντας πρώτης ποιότητας τουριστικούς προορισμούς στον βορρά, θα προκαλούσε πτώση των τιμών των ακινήτων στη Λεμεσό και τη Λάρνακα στον νότο.¹⁸⁸

Δεν είναι πλέον ασυνήθιστο να εξυπηρετείται κάποιος από Τουρκοκύπριο σερβιτόρο σε ένα παραδοσιακό ελληνικό εστιατόριο στο κέντρο της Λευκωσίας, όμως η δημόσια στάση απέναντι στην τουρκοκυπριακή πλευρά δεν αμβλύνεται. Δημοσκοπήση διαπίστωσε ότι το 45% των Ελληνοκυπρίων τρέφουν μια κάπως ή πολύ χειρότερη γνώμη για τους Τουρκοκύπριους αφότου άνοιξαν σημεία διέλευσης στην Πράσινη Γραμμή το 2003.¹⁸⁹ Η παλιά ελληνοκυπριακή εικόνα για τους Τουρκοκύπριους ως φτωχούς, αμόρφωτους εργάτες παραμένει στη στάση που συχνά εκφράζεται, ότι θα έπρεπε να δείχνουν

¹⁸⁵ Συνέντευξη στην Crisis Group, Λευκωσία, Οκτώβριος 2007.

¹⁸⁶ Οι μόνες δύο δημόσιες διαδηλώσεις που προσέλκυαν την ελληνοκυπριακή νεολαία από το 2004 και μετά ήταν για να διαμαρτυρηθούν για το κλείσιμο των ντισκοτέκ δύο ώρες νωρίτερα στις 2 π.μ., και για την παράταση της ηλικίας συνταξιοδότησης από τα 63 στα 65, συνέντευξη στην Crisis Group, διεθνής αξιωματούχος, Λευκωσία, Οκτώβριος 2007.

¹⁸⁷ Συνέντευξη στην Crisis Group, ερευνητής του ΙΣΤΑΜΕ Φίλιππος Σαββίδης, Αθήνα, Οκτώβριος 2007.

¹⁸⁸ Συνέντευξη στην Crisis Group, Ελληνοκύπριο δημοσιογράφος, Λευκωσία, Οκτώβριος 2007.

¹⁸⁹ Ο συγκρίσιμος αριθμός για τους Τουρκοκύπριους είναι 12%, UNFICYP, ό.π.

περισσότερη ευγνωμοσύνη για την «παραχώρηση» να τους επιτρέπεται να εργάζονται στον νότο.¹⁹⁰

Ενώ αρνούνται συλλογικά δικαιώματα σε οποιαδήποτε μετά το 1974 τουρκοκυπριακή διοίκηση, η επίσημη πολιτική των Ελληνοκυπρίων στοχεύει να απορροφήσει τους μεμονωμένους Τουρκοκυπρίους στους ελληνοκυπριακούς θεσμούς. Οι προσφερόμενες υπηρεσίες περιλαμβάνουν πολιτογράφηση, απασχόληση, κοινωνική ασφάλιση, υγειονομική μέριμνα και εκπαίδευση. Τουρκοκύπριοι μπορούν για πρώτη φορά να ψηφίσουν στις προεδρικές εκλογές του Φεβρουαρίου 2008, όμως αυτό αφορά μόνο εκείνες τις λίγες εκατοντάδες που διαμένουν στον νότο. Οι Ελληνοκύπριοι έχουν εκδώσει διαβατήρια της Δημοκρατίας της Κύπρου σε 65.000 Τουρκοκυπρίους, όμως εκείνοι που κατέχουν αυτό το έγγραφο λένε ότι το θεωρούν δικαίωμα λόγω ΕΕ, το οποίο δεν υπονοεί οποιαδήποτε πίστη στους ελληνοκυπριακούς θεσμούς.¹⁹¹ Κανένας Τουρκοκύπριος δεν εμφανίστηκε στην ελληνοκυπριακή κυβέρνηση από το 1963 και μετά.

Η τουρκοκυπριακή πολιτική σκληραίνει κατά της επανένωσης. Η έγκριση του Σχεδίου Ανάν το 2004 έδειξε ετοιμότητα να αποδεχθούν την προστασία της ΕΕ στο πλευρό ή αντί εκείνης της Τουρκίας, όμως η ουσιαστική ανικανότητα της ΕΕ να βοηθήσει την κοινότητα από το ελληνοκυπριακό «όχι» και μετά έχει πείσει πολλούς ότι μόνο στην Τουρκία μπορούν να στηρίζονται. Ο Ταλάτ εξελέγη πρόεδρος το 2003 μετά από ένα κύμα διαδηλώσεων υπέρ της ΕΕ, υπέρ της επανένωσης. Τώρα η πρώην δικηγόρος του, ειρηνίστρια Emine Erk, λέει, «βλέπω ότι ο Ταλάτ υιοθετεί πιο σκληρή γραμμή. ... Αντιπροσώπευε τον αγώνα για μια λύση· ήρθε σε ένα αποκορύφωμα αυτού του αγώνα. Φταίει η απογοήτευση, η διάνευση, το γεγονός ότι δεν είναι σε θέση να σημειώσει πρόοδο».¹⁹² Στο ακόμη πολυάσχολο γραφείο του, ο Ντενκτάς, ο σκληροπυρηνικός πρώην πρόεδρος, είναι πεπεισμένος ότι το 65% των Τουρκοκυπρίων θα απέρριπταν σήμερα το Σχέδιο Ανάν: «Ο πληθυσμός εξαπατήθηκε. Όμως ο Ταλάτ και ο [Τουρκοκύπριος Πρωθυπουργός] Σογέρ αρχίζουν να υπερασπίζονται τη γραμμή μου: δύο λαοί, δύο κράτη ... ο χωρισμός σταμάτησε την αιματοχυσία, έφερε ειρήνη και τους εμπόδισε να

καταβροχθίσουν τον βορρά. Γιατί να επιμένει κανείς να μας βάλει μαζί;»¹⁹³

Z. «ΤΑΪΒΑΝΟΠΟΙΗΣΗ»

Η δυναμική από το 2004 και μετά δείχνει αυτό που πολλοί στο νησί απέκτησαν τη συνήθεια να αποκαλούν «ταϊβανοποίηση» της βόρειας Κύπρου.¹⁹⁴ Αν και οι Τουρκοκύπριοι εξακολουθούν να διαμαρτύρονται για διεθνή απομόνωση – «αυτοεπιβεβλημένη», λένε οι Ελληνοκύπριοι, από τον τουρκικό στρατό– η τάση στην πραγματικότητα είναι προς την κατεύθυνση κάπως μεγαλύτερης αλληλεπίδρασης με τον έξω κόσμο. Οι Βρυξέλλες έχουν προσφέρει ένα είδος έμμεσης παραδοχής θεωρώντας ολόκληρο το έδαφος της Κύπρου ως μέρος της ΕΕ, αναστέλλοντας παράλληλα το δίκαιο της στον βορρά. Οι Τουρκοκύπριοι διαθέτουν δύο εκλεγμένους αντιπροσώπους με δικαίωμα λόγου, αν και όχι ψήφου, στην Κοινοβουλευτική Συνέλευση του Συμβουλίου της Ευρώπης. Διαθέτουν οιονεί διπλωματική εκπροσώπηση στις Βρυξέλλες και δικαιώματα lobbying στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Πριν τη θετική ψήφο τους για το Σχέδιο Ανάν, όλοι κρατούσαν τους Τουρκοκυπρίους σε απόσταση· έκτοτε ο Ταλάτ έχει γίνει δεκτός από δύο Υπουργούς Εξωτερικών των ΗΠΑ, τον Πρόεδρο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Χοσέ Μανουέλ Μπαρόσο και τους υπουργούς εξωτερικών της Βρετανίας, της Σουηδίας, της Ολλανδίας και άλλων ευρωπαϊκών κρατών.¹⁹⁵

Τον Ιούλιο του 2004, ο αποτελούμενος από 57 μέλη Οργανισμός της Ισλαμικής Διάσκεψης αναβάθμισε την ιδιότητα του παρατηρητή της τουρκοκυπριακής αποστολής από «κοινότητα» σε «κράτος», με βάση το Σχέδιο Ανάν. Διάφορα μουσουλμανικά κράτη εξετάζουν το ενδεχόμενο να ανοίξουν εμπορικά γραφεία στον βορρά.¹⁹⁶ Όπως σημειώθηκε, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων έχει κρίνει την τουρκοκυπριακή διοίκηση ικανή να

¹⁹⁰ «Θα έπρεπε να σεβαστούν [το γεγονός ότι τους δίνουμε] τα χρήματα», συνέντευξη στην Crisis Group, Ελληνοκύπριος πανεπιστημιακός, Λευκωσία, Οκτώβριος 2007.

¹⁹¹ «Αν νομίζουν ότι με το να μας κάνουν να περιμένουμε θα καταλήξουμε να παραδοθούμε ή να γίνουμε οικονομικά Έλληνες, κάνουν λάθος», συνέντευξη στην Crisis Group, Raşit Pertev, Τουρκοκύπριος πρώην διαπραγματευτής, Βρυξέλλες, Σεπτέμβριος 2007.

¹⁹² Συνέντευξη στην Crisis Group, Λευκωσία, Οκτώβριος 2007.

¹⁹³ Συνέντευξη στην Crisis Group, Λευκωσία, Οκτώβριος 2007.

¹⁹⁴ Συνέντευξη στην Crisis Group, ερευνητής του ΙΣΤΑΜΕ Φίλιππος Σαββίδης, Αθήνα, Οκτώβριος 2007.

¹⁹⁵ Παρ' όλα αυτά, ο Τουρκοκύπριος πρώην διαπραγματευτής Raşit Pertev είπε, «έχουμε ευκολότερη πρόσβαση στην ΕΕ, στα κράτη της ΕΕ. Κανείς δεν αρνείται να μας δει, παρ' εκτός σε σπάνιες περιπτώσεις. Έχουμε περάσει το στάδιο της 'καλημέρας'. Όμως αν είμαστε μέρος της ΕΕ, τι σημαίνει αυτό; Δεν μπορώ να εκπροσωπηθώ· δεν μπορώ να πουλήσω τις τομάτες μου στην ΕΕ. Ίσως είμαστε τα φαντάσματα της ΕΕ», συνέντευξη στην Crisis Group, Βρυξέλλες, Σεπτέμβριος 2007.

¹⁹⁶ Τηλεφωνική συνέντευξη στην Crisis Group, Δυτικός διπλωμάτης που εδρεύει στην Κύπρο, Δεκέμβριος 2007.

συστήσει τοπικό μέσο επανόρθωσης για τις ελληνοκυπριακές διεκδικήσεις περιουσιών στον βορρά. Οι Ελληνοκύπριοι διαμαρτύρονται ότι ο ΟΗΕ όλο και περισσότερο αντιμετωπίζει την ελληνοκυπριακή και την τουρκοκυπριακή πλευρά ως ίσες, μια τάση που «είναι εμφανής εδώ και αρκετά χρόνια και ... αυξάνεται με κάθε έκθεση που υποβάλλεται».¹⁹⁷

Η Συρία, άλλοτε αφοσιωμένη υπέρμαχος των ελληνοκυπριακών συμφερόντων στον αραβικό και τον ισλαμικό κόσμο, τον Οκτώβριο του 2007 επέτρεψε σε μια ακτοπλοϊκή σύνδεση που είχε κλείσει από τη δεκαετία του 1970, από την τουρκοκυπριακή Αμμόχωστο προς τη Λατάκεια, να επαναλάβει τη λειτουργία της δύο φορές την εβδομάδα. Το όνομα «Τουρκική Δημοκρατία της Βόρειας Κύπρου» εμφανίζεται όλο και συχνότερα σε ιστοτόπους του διαδικτύου, περιλαμβανομένων ιστοτόπων κυβερνήσεων. Τον Οκτώβριο του 2007, τη χρησιμοποίησε η Βρετανία –εντός εισαγωγικών– σε επίσημο έγγραφο για στρατηγική σύμπραξη μεταξύ Λονδίνου και Άγκυρας.¹⁹⁸ «Με προσκαλούν σε κάθε επίσημη εκδήλωση στην άλλη πλευρά. Ο Ιταλός πρέσβης έρχεται σήμερα για γεύμα. Αυτού του είδους τα πράγματα δεν συνέβαιναν πριν το 2004», είπε ο Erdil Nami, πρόεδρος του τουρκοκυπριακού Εμπορικού Επιμελητηρίου.¹⁹⁹

Οι πολυεθνικές αρχίζουν και αυτές να αντιμετωπίζουν τους Τουρκοκυπρίους ως κάτι διαφορετικό από τους μοναχικούς ηττημένους της ιστορίας. Η Mercure Hotels της Γαλλίας έχει ανοίξει θέρετρο πολυτελείας και καζίνο στον βορρά, όχι στον νότο· η αυστραλιανή αλυσίδα Gloria Jean's Coffees δραστηριοποιείται και στα δύο μέρη του νησιού. Η εμπορική απομόνωση του παρελθόντος, όταν η ελληνοκυπριακή πίεση ανάγκασε την τράπεζα Barclay's της Βρετανίας να κλείσει το παράρτημά της στον βορρά, μοιάζει να παίρνει τέλος. Η εδρεύουσα στο Λονδίνο τράπεζα HSBC, η οποία πούλησε το παράρτημα καταναλωτικών τραπεζικών υπηρεσιών της στον νότο το 2006, έχει ανοίξει παράρτημα σε δεσπίζουσα θέση στον βορρά μέσω της τουρκικής θυγατρικής της. Ο Τουρκοκύπριος πρώην διαπραγματευτής Raşit Pertev είπε ότι οι Ελληνοκύπριοι «είχαν την οικοδομική τους έκρηξη.

Τώρα έχουμε εμείς τη δική μας ... είμαστε πλέον ανταγωνιστές τους».²⁰⁰

Για τους περισσότερους Ελληνοκυπρίους και Τουρκοκυπρίους, η «ταϊβανοποίηση» ίσως να μην θεωρείται βαθιά βλαπτική έκβαση, αν και μια διευθέτηση θα βελτίωνε σαφώς τη μακροπρόθεσμη ασφάλεια και ευμάρειά τους. Το πρόβλημα είναι ότι η τρέχουσα ανεξέλεγκτη διχοτόμηση κοστίζει σε όλους χρόνο, χρήμα και ψυχική ενέργεια, βλάπτοντας παράλληλα την ΕΕ, το ΝΑΤΟ, την Τουρκία και τα δικαιώματα των Κυπρίων εκείνων που εκδιώχθηκαν από τα σπίτια τους κατά το διάστημα 1963-1974.

¹⁹⁷ "Remarks by the Cyprus Government on some of the most important aspects of the latest report of the UNSG on the UN Peacekeeping Force in Cyprus", έγγραφο που κυκλοφόρησε στον ΟΗΕ, 4 Δεκεμβρίου 2007.

¹⁹⁸ Βρετανός αξιωματούχος το αποκάλεσε παρανόηση κατά τη σύνταξη του εγγράφου, όχι πολιτικό μήνυμα, τηλεφωνική συνέντευξη στην Crisis Group, Δεκέμβριος 2007.

¹⁹⁹ Συνέντευξη στην Crisis Group, Λευκωσία, Οκτώβριος 2007.

²⁰⁰ Συνέντευξη στην Crisis Group, Λευκωσία, Οκτώβριος 2007.

VI. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Ιδεατά, νέες συνομιλίες για την Κύπρο, που θα ξεκινούσαν το 2008, θα οδηγούσαν μέσα σε ένα ή δύο έτη σε συμφωνία για μια διευθέτηση, οι παράμετροι της οποίας είναι σαφείς επί τρεις δεκαετίες. Όλες οι πλευρές θα έπρεπε να αναγνωρίσουν ότι αυτή ενδέχεται να είναι η τελευταία ευκαιρία να ενεργήσουν σε μια διαμεσολαβημένη από τον ΟΗΕ βάση με στόχο τη συνολική επανένωση. Η βολική πεποίθηση ότι το στάτους κβο θα μπορούσε αν χρειαστεί να διατηρηθεί σχεδόν επ' αόριστον είναι εντελώς παρωχημένη. Τα δίδυμα γεγονότα του 2004 –αποτυχία του Σχεδίου Ανάν και ένταξη των Ελληνοκυπρίων στην ΕΕ– έχουν θέσει σε κίνηση νέες δυναμικές: «ταϊβανοποίηση» της βόρειας Κύπρου· ολοένα μεγαλύτερη πολιτική απόκλιση μεταξύ Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων· διευρυνόμενο χάσμα μεταξύ ΕΕ και Τουρκίας· αυξανόμενες εντάσεις όσον αφορά την ΕΕ και το ΝΑΤΟ· και διπλωματικό ανταρτοπόλεμο μεταξύ Τουρκίας και Κύπρου. Το άθροισμα των συνεπειών για τη γαλήνη της Ευρώπης είναι μάλλον αξιοσημείωτο αν σκεφτεί κανείς ότι απορρέουν από μια διένεξη για ένα μικρό νησί ενός εκατομμυρίου σχετικά εύπορων ανθρώπων, που απέχουν πολύ από την πιθανότητα σύρραξης και των οποίων η κύρια βιομηχανία είναι ο τουρισμός.

Ο ΟΗΕ, η ΕΕ και τα άλλα εμπλεκόμενα κράτη θα έπρεπε να προσεγγίσουν με ρεαλιστική οπτική μια νέα ώθηση για διαπραγματεύσεις. Διπλωματικό κεφάλαιο και δικοινοτική καλή θέληση έχουν σπαταληθεί από τη διαδικασία της 8^{ης} Ιουλίου, για την οποία ούτε η τουρκοκυπριακή, ούτε η ελληνοκυπριακή πλευρά ήταν κατάλληλα προετοιμασμένες και από την οποία καμία από τις δύο δεν προσδοκά σημαντικές πραγματικές αλλαγές. Το αδιέξοδο που προέκυψε έχει βαθύνει τον λαϊκό κνιισμό. Η ΕΕ και ο ΟΗΕ έχουν πλέον μεγαλύτερη ευθύνη να εμπλακούν περισσότερο. Μπορούν να διατυπώσουν τα επιχειρήματα υπέρ μιας λύσης μετά από διαπραγματεύσεις, τα οποία συνήθως χάνονται στην εθνικιστική ατμόσφαιρά σε αμφότερες τις πλευρές. Η ΕΕ έχει ειδική ανάγκη και ευθύνη να καλλιεργήσει νέα συζήτηση και πραγματικό διάλογο με την ανάμειξη Ελληνοκυπρίων, Τουρκοκυπρίων, Τούρκων και Ελλήνων διαμορφωτών της κοινής γνώμης. Οι ηγέτες της ΕΕ και των Ελληνοκυπρίων θα έπρεπε να κατανοήσουν ότι για να υπάρξει διευθέτηση για την Κύπρο, πρέπει να καθιστάσουν την Τουρκία ότι η ένταξή της στην ΕΕ αποτελεί πραγματική προοπτική. Οι Ελληνοκύπριοι θα έπρεπε να συνειδητοποιήσουν ότι η επιδίωξη ενιαίου κράτους, χρησιμοποιώντας κατά της Τουρκίας την επιρροή τους στην ΕΕ και αγνοώντας την τουρκοκυπριακή διοίκηση, ωθεί την Τουρκία να

απομακρυνθεί από την ΕΕ και καθιστά πιθανότερη τη μόνιμη διχοτόμηση του νησιού. Παρομοίως, η Τουρκία πρέπει να αποδεχθεί ότι το να πείσει τους Ελληνοκυπρίους ότι δεν αποτελεί απειλή για την ύπαρξή τους αποτελεί το κλειδί για πρόοδο στην αφαίρεση του εμποδίου της Κύπρου για τις φιλοδοξίες της όσον αφορά την ΕΕ. Μια πολιτική διαλόγου και εμπορίου θα μπορούσε να δώσει αποτελέσματα παρόμοια με εκείνα που επιτεύχθηκαν με την Ελλάδα από το 1999 και μετά.

Αν επαναληφθούν, η ΕΕ θα έπρεπε να παρακολουθήσει στενά τις υπό τη μεσολάβηση του ΟΗΕ συνομιλίες και να συνεργαστεί με αμφότερες τις πλευρές. Αν καταρρεύσουν ξανά, η ΕΕ θα βρεθεί αντιμέτωπη με δύσκολες αποφάσεις. Οι Τουρκοκύπριοι είναι πολίτες της ΕΕ και δεν θα πρέπει να αφεθούν σε επ' αόριστον εκκρεμή κατάσταση. Ούτε και θα πρέπει η ΕΕ, ήδη βαθιά αναμεμιγμένη στα λάθη που οδήγησαν στην παρούσα κατάσταση, να συνεχίσει να επιτρέπει να υποθηκεύεται το ίδιο της το μέλλον από την τύχη του προβλήματος της Κύπρου.

**Λευκωσία/Κωνσταντινούπολη/Βρυξέλλες,
10 Ιανουαρίου 2008**

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α

ΧΑΡΤΗΣ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ

Προσαρμόστηκε από την International Crisis Group από τον Χάρτη Νο. 4038 (Οκτώβριος 1997), Διεύθυνση Δημόσιας Πληροφόρησης των Ηνωμένων Εθνών, Χαρτογραφικό Τμήμα

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΟ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ

- 1960 Παραχωρείται στην Κύπρο ανεξαρτησία από τη Βρετανία, με την εγγύηση της Βρετανίας, της Ελλάδας και της Τουρκίας.
- 1963 Η συνταγματική τάξη καταρρέει και οι Τουρκοκύπριοι αποσύρονται από την κυβέρνηση, όπου δεν επέστρεψαν ποτέ. Ελληνοκυπριακές επιθέσεις εναντίον Τουρκοκυπρίων προκαλούν διακοινοτική βία.
- 1964 Ο ΟΗΕ τοποθετεί ειρηνευτικές δυνάμεις για να προστατεύσουν τους Τουρκοκυπρίους και να αποτρέψουν τουρκική εισβολή. Η «Επιστολή Τζόνσον» των ΗΠΑ απαγορεύει στο μέλος του ΝΑΤΟ Τουρκία να χρησιμοποιήσει αμερικανικά όπλα στη διένεξη της Κύπρου.
- 1974 Μετά από αθηναϊκής έμπνευσης πραξικόπημα στην Κύπρο που επιδιώκει ένωση με την Ελλάδα, εισβάλλουν τουρκικά στρατεύματα. Η Ευρώπη και οι ΗΠΑ επιβάλλουν πολιτικές και στρατιωτικές κυρώσεις κατά της Τουρκίας.
- 1975 Οι Τουρκοκύπριοι κηρύσσουν Τουρκικό Ομόσπονδο Κράτος.
- 1977 Η πρώτη Συμφωνία Κορυφής μεταξύ του Πρόεδρου της Κυπριακής Δημοκρατίας Αρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ΄ και του Τουρκοκυπρίου ηγέτη Ραούφ Ντενκτάς διατυπώνει τη βάση για δικοινοτική, διζωνική και ομοσπονδιακή λύση.
- 1979 Η δεύτερη Συμφωνία Κορυφής μεταξύ του Προέδρου της Κυπριακής Δημοκρατίας Σπύρου Κυπριανού και του Ντενκτάς επαναβεβαιώνει το όραμα ομοσπονδιακής λύσης.
- 1983 Σεπτέμβριος: Κατάρρευση της ειρηνευτικής προσπάθειας του Γενικού Γραμματέα του ΟΗΕ Πέρες ντε Κουέγιαρ.
- Νοέμβριος: Οι Τουρκοκύπριοι κηρύσσουν μονομερώς ανεξαρτησία ως Τουρκική Δημοκρατία της Βόρειας Κύπρου.
- 1992-1993 Άνοδος και πτώση του «συνόλου ιδεών» του Γενικού Γραμματέα του ΟΗΕ Μπούτρος Μπούτρος-Γκάλι.
- 1994 Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο απαγορεύει στους Τουρκοκυπρίους τις κατ' ευθείαν, αδασολόγητες εξαγωγές προς την ΕΕ που δεν φέρουν νέα ελληνοκυπριακά πιστοποιητικά προέλευσης.
- 2003 Φεβρουάριος: Ο σκληροπυρηνικός Τάσος Παπαδόπουλος εκλέγεται Ελληνοκύπριος Πρόεδρος, νικώντας τον Γλαύκο Κληρίδη.
Δεκέμβριος: Μετά από ενίσχυση των κομμάτων που τάσσονται υπέρ μιας λύσης, το Ρεπουμπλικανικό Τουρκικό Κόμμα του Μεχμέτ Αλί Ταλάτ σχηματίζει νέα κυβέρνηση.
- 2004 Απρίλιος: Το Σχέδιο Ανάν υποβάλλεται σε δίδυμα δημοψηφίσματα, γίνεται αποδεκτό από τους Τουρκοκυπρίους, απορρίπτεται από τους Ελληνοκυπρίους.
Μάιος: Η Κύπρος εντάσσεται στην ΕΕ ως διαιρεμένο νησί.
- 2005 Απρίλιος: Ο Ταλάτ εκλέγεται Τουρκοκύπριος Πρόεδρος. Ο παλαιάμαχος σκληροπυρηνικός Ραούφ Ντενκτάς αποχωρεί από τη θέση του Τουρκοκυπρίου ηγέτη.
- 2006 8 Ιουλίου: Συμφωνία μεταξύ του Ελληνοκυπρίου Προέδρου Παπαδόπουλου και του Τουρκοκυπρίου Προέδρου Ταλάτ ξεκινά νέες υπό τη μεσολάβηση του ΟΗΕ επαφές για μια διευθέτηση, οι οποίες σύντομα περιέρχονται σε ακινησία.
- 2007 5 Σεπτεμβρίου: Ο Ταλάτ προτείνει και ο Παπαδόπουλος απορρίπτει επιταχυμένες διαπραγματεύσεις με προθεσμία το τέλος του 2008.
- 2008 17 Φεβρουαρίου: Ελληνοκυπριακές προεδρικές εκλογές.
- 2009 Η ΕΕ πρόκειται να επανεξετάσει την εφαρμογή από την Τουρκία του Πρόσθετου Πρωτοκόλλου του 2005 της Τελωνειακής Ένωσης, που τη δεσμεύει να ανοίξει τους λιμένες της στην ελληνοκυπριακή ναυτιλία και αεροπλοΐα.